

No. 54
Ιουλ. - Οκτ. 2022

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ επιθεώρηση

Περιοδικό Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου

ΤΕΥΧΟΣ 54ο ΙΟΥΛΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2022

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Διοικητής ΑΔΙΣΠΟ

Υποπύραρχος (Ι) Ιωάννης Μπιρμπίλης

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Σμχος (Ι) Δημήτριος Μήτρου

Σχης (ΠΒ) Οικονομίδης Χρήστος

Σμχος (Ι) Μάριος Βλάχος

Σμχος (Ι) Χαρίτων Χαρούσης

Σμχος (Ι) Αντώνιος Καλμουρτζής

Σχης (ΠΖ) Αστέριος Ντίνας

ΜΥ Α΄ ΠΑ Ελευθερία Καρατσίν

ΜΥ Β΄ ΣΣ Δρ. Αικατερίνη Μπάλλα

ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΑΡΘΡΩΝ-ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

ΜΥ Β΄ ΣΣ Δρ. Αικατερίνη Μπάλλα

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΜΥ Α΄ ΠΑ Ελευθερία Καρατσίν

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ - ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

Ανθχος (Ε) Αναστάσιος Πέτκος ΠΝ

ΕΠΙΛΟΓΗ - ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΜΥ Α΄ ΠΑ Ελευθερία Καρατσίν

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Σμχος (Ι) Χαρίτων Χαρούσης

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Τχης (ΠΖ) Κωνσταντίνος Καινούργιος,

Αντχης (ΝΟΜ) Σάββας Κωφίδης,

Τχης (ΝΟΜ) Βασίλειος Ζαλίδης,

Θεοδώρα Γαζή

Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια

Νομικής Σχολής Αθηνών,

Αντχος (ΕΜ) Βασιλική Τσουμάνη,

Δήμητρα Ακτσελή, Αρχαιολόγος

ΟΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στη Διακλαδική Επιθεώρηση δημοσιεύονται:

α. Επιστημονικές εργασίες, διαλέξεις και άρθρα εξωτερικών ομιλητών, συνεργατών, εκπαιδευτών και σπουδαστών της Σχολής για θέματα διακλαδικού ενδιαφέροντος, άμυνας, ασφάλειας, στρατηγικής, γεωπολιτικής και διεθνών σχέσεων, ιστορίας, πολιτισμού, συμμαχικού και διεθνούς ενδιαφέροντος, επιχειρησιακής τέχνης και δογμάτων, επικοινωνίας, ηγεσίας-διοικητικής και ενημερωτικά θέματα γενικού και επαγγελματικού ενδιαφέροντος για το προσωπικό των ΕΔ.

β. Συμπεράσματα ή αποσπάσματα από σεμινάρια, ημερίδες και δημοσιεύσεις που διοργανώνει ή συμμετέχει η Σχολή.

γ. Εκπαιδευτικές και λοιπές δραστηριότητες της Σχολής

Για τα προς δημοσίευση κείμενα ζητούνται οι παρακάτω προδιαγραφές:

α. Αρχική γραμματική και συντακτική επιμέλεια του κειμένου είναι αρμοδιότητα του συγγραφέα. Οποιοδήποτε κείμενο πρέπει να παραδίδεται γραμμένο στα ελληνικά και σε επίσημη δημοτική γλώσσα.

β. Τα άρθρα και οι εργασίες πρέπει να περιλαμβάνουν πλήρη επιστημονική τεκμηρίωση με την παράθεση παραπομπών σε έγκριτη βιβλιογραφία.

γ. Το μέγεθος κάθε άρθρου/δημοσίευσης δε θα πρέπει να υπερβαίνει τις 3.000 λέξεις (περιλαμβάνονται εισαγωγή, κυρίως σώμα χωρισμένο σε ενότητες, τυχόν συμπεράσματα/προτάσεις, επίλογος τυχόν υποσημειώσεις και λεζάντες φωτογραφιών).

δ. Οι βιβλιογραφικές παραπομπές παρτίθενται με υποσημειώσεις στο τέλος κάθε σελίδας (footnote reference style) και έχουν ενιαία αρίθμηση (1, 2, 3 κ.ο.κ.). Όταν χρησιμοποιείται η ίδια πηγή, στην επόμενη υποσημείωση αναγράφεται μια πιο σύντομη μορφή αναφοράς σε αυτή. Στο τέλος του άρθρου παρτίθεται η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήσε ο συγγραφέας. Για τις παραπομπές και τη βιβλιογραφία στο περιοδικό χρησιμοποιείται το πρότυπο Chicago 17.

ε. Δε θα δημοσιεύονται άρθρα και άλλα κείμενα που δεν τεκμηριώνεται το περιεχόμενό τους ή που περιέχουν διαβαθμισμένες πληροφορίες, απρεπή/ακραία γλώσσα ή/και προσβλητικές εκφράσεις, σχόλια και αιχμές πολιτικής φύσης και περιεχόμενο άσχετο με το σκοπό και τη θεματολογία του περιοδικού.

Για τα προς δημοσίευση κείμενα ισχύουν γενικά τα εξής:

α. Η συντακτική επιτροπή διατηρεί το δικαίωμα προσαρμογής του κειμένου μετά από κατάλληλη γραμματική και συντακτική επεξεργασία, χωρίς να αλλοιώνεται το περιεχόμενό του.

β. Η δημοσίευση ενός κειμένου δε σημαίνει απαραίτητα και την αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα από την ΑΔΙΣΠΟ.

γ. Το υλικό που παραδίδεται προς δημοσίευση δεν επιστρέφεται, ανεξάρτητα αν δημοσιευθεί ή όχι.

Το περιοδικό "Διακλαδική Επιθεώρηση"
δημοσιεύεται και στο διαδίκτυο

www.adispo.mil.gr

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού (ΤΥΕΣ)

ΔΙΑΝΟΜΗ

Υπουργεία, Πρεσβείες, Προξενία, Μουσεία,

Γενικά Επιτελεία, Στρατιωτικοί Σχηματισμοί,

ΓΕΕΦ, ΣΕΘΑ, Στρατιωτικές Σχολές,

Σπουδαστές ΑΔΙΣΠΟ,

ΑΕΙ, Ινστιτούτα και Ερευνητικά Ιδρύματα

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Γεωργικής Σχολής 29, ΤΚ 55535 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310 472603, FAX 2310 471710

e-mail: info@adispo.gr

Πρόλογος

του Υποπτεράρχου Ιωάννη Μπιρμπίλη
Διοικητού Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου

Αγαπητοί αναγνώστες,

«ὥσπερ γὰρ καὶ τελεωθεὶς βέλτιστον τῶν ζῶν ἄνθρωπός ἐστιν, οὕτω καὶ χωρισθεὶς νόμου καὶ δίκης χεῖριστον πάντων. χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὅπλα· ὁ δὲ ἄνθρωπος ὅπλα ἔχων φύεται φρονήσει καὶ ἀρετῇ..... διὸ ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς.....»

«ὅπως ακριβῶς ὁ ἄνθρωπος που φτάνει στην τελειότητα είναι το καλύτερο από όλα τα πλάσματα, έτσι και όταν απομακρυνθεῖ από τον νόμο και την απονομή δικαιοσύνης γίνεται το χειρότερο από όλα. Η ἀδικία είναι ολέθρια, όταν διαθέτει ὅπλα. Ο ἄνθρωπος γεννιέται με ὅπλα την φρόνηση και την ἀρετή..... Γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος χωρίς ἀρετὴ εἶναι το πιο ἀνόσιο και το πιο ἀγριο πλάσμα.....»

(Αριστοτέλους Πολιτικά, Βιβλίο Α, 3.31-39)

Τα λόγια του μεγάλου φιλοσόφου της αρχαιότητας βρίσκουν απόλυτη εφαρμογή στο πολυδιάστατο κοινωνικοϊστορικό φαινόμενο των ενόπλων συγκρούσεων, παρά το γεγονός ότι ο «Πόλεμος» απαγορεύτηκε, σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ (άρθρο 2, παράγραφος 4).

Στον αιώνα μας, ζητήματα όπως η τρομοκρατία, η παράνομη διακίνηση ανθρώπων, οι σφοδρές και ακραίες ένοπλες συγκρούσεις σε διάφορα μέρη του πλανήτη (Αφρική, Μέση Ανατολή κλπ), οι στρατιές των αμάχων προσφύγων και η χρησιμοποίησή τους ως ασπίδες, οι αιχμάλωτοι (όχι κατά ανάγκη από συγκρούσεις τακτικών στρατευμάτων) έδωσαν αναρίθμητα ερεθίσματα για την προστασία των Ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την εξέλιξη του Διεθνούς Δικαίου, τμήματα του οποίου αποτελούν το Ανθρωπιστικό Δίκαιο και το Δίκαιο του Πολέμου.

Στο πλαίσιο αυτό, ένα σύνολο «Διεθνών Συμβάσεων και Συνθηκών» έχουν υπογραφεί με σκοπό την οριοθέτηση των συμπεριφορών και τον περιορισμό των καταστροφικών αποτελεσμάτων των συγκρούσεων, μέσω των διεθνών δεσμεύσεων των κρατών και του σεβασμού μιας σειράς «ηθικών» κανόνων.

Στο ανα χείρας τεύχος γίνεται αναφορά στη δράση του Ισλαμικού Κράτους «ISIS» σε συνάρτηση με το Διεθνές Δίκαιο, παρουσιάζονται οι ιδιωτικές εταιρίες ασφάλειας και το καθεστώς που τις διέπει, παρουσιάζεται η νομική αντιμετώπιση του φαινομένου της Γενοκτονίας με παράδειγμα από την σύγχρονη ιστορία και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ανάγκη παροχής προστασίας σε ευάλωτες ομάδες μέσω του θεσμού παροχής Ασύλου. Παράλληλα, αναλύονται οι ευθύνες που φέρουν οι Διοικητές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους από πράξεις υφισταμένων τους, οι οποίες τελούνται τόσο σε διεθνείς όσο και σε μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις/συγκρούσεις. Σε τελική ανάλυση, καταδεικνύεται η ανάγκη συλλογικής δράσης μέσω ουσιαστικών διεργασιών (διπλωματικών-διακρατικών), ώστε να ενισχυθούν σπουδαίες κατακτήσεις του κόσμου και του νομικού πολιτισμού μας.

Καλή σας ανάγνωση

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Υποπτεράρχος (Ι) Ιωάννης Μπιρμπίλης είναι ο Διοικητής της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΓΕΕΘΑ). Γεννήθηκε στην Τρίπολη το 1966. Εισήλθε στη Σχολή Ικάρων το 1984 και ονομάστηκε Ανθυποσημηναγός το 1988. Υπηρέτησε σε Μονάδες Μαχητικών Αεροσκαφών έχοντας συμπληρώσει συνολικά 3000 ώρες πτήσης. Διετέλεσε ως Διοικητής Μοίρας στο ΚΕΑΤ/ΣΟΤ, ως Επιτελής στο Επιτελικό Γραφείο του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ/ΕΓΑ), ως Αεροπορικός Ακόλουθος της Ελλάδος στην Πρεσβεία των ΗΠΑ, ως Διοικητής της 115ΠΜ, ως Διευθυντής της Διεύθυνσης Αμυντικής Πολιτικής του ΓΕΕΘΑ (ΓΕΕΘΑ/Δ4) και ως Διευθυντής της Διεύθυνσης Επιχειρησιακής Σχεδίασης και Επιχειρήσεων του ΓΕΑ (ΓΕΑ/Α1). Είναι απόφοιτος του Σχολείου Θαλάσσιας Επιβίωσης (ΣΕΘΕ), της Σχολής Πολέμου Αεροπορίας/Κατωτέρων (ΑΣΠ/Κ), του Σχολείου Εκπαιδευτών Εδράφους (ΑΣΠ/ΣΕΕ), του Διακλαδικού Σχολείου Ηλεκτρονικού Πολέμου (ΔΣΗΠ), του Σχολείου Όπλων Τακτικής (ΣΟΤ) και του Air Command and Staff College των ΗΠΑ (ACSC/USA). Ομιλεί την Αγγλική γλώσσα. Είναι έγγαμος και έχει δύο παιδιά.

Περιεχόμενα

Άρθρα Εξωτερικών Συνεργατών,
Εκπαιδευτών, Σπουδαστών της Σχολής
& Ιστορικά - Αρχαιολογικά Κείμενα

"Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας και το Διεθνές Δίκαιο. Η περίπτωση του
Ισλαμικού Κράτους (ISIS)"

του Τχη (ΠΖ) Κωνσταντίνου Καινούργιου

1

"Οι ιδιωτικές εταιρείες ασφαλείας υπό το πρίσμα του Διεθνούς
Ανθρωπιστικού Δικαίου (ΔΑΔ)"

του Αντχη (ΝΟΜ) Σάββας Κωφίδης

13

"Η ευθύνη του Στρατιωτικού Διοικητή για τις πράξεις των υφισταμένων του"

*του Τχη (ΝΟΜ) Βασιλείου Ζαλίδη,
Διδάκτορα Νομικής Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης.,
Διευθυντή Γραφείου Στρατιωτικού Νομικού Συμβούλου HQ NRDC-GR,
Ακαδημαϊκού Υπότροφου Πανεπιστημίου Μακεδονίας*

25

"Η έννοια της ευαλωτότητας στο θεσμό του ασύλου"

*της Θεοδώρας Γαζή
Μεταδιδακτορικής Ερευνήτριας
της Νομικής Σχολής Αθηνών*

36

"Η γενοκτονία της Σρεμπρένιτσα ενώπιον των διεθνών ποινικών δικαστηρίων"

της Αντχου (ΕΜ) Βασιλικής Τσουμάνη

45

Πολιτιστικά Μονοπάτια

"Η Αρχαία Όλυνθος"

της Αρχαιολόγου Δρ. Δήμητρας Ακτσελή

58

Δραστηριότητες της ΑΔΙΣΠΟ

72

Αποφοίτηση 19ης
Εκπαιδευτικής Σειράς

74

Υπογραφή Προγραμματικής
Συμφωνίας Ίδρυσης
Κοινού Προγράμματος
Μεταπτυχιακών Σπουδών στις
«Στρατηγικές Σπουδές»

76

Διεθνές Σχολείο Διακλαδικής
Επιχειρησιακής Σχεδίασης - ΔΙΣΕΣ
(Joint Operations Planning
Course-JOPC)

78

Επίσκεψη του Διοικητή
της ΑΔΙΣΠΟ στο
"Command and Staff College"
της Σαουδικής Αραβίας

80

Συνεργασία Περιφερειακού
Ινστιτούτου Επιμόρφωσης
Θεσσαλονίκης (ΠΙΝΕΠΘ) με την
Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή
Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ)

81

Η Βιβλιοθήκη μας

83

Απάνθισμα Σοφίας
«Δίκαιο»

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΔΙΣΠΟ

Ίδρυση της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ)

Με απόφαση του Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας (Φ.022/27/158782/Σ.4405/25 Ιουλ 2003/ΥΕΘΑ/ΓΕΕΘΑ/ΔΙΔΥΠ&ΟΡΓ.) συγκροτήθηκε η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ). Την 1 Οκτωβρίου 2003 εκδόθηκε ο Νόμος υπ' αριθ. 3186 (ΦΕΚ230/Τεύχος Πρώτο) για την ίδρυση της ΑΔΙΣΠΟ.

Ως ημερομηνία έναρξης λειτουργίας της Σχολής καθορίστηκε η 9η Σεπ 2003, ημερομηνία κατά την οποία εκλήθη να φοιτήσει η 1η Εκπαιδευτική Σειρά (Ε.Σ).

Στις 27 Οκτ 2003 πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια της Σχολής παρουσία της Πολιτικής και Στρατιωτικής Ηγεσίας του ΥΕΘΑ.

Έδρα της Σχολής

Η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου έχει την έδρα της στο στρατόπεδο "Ταξιάρχου Λασκαρίδη Κωνσταντίνου" στη Θεσσαλονίκη, όπου έως το έτος 2003 λειτουργούσε η Ανώτατη Σχολή Πολέμου του Στρατού Ξηράς (ΑΣΠ).

Έμβλημα της Σχολής

Το έμβλημα της Σχολής αποτελείται από το αντίστοιχο έμβλημα του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ) με τα σύμβολα των τριών Κλάδων (κράνος, άγκυρα, φτερά) και την προσθήκη ενός βιβλίου και ενός ξίφους που κόβει τον «Γόρδιο Δεσμό». Η σύνθεση συμβολίζει τη δύναμη και την αποφασιστικότητα που δίδει η γνώση για την επίλυση κάθε προβλήματος, μέσω του διακλαδικού σχεδιασμού. Η φράση «ΕΝ ΤΗ ΕΝΩΣΕΙ Η ΙΣΧΥΣ», που αναγράφεται στο επάνω μέρος του εμβλήματος, τονίζει τον διακλαδικό χαρακτήρα της Σχολής.

"Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας και το Διεθνές Δίκαιο. Η περίπτωση του Ισλαμικού Κράτους (ISIS)"

του Τχη (ΠΖ) Κωνσταντίνου Καινούργιου

Εισαγωγή

Από την εμφάνιση του ανθρώπου στη γη υπήρξε έμφυτη η ανάγκη της συνύπαρξης και της κοινωνικοποίησης του ατόμου, οδηγώντας με αυτόν τον τρόπο σε ολοένα και πολυπλοκότερες δομές συμβίωσης. Την ανάγκη αυτή, ακολούθησε η απαίτηση ύπαρξης νορμών και κανόνων συμπεριφοράς, ώστε να καταστεί εφικτή και λειτουργική η συνύπαρξη των εκάστοτε συμβιωτικών δομών. Το απώγειο αυτών των προσπαθειών, αποτέλεσε η ανάδυση της έννοιας του Διεθνούς Δικαίου (ΔΔ) ως το απώτερο ρυθμιστικό πλαίσιο νομικών κανόνων μεταξύ κυρίαρχων κρατών και άλλων οντοτήτων που αναγνωρίζονται νομικά ως διεθνείς φορείς.

Έτερη εγγενή ανάγκη της ανθρώπινης φύσης, αποτελεί η αδιάκοπη επιδίωξη του ατόμου για επικράτηση στο περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται. Τόσο τα αίτια όσο και οι σκοποί αυτής της συμπεριφοράς ποικίλουν ανάλογα με την ιστορική συγκυρία και τις ιδιαίτερες επικρατούσες συνθήκες, και ενδεικτικά δύναται να είναι ο φόβος, η ανάγκη για επιβίωση, η επιβολή εξουσίας και επιρροής, οικονομικά κίνητρα κλπ. Επιπλέον οι χρησιμοποιούμενοι μέθοδοι επιβολής ποικίλλουν από θεμιτές ή αθέμιτες πρακτικές, καθώς και συμβατικές ή αντισυμβατικές ενέργειες.

Μία διακριτή μέθοδο προσπάθειας επικράτησης και επιβολής της θέλησης ενός ατόμου ή ομάδας ατόμων επί του κοινωνικού συνόλου, αποτελεί η τρομοκρατία. Η τρομοκρατία ως φαινόμενο, χρησιμοποιήθηκε διαχρονικά εκπληρώνοντας ποικίλους σκοπούς, όπως αποκατάσταση αδικιών, εκβιασμοί, απόκτηση ή διατήρηση εξουσίας. Βέβαια, το φαινόμενο της τρομοκρατίας με τη σύγχρονη μορφή του αποτελεί ιδιαίτερο κεφάλαιο μελέτης τόσο των Διεθνών Σχέσεων, όσο και του ΔΔ, υπό την έννοια κυρίως της αντιμετώπισής του, και δευτερευόντως υπό το πρίσμα της επιστημονικής κατανόησης και της αφηρημένης μελέτης του ως φαινομένου.¹

Η εμφάνιση όμως του αυτοαποκαλούμενου Ισλαμικού Κράτους του Ιράκ και της Συρίας [Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)], αποτελεί μια πρωτόγνωρη εξέλιξη, ακόμα και για τα δεδομένα της σύγχρονης τρομοκρατίας. Έτσι λοιπόν είναι η πρώτη φορά που επιχειρείται να δοθεί ο χαρακτηρισμός της «οιονεί» κρατικής υπόστασης σε μία οργάνωση που κατηγοριοποιείται από τη διεθνή κοινότητα ως τρομοκρατική. Αναπόφευκτο αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων υπήρξε η προσπάθεια προσαρμογής του ΔΔ, όσον αφορά τη συμπερίληψη, πρόληψη και αντιμετώπιση των καινοφανών προκλήσεων.

Εννοιολογική προσέγγιση της τρομοκρατίας

Σαν έννοια, ο όρος «Τρομοκρατία» περιγράφεται με πληθώρα διαφορετικών προσεγγίσεων σε θεσμικά, νομικά και ιστορικά κείμενα, καθώς υφίσταται απουσία ενός κοινά αποδεκτού και συνεκτικού ορισμού του φαινομένου. Ορισμένες από τις πλέον επικρατούσες περιγραφές του φαινομένου της τρομοκρατίας αναφέρουν αυτή ως:

- Την επικράτηση με χρήση τρόμου και βίας, ή την απειλή χρήσης αυτής.
- Τη διακυβέρνηση με χρήση σκληρών και βίαιων μέτρων.
- Τη χρήση σκληρών μέτρων καταστολής.
- Τη χρήση εκφοβισμού ή απρόβλεπτης βίας εναντίον κυβερνήσεων, ατόμων ή ομάδων.²

Χαρακτηριστικά της τρομοκρατίας

Από τη διαχρονική ανάλυση του φαινομένου της τρομοκρατίας, προκύπτει ως διαπίστωση η ύπαρξη ενός αριθμού χαρακτηριστικών, εκ των οποίων τα κυριότερα και σημαντικότερα έχουν ως εξής:³

1. Fenwick, Helen & Daniel Moeckli. «Human Rights and Non-Discrimination in the 'War on Terror'», Human Rights Law Review, 08 May 2009: Volume 9, Issue 2, pp. 343-345.
2. Stuurman, Ziyanda. «Terrorism as Controversy: The Shifting Definition of Terrorism in State Politics.», 2019. <https://www.e-ir.info/2019/09/24/terrorism-as-controversy-the-shifting-definition-of-terrorism-in-state-politics/> (πρόσβαση στις 22 Φεβ 2022).
3. Saul, Ben. Defining Terrorism in International Law. Oxford: Oxford University Press, 2008.

- Αιφνιδισμός
- Άσκηση Βίας
- Συμβολισμοί των Χτυπημάτων
- Επιλογή Στόχων
- Κίνητρα

Προερχόμενα από τις διάφορες μορφές της τρομοκρατίας, τα κίνητρα αυτού του φαινομένου ποικίλουν και δύναται να είναι:

- Ιδεολογικά
- Θρησκευτικά
- Εθνικο-απελευθερωτικά
- Κίνητρα προς ιδίον όφελος
- Ιδεολογικές Τάσεις
- Μορφές Εκδήλωσης

Βασιζόμενοι στην ανωτέρω ανάλυση των χαρακτηριστικών, μπορούμε να εντοπίσουμε μια πληθώρα μορφών με τις οποίες εκδηλώνεται η τρομοκρατία:

- Βομβιστικές επιθέσεις
- Συμβολικές καταστροφές, δολιοφθορές και επιθέσεις σε υποδομές και εγκαταστάσεις
- Απαγωγές και ομηρίες σημαινόντων προσώπων
- Πειρατικές ενέργειες όπως αεροπειρατείες και βίαιες καταλήψεις μεταφορικών μέσων
- Δολοφονίες ατόμων
- Δημιουργία αστάθειας μέσω εκτεταμένων επεισοδίων και αποσταθεροποίησης της κοινωνικής συνοχής
- Κυβερνοεπιθέσεις εναντίον κρατικών και συστημικών δομών πληροφοριακού χαρακτήρα.

Διάκριση των μορφών της τρομοκρατίας

Ανάλογα με χώρο και τον τρόπο εκδήλωσης, το φαινόμενο της τρομοκρατίας λαμβάνει διάφορες μορφές, ως εξής:

- Εσωτερική-ενδημική τρομοκρατία
- Εσωτερική-ενδημική τρομοκρατία με διεθνείς προεκτάσεις.
- Εσωτερική-ενδημική τρομοκρατία με διεθνή υποστήριξη
- Διεθνής Τρομοκρατία
- Συγκεκριμενοποιημένη τρομοκρατία

Όσον αφορά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα έχουμε τις εξής μορφές:

- Τρομοκρατία με εθνικοαπελευθερωτικά χαρακτηριστικά
- Τρομοκρατία ως αντίποινα ή με επιδίωξη ανατροπής καθεστώτων

- Τρομοκρατία υποστήριξης καθεστώτων
- Ισλαμικός φονταμενταλισμός (ομάδων ή μεμονωμένων ατόμων)
- Τρομοκρατία ακροδεξιών οργανώσεων.
- Τρομοκρατία ακροαριστερών οργανώσεων.⁴

Η Έννοια του Διεθνούς Δικαίου

Το ΔΔ μπορεί να οριστεί ως ένα σύνολο αρχών, εθίμων και κανόνων που αναγνωρίζονται ως δεσμευτικές υποχρεώσεις από κυρίαρχα κράτη στις αμοιβαίες σχέσεις τους. Αυτό βέβαια που διακρίνει το δίκαιο από άλλους τύπους κοινωνικών κανόνων, δεν είναι η μορφή, αλλά η προσκόλληση σε συγκεκριμένες αρχές όπως: γενικότητα, διατύπωση, μη αναδρομικότητα, σαφήνεια, μη αντιφατικότητα, σταθερότητα και συμφωνία μεταξύ κανόνων και επίσημης δράσης. Βέβαια, το διακριτικό γνώρισμα του ΔΔ - αυτό που το διαφοροποιεί από ένα θεσμό, μία ακολουθούμενη πρακτική ή μία πολιτική συμφωνία - είναι η κατ' αρχήν αποδοχή του ως δεσμευτικού.⁵

Διεθνές δίκαιο και τρομοκρατία

Το εκτεταμένο φαινόμενο του κατακερματισμού του ΔΔ αναφέρεται στην αυξημένη εμφάνιση κατά τα τελευταία χρόνια ειδικών «καθεστώτων» στο πλαίσιο του διεθνούς νομικού συστήματος.⁶ Προκειμένου λοιπόν να υφίσταται η δυνατότητα κοινής προσέγγισης του φαινομένου της τρομοκρατίας, τρεις προϋποθέσεις κατ' ελάχιστο πρέπει να πληρούνται προκειμένου μία εγκληματική πράξη να χαρακτηριστεί ως «τρομοκρατική» σύμφωνα με το ΔΔ:⁷

- Η τέλεση πράξεων βίας ή απειλής χρήσης βίας ικανών να προκαλέσουν θάνατο ή τουλάχιστον σοβαρές σωματικές βλάβες.
- Ατομική ή συλλογική επιχείρηση που δεν είναι αυτοσχέδια, δηλαδή ύπαρξη οργανωμένης επιχείρησης ή συντονισμένου σχεδίου.
- Επιδίωξη στόχου.⁸

4. Politi, Alessandro. «European Security: The New Transnational Risks.», Institute for Security Studies of WEU, 1997: Chaillot Paper 29.

5. Brunnie, Jutta. & Stephen John Toope. Legitimacy and Legality in International Law: An Interactional Account. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2010.

6. Avishag, Gordon. «Terrorism as an Academic Subject after 9/11: Searching the Internet Reveals a Stockholm Syndrome Trend», Studies in Conflict & Terrorism (2005): 28:1, 45-59. DOI: 10.1080/10576100590524339 (πρόσβαση στις 15 Φεβ 2022).

7. Guillaume, Gilbert. «Terrorism and International Law.», The International and Comparative Law Quarterly (2004): vol. 53, no. 3, Cambridge University Press, pp. 537-48. <http://www.jstor.org/stable/3663289> (πρόσβαση στις 13 Μαρ 2022).

8. Charlesworth, Hilary. «International Law: A Discipline of Crisis.», The Modern Law Review, 2002: vol. 65, no. 3, [Modern Law Review, Wiley] pp. 377-92.

Ιστορικό υπόβαθρο του ISIS

Το ISIS, επίσης γνωστό ως Ισλαμικό Κράτος [IK - Islamic State (IS)] ή Ισλαμικό Κράτος στο Ιράκ και το Λεβάντε [ΙΣΙΛ - Islamic State of Iraq and Levant (ISIL)], αποτελεί μια σαλαφιστική τζιχαντιστική μαχητική οργάνωση που ως διακηρυγμένη επιδίωξη έχει την εγκαθίδρυση ενός ισλαμικού χαλιφάτου στο Ιράκ και τη Συρία, καθώς και τη δημιουργία ενός παγκόσμιου ισλαμιστικού κινήματος. Ως ημερομηνία εμφάνισης του ISIS μπορούμε να ορίσουμε το 1999, όταν ο Αμπού Μουσάμπ αλ Ζαρκάουι οργάνωσε την εκπαίδευση εξτρεμιστών μαχητών στο Αφγανιστάν. Το 2014 κήρυξε επίσημα τη δημιουργία ενός χαλιφάτου και κατέληξε στην τελική του ονομασία ως ΙΚ. Επιπλέον η διακριτή στρατηγική του ISIS όσον αφορά την κατάληψη και τον έλεγχο εδαφών στο Ιράκ και τη Συρία, το διαφοροποιεί από το δίκτυο της οργάνωσης αλ-Κάιντα, το οποίο έχει επικεντρωθεί σε επιθέσεις ενάντια στα συμφέροντα δυτικών χωρών και εν γένει στο δυτικό τρόπο ζωής, αφήνοντας κατά μέρος εδαφικές διεκδικήσεις.⁹

Χαρακτηριστικά του ISIS

Παρά την πληθώρα πληροφόρησης που ακολουθεί το ISIS από την εμφάνισή του, η ταυτότητά του παραμένει απροσδιόριστη και ασαφής μέχρι και σήμερα. Από την πλέον διαδεδομένη και κοινή αντίληψη σχετικά με την εν λόγω οργάνωση είναι ότι αποτελεί ένα ένοπλο φονταμενταλιστικό κίνημα, το οποίο έχει επιτύχει την κατάληψη μεγάλων εκτάσεων τόσο στο Ιράκ όσο και στη Συρία, πολεμώντας τις επίσημες αρχές των χωρών αυτών, και φιλοδοξεί να καθιερωθεί ως ο νέος υπερασπιστής της μουσουλμανικής πίστης ανά την υφήλιο. Από την έρευνα στα δημόσια προσβάσιμα μέσα ενημέρωσης, αντλούμε ως πληροφορία ότι ο σημερινός ηγέτης φέρει το όνομα Abu al-Hasan al-Hashimi al-Qurashi, ο οποίος διαδέχθηκε τους Abu Ibrahim al-Hashimi al-Qurashi και Abu Bakr al-Baghdadi, μετά το θάνατό τους από επιδρομές του αμερικανικού στρατού τον Φεβρουάριο του 2022 και τον Οκτώβριο του 2019 αντίστοιχα.¹⁰ Πλέον αυτών, το ISIS δεν διαθέτει ένα δομημένο και διακηρυγμένο επίσημο πρόγραμμα, πέρα από την επιδίωξή του να εγκαθιδρύσει ένα μουσουλμανικό χαλιφάτο. Επιπλέον το ΙΚ καθόλη τη διαδρομή του δείχνει με κάθε τρόπο ότι δε δεσμεύεται από τους κανόνες του ΔΔ, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Κατά συνέπεια, το ΙΚ αποτελεί έναν παρία σε έναν κόσμο του οποίου οι βασικοί πυλώνες, συνίστανται στην διαφύλαξη της ειρήνης και στο σεβασμό της ανθρωπίνης ζωής.¹¹

9. Scharf, Michael P. «How the War Against ISIS Changed International Law», Faculty Publications (2016): 1638. https://scholarlycommons.law.case.edu/faculty_publications/1638 (πρόσβαση στις 15 Φεβ 2022).

10. Alarabiya news. «ISIS names new leader, confirms death of predecessor». 10 March 2022. <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2022/03/10/ISIS-names-new-leader-confirms-death-of-predecessor> (πρόσβαση στις 15 Μαρ 2022).

11. Cronin, Audrey Kurth. «ISIS is not a Terrorist Group: Why Counterterrorism Won't Stop the Latest Jihadist Threat Foreign Affairs» Foreign Affairs (Mar - Apr 2015): Vol. 94, No. 2, pp. 87-98. <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2015-02-18/isis-not-terrorist-group> (πρόσβαση στις 15 Φεβ 2022).

Χαρακτηρισμός του ISIS ως «κράτους» σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο

Κοινό τόπο της πλειονότητας των ορισμών που παραπέμπουν στην έννοια του κράτους, αποτελεί η σταθερή αναφορά στη Συνθήκη του Μοντεβιδέο που αφορά στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών. Με την εν λόγω Συνθήκη διατυπώθηκε ένας νομικός ορισμός της κρατικής υπόστασης, όπως καθορίζεται στο εναρκτήριο άρθρο της, ορίζοντας ότι το κράτος υπό το πρίσμα του ΔΔ πρέπει να διαθέτει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: μόνιμο πληθυσμό, καθορισμένη επικράτεια, κυβέρνηση και ικανότητα να συνάπτει σχέσεις με τα άλλα κράτη.¹² Η επικρατούσα προσέγγιση όσον αφορά στις ιδιότητες του κράτους, ουδεμία παραδοχή εμπεριέχει όσον αφορά την ηθική διάσταση μιας οντότητας ή μορφώματος που διεκδικεί την αντιμετώπισή του ως κράτος. Όσον αφορά το ISIS και τα ανωτέρω δομικά χαρακτηριστικά του κράτους έχουμε τα εξής:

- Πληθυσμός

Αμφιβολίες πρέπει να εγείρονται σχετικά με την προδιάθεση του πληθυσμού στις ζώνες που ελέγχονται από το ISIS. Οι εν λόγω πληθυσμιακές ομάδες δεν έχουν ποτέ εκφράσει με τρόπο αξιόπιστο και τεκμηριωμένο, την προδιάθεση υποστήριξης ή αντίθεσης του καθεστώτος που τους έχει επιβληθεί. Παρά το γεγονός ότι μερίδα αυτών των πληθυσμών αισθάνονται ιδεολογική εγγύτητα με το ISIS, η πλειονότητά τους αντιμετωπίζεται κατά τρόπο βίαιο, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι προσωπικές τους επιθυμίες και προτιμήσεις (Shaw 2017, 914). Έτσι λοιπόν, υπό αυτές τις συνθήκες, ο πληθυσμός μιας κατεχόμενης περιοχής, δεν μπορεί να μετατραπεί με τη βία σε πληθυσμό του διεκδικητή αυτής της περιοχής, που στην προκείμενη περίπτωση είναι το ISIS.¹³

- Επικράτεια

Δεν μπορεί να αμφισβητηθεί το γεγονός ότι το ISIS κατάφερε να θέσει υπό τον έλεγχό του μεγάλα τμήματα της ιρακινής και της συριακής επικράτειας. Όμως σταθερά σύνορα δεν έχουν οριοθετηθεί σε κανένα στάδιο της εξέλιξής του. Επιπλέον οι εδαφικές του κατακτήσεις δεν έχουν αναγνωριστεί από κανένα από τα εμπλεκόμενα κράτη. Μια οντότητα που βρίσκεται στην ουσία «εν κινήσει», άμεσα εξαρτώμενη από τη στρατιωτική επιτυχία ή αποτυχία, στερείται των βασικών απαιτήσεων εδαφικής σταθερότητας και συνέχειας.¹⁴

12. Montevideo Convention. On the Rights and Duties of States (adopted 26 December 1933, entered into force 26 December 1934), Art. 1. <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf> (πρόσβαση στις 12 Μαρ 2022).

13. Ahram, Ariel. «Sexual Violence and the Making of ISIS», *Survival* (May 2015): 57:3, 57-78. https://www.researchgate.net/publication/277942669_Sexual_violence_and_the_making_of_ISIS (πρόσβαση στις 12 Μαρ 2022).

14. Craven, Matthew & Rose Parfitt. «Statehood, Self-Determination and Recognition», *International Law* (2018): Malcolm Evans (ed), 5th Edition (Oxford University Press). <https://www.academia.edu/37435064> (πρόσβαση στις 11 Μαρ 2022).

- Κυβερνητική Εξουσία

Μπορούμε να διαπιστώσουμε με βεβαιότητα ότι η επιδίωξη της κρατικής υπόστασης αποτελεί προτεραιότητα εκ μέρους του ISIS από ιδρύσεώς του. Ωστόσο το ISIS, ακόμα και στο απώγειο των στρατιωτικών του επιτυχιών, δεν είχε εδραιώσει σταθερά την κυβερνητική του εξουσία στα εδάφη που κατέλαβε. Υπό τις παρούσες συνθήκες βέβαια, δεν υφίσταται καμία απτή πιθανότητα ώστε να ανακάμψει εκ νέου και να καθιερωθεί ως ανεξάρτητο κράτος. Σε κάθε περίπτωση, ακόμα και σε θεωρητικό επίπεδο, μια αξιολόγηση υπό το πρίσμα του ΔΔ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεδομένης της έλλειψης παγιωμένης κυβερνητικής εξουσίας, ένα νέο κράτος δεν θα μπορούσε να δημιουργηθεί.¹⁵

- Ικανότητα σύναψης σχέσεων με άλλα κράτη

Δεν είναι εύκολο να διαπιστωθεί αν το ISIS θα μπορούσε να συνάψει σχέσεις με άλλα υποκείμενα του ΔΔ. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο φαίνεται με μια πρώτη ματιά δύσκολο, δεδομένου ότι η διεθνής κοινότητα ομόφωνα θεωρεί το ISIS ως μια πολεμοχαρή οντότητα, ανάξια κάθε είδους συνεργασίας ή αναγνώρισης. Ούτε βεβαίως και οι κεκαλυμμένες επαφές του με συναινούντες περιφερειακούς παράγοντες, με στόχο την εμπορία πετρελαίου ή την εμπορία ιστορικών αντικειμένων, μπορεί να θεωρηθούν επαρκή στοιχεία για να εκπληρώσουν τις απαιτήσεις της συνθήκης, η οποία προϋποθέτει τη δημιουργία επίσημων διπλωματικών σχέσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, η εγκαθίδρυση διεθνών σχέσεων μεταξύ του ISIS και της διεθνούς κοινότητας φαντάζει αδιανόγη.

Το ISIS υπό το πρίσμα της τρομοκρατίας

Η πολυπλοκότητα του ορισμού της τρομοκρατίας αποδεικνύεται και από τη δυσκολία της δίωξης τρομοκρατών για τα εγκλήματα που έχουν διαπράξει, εν συγκρίσει με τις σχετικά απλουστευμένες νομικές διαδικασίες που ακολουθούνται σε περιπτώσεις άλλων απεχθών εγκλημάτων με μεγάλη κοινωνική απήχηση, όπως για παράδειγμα η πειρατεία.¹⁶ Βέβαια, ο χαρακτηρισμός του ISIS ως τρομοκρατικής οργάνωσης μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει βάση, καθώς υπάρχουν προηγούμενα για την κατανόησή της ως τέτοιας. Από την άλλη πλευρά όμως, οι τρομοκρατικές δραστηριότητες, όσο αποτρόπαιες και αν είναι, δεν αποτελούν μακροπρόθεσμο εμπόδιο ώστε οι οργανώσεις που τις ασκούν να οδηγηθούν στην νομιμοποίηση. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι η μεταχείριση των μελών του ISIS ως εμπόλεμων, ανοίγει η πόρτα για να δικαστούν όσοι έχουν διαπράξει πράξεις βίας ως εγκληματίες πολέμου, αναγνωρίζοντας

15. Fromson, James & Steven Simon. «ISIS: The Dubious Paradise of Apocalypse Now», *Survival* (19 May 2015): 57:3, 7-56, <https://doi.org/10.1080/00396338.2015.1046222> (πρόσβαση στις 12 Φεβ 2022).

16. Kontorovich, Eugene. «“A Guantanamo on the Sea”: The difficulty of prosecuting pirates and terrorists», *California Law Review Inc.* (February 2010): 98: 1, pp. 243-75. <http://www.jstor.org/stable/20743970> (πρόσβαση στις 05 Μαρ 2022).

έτσι το διεθνή χαρακτήρα της σύγκρουσης στην οποία έχει εμπλακεί το ISIS, και την αποδοκιμασία της διεθνούς κοινότητας απέναντι στις ενέργειές του.

Συμμόρφωση του ISIS με τις βασικές προϋποθέσεις της Διεθνούς Έννομης Τάξης

Ως αποτέλεσμα των ανωτέρω, τίθεται το ερώτημα κατά πόσον μια οντότητα που έχει αποκόψει κάθε ηθική και νομική δέσμευση, δύναται να αποκτήσει τη νομιμοποίηση κράτους βάσει του ΔΔ. Στην πραγματικότητα, το ISIS δεν επεδίωξε ποτέ να προωθήσει και να εκπληρώσει τις προσδοκίες του πληθυσμού που βρίσκονταν κατά καιρούς υπό τον έλεγχό του. Βέβαια δεν έκρυψε και τις πραγματικές του προθέσεις, αφού δηλώνει ανοιχτά ότι ενδιαφέρεται μόνο για την επιβολή των εντολών του Κορανίου, σύμφωνα με τις οποίες ο νόμος του Θεού πρέπει να επιβάλλεται, ανεξάρτητα από το αν οι αποδέκτες του μηνύματος συμμερίζονται ή όχι αυτή την άποψη. Μια οντότητα που απορρίπτει επί της αρχής, τις θεμελιώδεις αρχές της ειρήνης και της μη χρήσης βίας, αφενός, και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αφετέρου, οι οποίες αποτελούν σήμερα την κεντρική φιλοσοφία της διεθνούς έννομης τάξης, θέτει τον εαυτό της εκτός διεθνούς νομιμοποίησης, ως παρία, που αμφισβητεί το εγγενές πνεύμα δικαιοσύνης που αποπνέει η εφαρμογή του.

Αυτοάμυνα κυρίαρχων κρατών έναντι του ISIS

Επί του παρόντος, το σημαντικότερο ερώτημα είναι αν τα τρίτα κράτη που πλήττονται από τις εγκληματικές δραστηριότητες του ISIS μπορούν να επικαλεστούν το δικαίωμα αυτοάμυνας βάσει του άρθρου 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών ή αν ευσταθεί οποιοδήποτε άλλο νομικό έρεισμα για τη χρήση ένοπλης βίας εναντίον του. Η κύρια δυσκολία απορρέει από το γεγονός ότι το ISIS έχει καταλάβει εδάφη δύο κυρίαρχων κρατών, του Ιράκ και της Συρίας, και κατ' αυτό τον τρόπο μπορεί να θεωρηθεί ότι μια επίθεση εναντίον του ενδεχομένως να σημάνει την ταυτόχρονη παραβίαση της εδαφικής ακεραιότητας των χωρών αυτών, δεδομένου ότι το ISIS, όπως επισημάνθηκε παραπάνω, δεν έχει καταφέρει να εδραιωθεί ως νέο ανεξάρτητο κράτος. Οφείλει βέβαια να γίνει μια βασική διάκριση, καθώς το υφιστάμενο νομικό υπόβαθρο δεν είναι το ίδιο και για τις δύο χώρες. Όσον αφορά το Ιράκ, το πράσινο φως της εξωτερικής επέμβασης δόθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες και τους Συμμάχους τους, από τον Πρόεδρο του Ιράκ. Από την άλλη πλευρά αναφορικά με τις αεροπορικές επιχειρήσεις στο συριακό έδαφος, ουδέποτε δόθηκε σχετική εξουσιοδότηση από το επίσημο συριακό κράτος όσον αφορά την εκδήλωσή τους. Καταλήγοντας, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι προφανώς και τα κυριαρχικά δικαιώματα της Συρίας δεν μπορούν να αγνοηθούν. Στον αντίποδα, κάθε κράτος έχει καθήκον να διασφαλίζει ότι από το έδαφός του δεν προκύπτουν απειλές για τις γειτονικές χώρες.

Συμπεράσματα

Καταλήγοντας στα συμπεράσματα, μπορούμε να διαπιστώσουμε σε γενικές γραμμές τα εξής:

- Είναι βέβαιο ότι η διεθνής κοινωνία, αντιμετωπίζει πρωτόγνωρες προκλήσεις, αναζητώντας διεξόδους μέσω της χρήσης θεσμών όπως αυτού του ΔΔ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτών των προκλήσεων, αποτελεί η ανάδυση μορφωμάτων όπως το ISIS, τα οποία διεκδικούν με κάθε τρόπο την ανέλιξή τους, ως ισότιμους δρώντες στη διεθνή σκηνή.
- Κατά τη διάρκεια των ετών στα οποία η διεθνής κοινότητα αντιμάχεται τις πρακτικές του ISIS, ο θεσμός του ΔΔ εξωθήθηκε σε προσαρμογές, ενίοτε βίαιες, ώστε να ανταποκριθεί στα πρωτοεμφανιζόμενα δεδομένα, με τα αποτελέσματα να χαρακτηρίζονται άλλοτε ικανοποιητικά και άλλοτε αμφιλεγόμενα και απογοητευτικά.
- Τόσο το ISIS όσο και οι οπαδοί του, δεν αποτελούν δρώντες που συμμετέχουν σε έναν παραδοσιακό εμφύλιο πόλεμο, ούτε μια τυπική τρομοκρατική οργάνωση, αλλά αποτελεί ένα *sui generis* κατασκευάσμα, μία δηλαδή μοναδική νομική περίπτωση που διαθέτει τα δικά της ιδιόμορφα και ιδιόρρυθμα χαρακτηριστικά.
- Καθίσταται επιβεβλημένη η αξιολόγηση οποιουδήποτε διαθέσιμου δικαιοδοτικού μηχανισμού σε διεθνές, και εθνικό επίπεδο, με σκοπό την αξιοποίηση του κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να προσφέρει μια βιώσιμη και ρεαλιστική λύση με απώτερο σκοπό την ειρήνευση στην ευρύτερη περιοχή.
- Υφίσταται ως αδήριτη ανάγκη μια συγκροτημένη προσέγγιση που βασίζεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών μηχανισμών, θεσμών και Οργανισμών ώστε να αντιμετωπιστούν τα βαθύτερα αίτια της ανόδου του ISIS και να αποδοθεί δικαιοσύνη, σε μια προσπάθεια ολιστικής αντιμετώπισής τους.

Προτάσεις

Όσον αφορά στις προτάσεις που δύνανται να στοιχειοθετηθούν από την ανωτέρω ανάλυση αναφέρονται τα εξής:

- Η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και εν προκειμένω η αντιμετώπιση του ISIS, οφείλει να συγκεράσει το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, τους διοικητικούς μηχανισμούς και τους διεθνώς συμφωνημένους ενιαίους κανόνες.
- Επιβάλλεται η θεσμοθέτηση κανόνων και εποπτείας όσον αφορά τη συμμόρφωση με τις προβλέψεις του ΔΔ, από διεθνείς ρυθμιστικούς και αμερόληπτους οργανισμούς, ώστε να αποκατασταθεί η αξιοπιστία των θεσμών.

- Όσον αφορά στην πρόληψη, μια δύσκολη και για ορισμένους ουτοπική προσέγγιση, θα ήταν η προσπάθεια εξάλειψης των συνθηκών που πυροδοτούν τις εκδηλώσεις του ISIS, όπως τα κοινωνικοπολιτικά αίτια, η φονταμενταλιστική προσκόλληση και τα ιδεολογικά χάσματα.
- Παράλληλα, επιβάλλεται και μια αναθεώρηση του πλαισίου επιβολής των νομικών-δικαιϊκών μέτρων και καταστολής της δράσης της τρομοκρατίας, όσον αφορά την εξισορρόπησή τους με τις ατομικές και συλλογικές ελευθερίες. Η εξασφάλιση δίκαιης δίκης, ακόμα και για τους αποδεδειγμένα συνδεδεμένους με την τρομοκρατία, αποτελεί την προϋπόθεση για την διαφύλαξη των βασικών αρχών δικαιοσύνης και ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Η διευθέτηση τυχόν κενών στις υπάρχουσες εθνικές νομοθεσίες, αποτελεί επιτακτική ανάγκη για την αποδοτική και αποτελεσματική προσπάθεια εξάλειψης του φαινομένου του ISIS. Προς αυτή την κατεύθυνση η ίδρυση ενός διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου, με αρμοδιότητες αποκλειστικά επί θεμάτων τρομοκρατίας, αποτελεί μια πρόταση προς εξέταση.
- Καταλυτικό ρόλο θα μπορούσε να διαδραματίσει η ενισχυμένη λειτουργία του ΣΑ του ΟΗΕ με την παρούσα μορφή του. Αυτή η προσέγγιση αφορά ως επί το πλείστον τη διεύρυνση της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

Επίλογος

Εν κατακλείδι, η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας δεν θα πρέπει να αποτελεί μια μονοδιάστατη προσπάθεια εξάλειψης ενός αόριστου και αόρατου εχθρού. Απαιτεί την σε βάθος κατανόηση του φαινομένου, κυρίως σε ότι αφορά τις γενεσιουργές αιτίες του και το υπόβαθρο των κοινωνικών και διεθνών παραμέτρων. Η στεία προσέγγιση των εξαιρετικά βίαιων τρομοκρατικών εκδηλώσεων, κυρίως σε ότι αφορά τα σύγχρονα τρομοκρατικά χτυπήματα, οδηγεί μεν στην πρόσκαιρη στρατιωτική καταστολή τους, αλλά σε καμία περίπτωση δεν στοχεύει στη ρίζα του προβλήματος. Η νομική προσέγγιση, μέσω της ενάσκησης των προβλέψεων του ΔΔ, αποτελεί επομένως αδήριτη ανάγκη ώστε το φαινόμενο να αντιμετωπιστεί ολιστικά. Το ΔΔ μπορεί να αποτελέσει ένα καταλυτικό στοιχείο προς την κατεύθυνση επίλυσης του εν λόγω φαινομένου, ως ένα εργαλείο όχι μόνο αποτροπής αλλά και δικαιοσύνης σε παγκόσμιο επίπεδο, το οποίο θα εκφράζει τη βούληση των λαών για ειρηνική και εποικοδομητική συνύπαρξη.

Βιβλιογραφία

Brunnie, Jutta. & Stephen John Toope. *Legitimacy and Legality in International Law: An Interactional Account*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2010.

Charlesworth, Hilary. «International Law: A Discipline of Crisis.», *The Modern Law Review*, 2002: vol. 65, no. 3, [Modern Law Review, Wiley] pp. 377-92.

Fenwick, Helen & Daniel Moeckli. «Human Rights and Non-Discrimination in the 'War on Terror'», *Human Rights Law Review*, 08 May 2009: Volume 9, Issue 2, pp. 343-345.

Politi, Alessandro. «European Security: The New Transnational Risks.», *Institute for Security Studies of WEU*, 1997: Chaillot Paper 29.

Saul, Ben. *Defining Terrorism in International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Ahram, Ariel. «Sexual Violence and the Making of ISIS», *Survival* (May 2015): 57:3, 57-78. https://www.researchgate.net/publication/277942669_Sexual_violence_and_the_making_of_ISIS (πρόσβαση στις 12 Μαρ 2022).

Alarabiya news. «ISIS names new leader, confirms death of predecessor». 10 March 2022. <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2022/03/10/ISIS-names-new-leader-confirms-death-of-predecessor> (πρόσβαση στις 15 Μαρ 2022).

Avishag, Gordon. «Terrorism as an Academic Subject after 9/11: Searching the Internet Reveals a Stockholm Syndrome Trend», *Studies in Conflict & Terrorism* (2005): 28:1, 45-59. DOI: 10.1080/10576100590524339 (πρόσβαση στις 15 Φεβ 2022).

Craven, Matthew & Rose Parfitt. «Statehood, Self-Determination and Recognition», *International Law* (2018): Malcolm Evans (ed), 5th Edition (Oxford University Press). <https://www.academia.edu/37435064> (πρόσβαση στις 11 Μαρ 2022).

Cronin, Audrey Kurth. «ISIS is not a Terrorist Group: Why Counterterrorism Won't Stop the Latest Jihadist Threat Foreign Affairs» *Foreign Affairs* (Mar - Apr 2015): Vol. 94, No. 2, pp. 87-98. <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2015-02-18/isis-not-terrorist-group> (πρόσβαση στις 15 Φεβ 2022).

Fromson, James & Steven Simon. «ISIS: The Dubious Paradise of Apocalypse Now», *Survival* (19 May 2015): 57:3, 7-56, <https://doi.org/10.1080/00396338.2015.1046222> (πρόσβαση στις 12 Φεβ 2022).

Guillaume, Gilbert. «Terrorism and International Law.», *The International and Comparative Law Quarterly* (2004): vol. 53, no. 3, Cambridge University

Press, pp. 537-48. <http://www.jstor.org/stable/3663289> (πρόσβαση στις 13 Μαρ 2022).

Kontorovich, Eugene. «“A Guantanamo on the Sea”: The difficulty of prosecuting pirates and terrorists», *California Law Review Inc.* (February 2010): 98: 1, pp. 243-75. <http://www.jstor.org/stable/20743970> (πρόσβαση στις 05 Μαρ 2022).

Montevideo Convention. On the Rights and Duties of States (adopted 26 December 1933, entered into force 26 December 1934), Art. 1. <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf> (πρόσβαση στις 12 Μαρ 2022).

Scharf, Michael P. «How the War Against ISIS Changed International Law», *Faculty Publications* (2016): 1638. https://scholarlycommons.law.case.edu/faculty_publications/1638 (πρόσβαση στις 15 Φεβ 2022).

Stuurman, Ziyanda. «Terrorism as Controversy: The Shifting Definition of Terrorism in State Politics.», 2019. <https://www.e-ir.info/2019/09/24/terrorism-as-controversy-the-shifting-definition-of-terrorism-in-state-politics/> (πρόσβαση στις 22 Φεβ 2022).

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Τχης (ΠΖ) Κωνσταντίνος Καινούργιος γεννήθηκε στα Τρίκαλα το 1982 και είναι έγγαμος με δύο τέκνα. Αποφοίτησε από τη ΣΣΕ το 2004 ως 1ος μεταξύ των Ανθλγών (ΠΖ). Το 2005 επιλέχθηκε στις Ειδικές Δυνάμεις, όπου υπηρετεί μέχρι σήμερα. Έχει υπηρετήσει κατά σειρά στο Κέντρο Εκπαίδευσης Ειδικών Δυνάμεων, στο 521 Τάγμα Πεζοναυτών, στη Ζ' Μοίρα Αμφιβίων Καταδρομών, στο 5ο ΕΤΕΘ, στη Σχολή Αλεξιπρωτιστών, στη Διεύθυνση Ειδικών Δυνάμεων (ΔΕΔ), ενώ από το καλοκαίρι του 2020 έως και τη φοίτησή του στην ΑΔΙΣΠΟ διετέλεσε Υποδιοικητής στο Ειδικό Τμήμα Αλεξιπρωτιστών. Από τον Ιούλιο του 2022 υπηρετεί ως επιτελής στη Διοίκηση Ειδικού Πολέμου (ΔΕΠ). Είναι κάτοχος μεταπτυχιακών διπλωμάτων ειδίκευσης στη Διοίκηση Επιχειρήσεων (MBA) του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, και Διαχείρισης Καταστροφών και Κρίσεων του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Ομιλεί την Αγγλική, Ιταλική και Ρωσική Γλώσσα.

"Οι ιδιωτικές εταιρείες ασφαλείας υπό το πρίσμα του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου (ΔΑΔ)"

του Αντχη (ΝΟΜ) Σάββας Κωφίδης

Εισαγωγή

Οι νέοι δρώντες στον τομέα της ασφάλειας, οι ιδιωτικές εταιρείες ασφαλείας ή ιδιωτικές στρατιωτικές εταιρείες [στην διεθνή βιβλιογραφία έχει επικρατήσει να αποκαλούνται με την ονομασία "Private Military/Security Companies" (PMSCs)], δραστηριοποιούνται έντονα σε περιοχές αυξημένων εντάσεων, εδώ και μερικές δεκαετίες. Είναι πλέον εμφανές, ότι η πρακτική της παροχής υπηρεσιών στρατιωτικής φύσεως από ιδιωτικούς φορείς και εταιρείες τείνει να παγιωθεί, λαμβάνοντας το χαρακτήρα μιας αναδυόμενης ισχυρής βιομηχανίας.

Στο πλαίσιο του παρόντος άρθρου, θα εξετασθεί κατά πόσον οι PMSCs είναι αποδεκτές από το ΔΑΔ και ποιο το status του προσωπικού τους, σύμφωνα με τις διατάξεις του.

Ρώσοι στρατιώτες (μέλη ιδιωτικής εταιρείας) στη Συρία.
 Πηγή: <https://twitter.com/ralee85/status/1236750020747186177>

Το νομικό καθεστώς των μισθοφόρων και των PMSCs στο Διεθνές Δίκαιο

Διατάξεις που αφορούν στους μισθοφόρους

Το Δίκαιο της Γενεύης, ήτοι οι τέσσερεις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 (ΣΓ'49), έχει ως πρωταρχικό σκοπό την προστασία του στρατιωτικού προσωπικού που δεν μετέχει πλέον στην ένοπλη σύγκρουση ή έχει περιέλθει στα χέρια του εχθρού, καθώς επίσης και την προστασία όσων δεν μετέχουν ενεργά στις εχθροπραξίες (άμαχοι). Δεν απαγορεύει, αλλά ούτε και ρυθμίζει τη συμμετοχή ιδιωτών σε μια ένοπλη σύρραξη. Μπορεί να λεχθεί ότι το άρθρο 4 (Α) (2) της ΣΓ III '49 περί μεταχειρίσεως των αιχμαλώτων πολέμου, αναφέρεται εμμέσως στους μισθοφόρους, διότι περιγράφει και καθορίζει ποιοι θεωρούνται νόμιμοι μαχητές [υπαγόμενοι συνεπώς στο καθεστώς αιχμαλώτου πολέμου (ΑΧΠ)] και ποιοι όχι.

Γεννάται λοιπόν το ερώτημα κατά πόσον τα μέλη των PMSCs εμπίπτουν στον ορισμό του μαχητή, καθώς και αν μπορεί να θεωρηθούν «μισθοφόροι» ή όχι. Για να απαντηθεί, θα πρέπει να γίνει μια μικρή επισκόπηση των διατάξεων που αφορούν στους μισθοφόρους.

Το Πρώτο Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις στις Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949 (ΠΠ I ΣΓ 1977) είναι κατ' ουσίαν το πρώτο διεθνές συμβατικό κείμενο που ασχολείται άμεσα με το καθεστώς των μισθοφόρων (άρθρο 47).¹ Η διάταξη δεν προβλέπει βέβαια κανενός είδους κύρωση για την μισθοφορική δράση, απλώς καθορίζει ότι η δράση αυτή έχει ως επακόλου-

1. Σύμφωνα με το άρθρο 47 του ΠΠ I:
 «1. Ο μισθοφόρος δε θα απολαμβάνει του δικαιώματος του μαχίμου ή του αιχμαλώτου πολέμου.
 2. Ως μισθοφόρος νοείται οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο:

θο την αδυναμία των μισθοφόρων να χαρακτηρισθούν ως «μαχητές» και να διεκδικήσουν καθεστώς ΑΧΠ. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι ο κανόνας της απαγόρευσης χρήσης μισθοφόρων θεωρείται ότι απηχεί σε κανόνα εθιμικού δικαίου.² Θα πρέπει να επισημάνουμε ακόμη, ότι η διάταξη επικεντρώνεται περισσότερο στο πρόσωπο του μισθοφόρου και όχι στην περιγραφή της πράξης. Έτσι, η παράγραφος 2 του άρθρου 47, ορίζει τις έξι προϋποθέσεις, οι οποίες μάλιστα πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά, ώστε να αποδοθεί σε κάποιον η ιδιότητα του μισθοφόρου, κατά το ΔΑΔ.

Οι διατάξεις των περ. α' και β' της παρ. 2, αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 47 τα άτομα που δραστηριοποιούνται σε εμπόλεμες περιοχές, πλην όμως δεν συμμετέχουν ενεργά στη διεξαγωγή του πολέμου (στην κατηγορία αυτή εντάσσεται το προσωπικό των περισσότερων PMSCs, που κατά κανόνα προσλαμβάνονται για να παρέχουν έργο επιβοηθητικό και συμβουλευτικό). Η διάταξη της περ. γ' τονίζει και οριοθετεί το στοιχείο του οικονομικού κινήτρου. Όσον αφορά τέλος στην πρόβλεψη της περ. ε' του άρθρου 47, η διάταξη αυτή μπορεί να παραβιασθεί πολύ εύκολα, αν το κράτος που προσλαμβάνει τους μισθοφόρους, εφαρμόσει κάποιο σύστημα ένταξής τους στις ένοπλες δυνάμεις του, ώστε αυτοί να εμφανίζονται ως στελέχη της τακτικής κρατικής στρατιωτικής δύναμης.³

α) ειδικά στρατολογείται στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό με σκοπό να πολεμήσει σε μία ένοπλη σύρραξη

β) λαμβάνει πράγματι ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες

γ) παρακινείται να συμμετάσχει στις εχθροπραξίες ουσιαστικά από την επιθυμία αποκομίσεως προσωπικού κέρδους και στο οποίο παρέχεται η υπόσχεση από ή δια λογαριασμό εμπολέμου Μέρους υλικής ανταμοιβής, η οποία ουσιαστικά υπερβαίνει εκείνη, την οποία έχει υποσχεθεί ή καταβάλλει το παραπάνω Μέρος σε μαχητικούς παρόμοιου βαθμού και καθηκόντων στις ένοπλες δυνάμεις του Μέρους αυτού

δ) δεν είναι υπήκοος ούτε του εμπολέμου Μέρους ούτε κάτοικος περιοχής ελεγχόμενης από το εμπόλεμο Μέρος

ε) δεν είναι μέλος των ενόπλων δυνάμεων εμπολέμου Μέρους και δεν έχει αποσταλεί από Κράτος το οποίο δεν είναι εμπόλεμο Μέρος σε διατεταγμένη αποστολή ως μέλος των ενόπλων δυνάμεών του και

στ) Δεν έχει αποσταλεί από το κράτος, το οποίο δεν είναι εμπόλεμο μέρος, για άσκηση επίσημου καθήκοντος ως μέλος των ενόπλων δυνάμεών του».

2. Βλ. Μελέτη Κανόνων Εθιμικού Δικαίου της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού (ΔΕΕΣ), όπου ο κανόνας 108 προβλέπει: «Οι μισθοφόροι, όπως αυτοί περιγράφονται στο ΠΠ I, δεν έχουν το δικαίωμα να υπαχθούν στο καθεστώς του νόμιμου μαχητή, ούτε και σε αυτό του αιχμαλώτου πολέμου. Δεν μπορούν να καταδικασθούν ή να τους επιβληθεί ποινή χωρίς προηγούμενη δίκη». Όπως αναφέρει ο σχολιασμός του παραπάνω κανόνα, τα στρατιωτικά εγχειρίδια πολλών χωρών αναφέρουν ρητώς ότι οι μισθοφόροι δεν δικαιούνται του καθεστώτος του νόμιμου μαχητή ή του αιχμαλώτου πολέμου. Επίσης, η συμμετοχή προσώπων σε ένοπλη σύρραξη με την ιδιότητα του μισθοφόρου είναι ποινικό αδίκημα, σύμφωνα με την εσωτερική νομοθεσία αρκετών κρατών (π.χ. Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Ουκρανία, Γεωργία κλπ.). Βλ. Henckaerts Jean-Marie and Doswald-Beck Louise, *“Customary International Humanitarian Law, Volume I Rules”*, Cambridge University Press, 2005, σελ. 391 επ.

3. Κάτι τέτοιο συνέβη και στην περίπτωση της δράσης της Sandline International στην Παπούα Νέα Γουινέα, όπου οι υπάλληλοι της εταιρείας έλαβαν τον τίτλο του «ειδικού αστυνομικού», εντασσόμενοι έτσι στις τακτικές δυνάμεις της χώρας. Βλ. οπ. π. Doswald-Beck, καθώς επίσης και τους όρους του συμβολαίου που υπεγράφη μεταξύ Παπούα Νέας Γουινέ-

Μέλη της ρωσικής PMSC «Wagner Group» στη Συρία.

Πηγή: <https://warsawinstitute.org/russian-contractors-in-the-service-of-the-kremlin/>

Συμπερασματικά, θα επισημάνουμε ότι κατά το Δίκαιο της Γενεύης, ο χαρακτηρησιμός του «μισθοφόρου», δεν μπορεί να αποδοθεί δίχως άλλο στα μέλη των συγχρόνων PMSCs. Αυτό οφείλεται κυρίως στο στενό πεδίο εφαρμογής των ορισμών που παρατέθηκαν παραπάνω και στο γεγονός ότι οι τιθέμενες από τους εν λόγω ορισμούς προϋποθέσεις, πρέπει να ισχύουν σωρευτικά, προκειμένου να θεωρηθεί ότι κάποιος εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των οικείων διατάξεων. Όπως επίσης προελέχθη, η απαγόρευση χρήσης μισθοφόρων, θεωρείται ότι απηχεί κανόνα διεθνούς εθιμικού δικαίου, το ίδιο όμως δεν ισχύει και για την χρήση των PMSCs. Αυτό που μπορεί ωστόσο να ειπωθεί με ασφάλεια, είναι ότι το Διεθνές Δίκαιο σαφώς δεν ενθαρρύνει την συμμετοχή των μελών των ιδιωτικών εταιρειών ασφαλείας σε πράξεις ή δραστηριότητες που συνεπάγονται την εμπλοκή τους στις στρατιωτικές επιχειρήσεις (ή αλλιώς την ενεργό συμμετοχή τους στις εχθροπραξίες). Επίσης, η μόνη συνέπεια της μισθοφορικής δράσης σε διεθνές επίπεδο, κατά το Δίκαιο των ΣΓ του 1949 και των ΠΠ, είναι η αποστέρηση του status του «μαχητή» και του «ΑΧΠ».

Διατάξεις που αφορούν στις PMSCs

Στο Δίκαιο της Γενεύης και ιδίως στην ΣΓ III '49, η οποία ρυθμίζει τα ζητήματα μεταχείρισης των ΑΧΠ στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις, υφίστανται διάφορες διατάξεις που θα μπορούσαν να τύχουν εφαρμογής στην περίπτωση μελών PMSCs. Γενικώς, το ΔΑΔ δεν εμπεριέχει διατάξεις που να απαγορεύουν την πρόσληψη ιδιωτών από τις ένοπλες δυνάμεις, για την εκτέλεση επιβλητικών εργασιών. Αντιθέτως μάλιστα, το φαινόμενο αυτό θεωρείται παγίως αναγνωρισμένο και αποδεκτό. Η συμμετοχή ιδιωτών στις διεθνείς ένο-

ας και Sandline International, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.private-military.de/pool_doc/doc_pmc_sandline-png_1997.pdf (πρόσβαση 08.11.2020).

πλες συρράξεις, προβλέπεται ρητώς στο άρθρο 4 παρ. 4 της ΣΓ ΙΙΙ 1949, το οποίο κάνει λόγο για τα πρόσωπα που ακολουθούν τις ένοπλες δυνάμεις, με την άδεια των τελευταίων.⁴ Η απαρίθμηση που χρησιμοποιεί η διάταξη είναι ενδεικτική, οπότε στο εννοιολογικό της πεδίο μπορούν θεωρητικά να υπαχθούν όλες οι PMSCs που παρέχουν διάφορες υποστηρικτικές υπηρεσίες σε τακτικές ένοπλες δυνάμεις.

Η παρεχόμενη από τις ιδιωτικές εταιρείες υποστήριξη υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη διάταξη του άρθρου 99 της ΣΓ ΙV '49, που ρυθμίζει θέματα διοίκησης και πειθαρχίας σε χώρους συγκέντρωσης πολιτών και την αντίστοιχη του άρθρου 96, που ρυθμίζει θέματα πειθαρχικής αρμοδιότητας επί των ΑΧΠ. Σύμφωνα με τις παρα-

Στρατιώτες στην Ουγκάντα, κατά τη διάρκεια εκπαίδευσής τους από προσωπικό της εταιρείας MPRI.

Πηγή: <https://civiliancontractors.wordpress.com/category/mpri/>

πάνω διατάξεις, κατά τη διάρκεια ενόπλων συρράξεων διεθνούς χαρακτήρα δεν είναι επιτρεπτό να ανατεθεί σε ιδιώτες και ιδιωτικές εταιρείες το έργο της διοίκησης ενός στρατοπέδου ΑΧΠ, ούτε ακόμη και ενός χώρου κράτησης ιδιωτών, που τίθενται σε καθεστώς διοικητικής κράτησης. Οι αρμοδιότητες αυτές μπορεί να ανατίθεται μόνον σε μέλη των τακτικών ενόπλων δυνάμεων του κράτους της κράτησης, ή άλλου κρατικού υπαλλήλου. Ομοίως, το ΔΑΔ απαγορεύει ρητώς και την εκχώρηση πειθαρχικής αρμοδιότητας σε ιδιώτες.

Το status του προσωπικού των PMSCs κατά το ΔΑΔ - Η ιδιότητα του «μαχητή» ή «αμάχου» και η συμμετοχή στις εχθροπραξίες

Ακόμη και για το βασικό στοιχείο της κατηγοριοποίησης του προσωπικού των εταιρειών ως μαχητές ή πολίτες, δεν υπάρχει πλήρης ομοφωνία μεταξύ των θεωρητικών του ΔΑΔ.⁵ Μεταξύ πάντως των περισσότερων εξ

4. Το άρθρο 4 παρ. 4 έχει ως εξής: «Τα πρόσωπα τα ακολουθούντα τας ενόπλους δυνάμεις χωρίς ν' αποτελούν απ' ευθείας μέρος αυτών οίον πολιτικά μέλη πληρωμάτων στρατιωτικών αεροπλάνων, πολεμικοί ανταποκριταί, προμηθευταί μέλη μονάδων εργασίας ή υπηρεσιών ψυχαγωγίας του στρατού, υπό τον όρο να έχουν λάβει την άδειαν των στρατιωτικών δυνάμεων ας συνοδεύουν».

αυτών, υπάρχει ένα γενικό consensus στο ότι, καθ' ό μέρος η νομική κατάσταση εκάστου προσώπου καθορίζεται επί τη βάση των κατά περίπτωση πραγματικών περιστατικών, τα περισσότερα μέλη των PMSCs θα θεωρούνταν μη μαχητές - πολίτες, ακόμη και αν -υπό προϋποθέσεις- θα μπορούσαν να τύχουν της προστασίας (όχι του status) των ΑΧΠ.

Είναι γεγονός ότι το ΔΑΔ διαχωρίζει τους μαχητές από τον άμαχο πληθυσμό στις ένοπλες συγκρούσεις, χωρίς ωστόσο να αναγνωρίζει άλλες κατηγορίες μαχητών. Η διάκριση μαχητών - αμάχων είναι θεμελιώδης, καθόσον μόνον οι μαχητές έχουν δικαίωμα συμμετοχής στις εχθροπραξίες και μόνον αυτοί απολαμβάνουν το καθεστώς του ΑΧΠ, σε περίπτωση σύλληψης. Ακόμη, μόνον οι μαχητές μπορούν να αποτελούν το αντικείμενο άμεσης επίθεσης. Η βασική διάταξη του ΔΑΔ που ορίζει ποιοι είναι μαχητές (combatants) κατά τη διάρκεια των ενόπλων συγκρούσεων διεθνούς χαρακτήρα, είναι το άρθρο 4 της ΣΓ ΙΙΙ '49, η οποία αναφέρεται στα πρόσωπα που δικαιούνται του καθεστώτος του ΑΧΠ. Για το χαρακτηρισμό λοιπόν κάποιου ως μαχητή, θα πρέπει λοιπόν να πληρούνται οι προϋποθέσεις που τίθενται από τη διάταξη αυτή.⁶

Για να θεωρηθούν τα μέλη των PMSCs «μέλη ενόπλων δυνάμεων ενός των εν συρράξει Μερών», κατά τη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 4, θα πρέπει οι PMSCs να αποτελούν τμήμα των ΕΔ των εμπολέμων μερών, ήτοι να έχουν ενσωματωθεί επίσημα σε αυτές. Αυτό στην πράξη δεν συμβαίνει ποτέ, καθώς τυχόν επίσημη ενσωμάτωση των ιδιωτικών στρατών, στις ΕΔ του εμπολέμου μέρους που τις προσλαμβάνει, θα σήμαινε ότι το μέρος αυτό θα αναλάμβανε και τις ευθύνες που μπορεί να προκύψουν από τη δράση τους.

Κατά τη διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 4 της ΣΓ ΙΙΙ '49, το καθεστώς ΑΧΠ προσήκει στα «μέλη των άλλων εθνοφρουρών και τα μέλη άλλων εθελοντικών σωμάτων, συμπεριλαμβανομένων και των ομάδων οργανωμένης αντιστάσεως ανηκόντων εις των εν συρράξει μερών...», εφόσον, εκτός της προϋπόθεσης του να ανήκουν στα εμπόλεμα μέρη, πληρούν και τις τέσσερις προϋποθέσεις της παρ. 2. Κατά τον επίσημο σχολιασμό της διάταξης από την

5. Maisel Nicholas, "Strange Bedfellows: Private Military Companies and Humanitarian Organizations", 33 Wis. Int'l L.J. 639 (2016), σελ. 644, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα <https://repository.law.wisc.edu/s/uwlaw/item/86086> (πρόσβαση 14.12.2020).

6. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 της ΣΓ ΙΙΙ '49, στους αιχμαλώτους πολέμου ανήκουν τα «μέλη ενόπλων δυνάμεων ενός των εν συρράξει Μερών, ως επίσης και τα μέλη της εθνοφυλακής και των εθελοντικών σωμάτων των αποτελούντων τμήμα των ενόπλων αυτού δυνάμεων». Κατά την παρ. 2 του ίδιου άρθρου, στους αιχμαλώτους πολέμου ανήκουν «μέλη της εθνοφυλακής ή των εθελοντικών σωμάτων» υπό δύο όρους, πρώτον να ανήκουν σε ένα από τα εμπόλεμα μέρη και δεύτερον να εκπληρώνουν τις τέσσερις προϋποθέσεις της παρ. 2, δηλαδή να έχουν επικεφαλής υπεύθυνο πρόσωπο, να έχουν μόνιμο διακριτικό σήμα, να οπλοφορούν φανερά, να συμμορφώνονται με τους νόμους και τα έθιμα του πολέμου (προϋποθέσεις ΔΕΟΣ, βλ. Μαρούδα Μ.Ν., Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2015, σελ. 111).

ΔΕΕΣ, η φράση «ανηκόντων εις των εν συρράξει μερών», δεν απαιτεί οπωσδήποτε μια επίσημη σχέση μεταξύ της ομάδας και κράτους - μέρους στη σύρραξη, αλλά καλύπτεται και με μια *de facto* σχέση μεταξύ των δύο, η οποία μπορεί να υφίσταται και επί τη βάσει σιωπηρής συμφωνίας, εφόσον είναι σαφές ότι η ομάδα δρα υπό την καθοδήγηση του εμπολέμου μέρους για το οποίο μάχεται. Η ύπαρξη συμβολαίου μεταξύ κράτους και εταιρείας, θα μπορούσε να εκληφθεί ως τέτοια (*de facto*) σχέση. Κατ' επέκταση, η δραστηριοποίηση της εταιρείας στο πεδίο επιχειρήσεων μιας διεθνούς ένοπλης σύρραξης και η παράλληλη πλήρωση των λοιπών προϋποθέσεων του άρθρου 4 παρ. 2, θα σήμαινε ότι το προσωπικό της ιδιωτικής εταιρείας θα μπορούσε, στη συγκεκριμένη περίπτωση, να τύχει το χαρακτηρισμό του «μαχητή».

Όσον αφορά ειδικότερα στην πρώτη προϋπόθεση της εν λόγω διάταξης (ύπαρξη επικεφαλής προσώπου υπευθύνου για τις πράξεις των υφισταμένων του), το εν λόγω πρόσωπο δεν απαιτείται να έχει την ιδιότητα του στρατιωτικού, αλλά μπορεί να είναι και πολίτης. Για την πλήρωση της δεύτερης προϋπόθεσης, απαιτείται το προσωπικό των εταιρειών να φέρει κάποιου είδους στολή, ενώ για την τέταρτη προϋπόθεση, θα πρέπει η ομάδα να δρα σύμφωνα με τους κανόνες του ΔΑΔ, γεγονός που προϋποθέτει κάποια εξοικείωση με τους εν λόγω κανόνες, κάτι που δεν είναι πάντα αυτονόητο στις περισσότερες PMSCs. Συμπερασματικά, η πλήρωση του συνόλου των παραπάνω προϋποθέσεων, που τίθενται από τις διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 2 της ΣΓ III '49, είναι πρακτικά δύσκολο να συντρέχει για το προσωπικό των περισσότερων ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών, όπως τουλάχιστον αποδεικνύει η μέχρι τώρα πρακτική της χρήσης τους από τα κράτη.

Ανεφάρμοστη στην περίπτωση των PMSCs είναι και η διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 4 της ΣΓ III '49, καθόσον, όπως και η αντίστοιχη της παρ. 1, απαιτεί επίσημη ενσωμάτωση σε τακτικές ΕΔ κάποιου κράτους. Ομοίως, εξ αντικειμένου ασύμβατες με το προσωπικό των PMSCs είναι οι διατάξεις των παρ. 5 και 6 του άρθρου 4. Θα πρέπει να παρατηρήσουμε, ότι η ιδιότητα που αποδίδεται στο προσωπικό των ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών, είναι άμεσα συναρτώμενη με το είδος της εργασίας και της αποστολής που αναλαμβάνουν οι εταιρείες. Όπως είναι φυσικό, τα πράγματα είναι περισσότερο ξεκάθαρα, όταν πρόκειται για PMSCs που αναλαμβάνουν στρατιωτική δράση. Ωστόσο, όπως εξηγήθηκε ήδη, η συντριπτική πλειονότητα των PMSCs παρέχουν υπηρεσίες τεχνικής υποστήριξης και εκπαίδευσης και απέχουν από την ενεργό συμμετοχή στις εχθροπραξίες.

Υπό την έννοια αυτή, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις δραστηριοποίησης των PMSCs, τα μέλη τους δεν μπορεί παρά να θεωρούνται άμαχοι και πολίτες. Ωστόσο, η στενή τους σχέση με τις ένοπλες δυνάμεις του κράτους και το εύρος των υπηρεσιών που παρέχουν σε αυτά,

σαφώς και τους διαχωρίζει από τους λοιπούς απλούς πολίτες. Θα πρέπει λοιπόν να θεωρηθεί ορθότερος ο χαρακτηρισμός των PMSCs ως πολίτες που συνοδεύουν τις ΕΔ, όπως αυτά (τα άτομα) περιγράφονται στην διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 4 της ΣΓ ΙΙΙ'49.

Η έννοια του «μαχητή», όπως αυτή προκύπτει από την διάταξη του άρθρου 4 της ΣΓ ΙΙΙ'49, διευρύνθηκε με το άρθρο 43 του ΠΠ Ι του 1977, καθώς στην κατηγορία των νομίμων μαχητών εντάχθηκαν οι συμμετέχοντες στα αντι-αποικιακά και αντιρατσιστικά κινήματα, τα οποία είχαν αναδειχθεί στις αυξημένες εμφύλιες συγκρούσεις των δεκαετιών 1960 και 1970. Η βασική αλλαγή έγκειται δηλαδή στο ότι, αναφορικά με το καθεστώς του «μαχητή», δεν υφίσταται διαφορά μεταξύ τακτικών ΕΔ και λοιπών ενόπλων τμημάτων. Σε αντίθεση λοιπόν με το άρθρο 4 της ΣΓ ΙΙΙ '49, το άρθρο 43 του ΠΠ Ι, θα μπορούσε υπό προϋποθέσεις να συμπεριλάβει τις ιδιωτικές στρατιωτικές εταιρείες. Συγκεκριμένα, η διάταξη αυτή θα ετύγχανε εφαρμογής, στην υποθετική περίπτωση όπου, κατά τη διάρκεια διεθνούς ένοπλης σύρραξης, προσωπικό ιδιωτικής στρατιωτικής εταιρείας θα συμμετείχε ενεργά, ως οργανωμένο ένοπλο τμήμα υπό υπεύθυνη διοίκηση ενός μέρους στη σύρραξη. Εφόσον συνέβαινε αυτό, το προσωπικό αυτό θα δικαιούνταν και μεταχείρισης ΑΧΠ. Πάντως, όπως εξηγεί η Doswald-Beck,⁷ δεν υπάρχει ομοφωνία μεταξύ των μελετητών του ΔΑΔ, σχετικά με το κατά πόσον το προσωπικό των PMSCs θα μπορούσε να υπαχθεί στις εν λόγω διατάξεις.

Κατά μια άποψη, η διάταξη του άρθρου 43 δεν απαιτεί επίσημη ενσωμάτωση στις ΕΔ του εμπολέμου κράτους και αυτό διότι η εν λόγω διάταξη αποσκοπεί στη διέγερση του όρου «ένοπλες δυνάμεις», δια της συμπερίληψης σε αυτές και των ομάδων των προσώπων εκείνων, που -καίτοι δεν είναι επισήμως εξουσιοδοτημένες να δρουν εκ μέρους ενός εμπολέμου μέρους και δεν είναι ενταγμένες στις τακτικές ΕΔ του μέρους αυτού- συνδέονται όμως με αυτές, με κάποιο πραγματικό δεσμό.⁸ Κρίσιμο στοιχείο στην υπό εξέταση περίπτωση, είναι η ύπαρξης σχέσης που καθιστά την ομάδα υπόλογη προς το εμπόλεμο μέρος. Υπό την οπτική αυτή, κάποια ομάδα που προσλαμβάνεται και δρα για λογαριασμό του εμπολέμου μέρους, άρα λοιπόν δεσμεύεται στα πλαίσια αναληφθείσης συμβατικής υποχρέωσης, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι είναι υπόλογη προς το εμπόλεμο μέρος και -κατ' επέκταση- ότι εμπίπτει στην κατηγορία των «μαχητών», σύμφωνα με το άρθρο 43 του ΠΠ Ι.

7. Doswald-Beck Louise, "Private Military Companies Under International Humanitarian Law", in Chesterman Simon & Lehnardt Chia, "From Mercenaries to Market: The rise and regulation of military companies", Oxford University Press, 2007, σελ. 120.

8. Οπ. π. Doswald-Beck Louise. Βλ. επίσης Bothe Michael, Partsch Josef Karl and Wademar A. Solf, "New Rules for Victims of Armed Conflicts: Commentary on the Two 1977 Protocols Additional to the Geneva Conventions of 1949", The Hague, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers, 1982, σελ. 234.

Παρά ταύτα, πρέπει να επισημανθεί ότι η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 43 στην περίπτωση των PMSCs και ο χαρακτηρισμός του προσωπικού τους ως «μαχητών», προσκρούει σε δύο σημαντικές προϋποθέσεις που θέτει η ίδια η διάταξη. Η πρώτη εξ αυτών είναι η πρόβλεψη της παρ. 1, περί υπαγωγής του προσωπικού σε ένα «εσωτερικό πειθαρχικό σύστημα, το οποίο, μεταξύ άλλων, επιβάλλει συμμόρφωση προς τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν για τις ένοπλες ρήξεις». Η δεύτερη προϋπόθεση, είναι η υποχρέωση που θέτει η παρ. 3, περί γνωστοποίησης στα άλλα εμπόλεμα μέρη, όταν ένα μέρος στη σύρραξη ενσωματώνει στις ΕΔ του κάποια παραστρατιωτική ή άλλη ένοπλη ομάδα επιβολής του νόμου. Και σε αυτή την περίπτωση, η πρακτική αποδεικνύει ότι κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει ποτέ. Στην πράξη λοιπόν, θα λέγαμε ότι η προϋπόθεση της παρ. 3 καθιστά την όλη διάταξη του άρθρου 43 ουσιαστικά ανενεργή.

Εν κατακλείδι λοιπόν, έχουμε την άποψη ότι, πλην των υποθετικών και ομολογουμένως εξαιρετικά σπανίων περιπτώσεων, κατά τις οποίες κάποιες PMSCs θα προσληφθούν προκειμένου να εμπλακούν ενεργά σε πολεμικές επιχειρήσεις, το προσωπικό των ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών, δύσκολα θα πληρούσε τις προϋποθέσεις για να λάβει το χαρακτηρισμό του «μαχητή», τόσο κατά τις διατάξεις του άρθρου 4 της ΣΓ ΙΙΙ '49, όσο και κατά τις αντίστοιχες του άρθρου 43 του ΠΠ Ι του 1977. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, το προσωπικό των PMSCs, λαμβανομένου υπόψη και του έργου για το οποίο η συντριπτική πλειονότητα των εταιρειών αυτών προσλαμβάνεται, ήτοι για την παροχή υπηρεσιών υποστήριξης, θα χαρακτηρίζονται ως πολίτες που συνοδεύουν τις ΕΔ, σύμφωνα με την προεκτεθείσα διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 4 της ΣΓ ΙΙΙ'49. Εμπίπτοντας στην κατηγορία αυτή, το προσωπικό των PMSCs θα μπορούσε να τύχει της προστασίας των διατάξεων περί ΑΧΠ. Η ΔΕΕΣ χαρακτηριστικά αναφέρει ότι, εκτός των περιπτώσεων που μια PMSC έχει ενσωματωθεί στις ΕΔ του εμπολέμου μέρους ή αναλαμβάνει ένοπλη δράση, για λογαριασμό ενόπλου τμήματος που είναι μέρος σε μια σύρραξη, το status του προσωπικού της θα είναι πάντα αυτό του πολίτη/αμάχου.

Προσωπικό της γερμανικής PMSC «Asgaard».
Πηγή:<https://weaponews.com/history/6536394-1-private-military-companies-steady-business-as-honorable-gentlemen.html>

Τι θα ισχύει όμως στις περιπτώσεις εκείνες, όπου το προσωπικό μιας PMSC, αναλάβει δράση η οποία συνιστά άμεση συμμετοχή στις εχθροπραξίες; Η Doswald-Beck εκτιμά (ορθώς κατά την άποψή μας), ότι στις περιπτώσεις αυτές, το προσωπικό των PMSCs θα έχει το status του “unprivileged combatant”, σύμφωνα και με την ανάλυση του Richard Baxter.⁹ Ο συγκεκριμένος όρος έχει επικρατήσει για το χαρακτηρισμό των προσώπων που εμπλέκονται ενεργά στις εχθροπραξίες, χωρίς να εμπίπτουν στην κατηγορία των νόμιμων μαχητών. Τα εν λόγω άτομα, σύμφωνα και με την ΔΕΕΣ, θα χάνουν την προστασία του αμάχου (καθ’ όλο το διάστημα που διαρκεί η συμμετοχή στις εχθροπραξίες), ενώ δεν θα δικαιούνται και του προνομίου του ΑΧΠ. Συνεπώς, σε περίπτωση σύλληψης, θα μπορούν να διωχθούν και ποινικά για τη συμμετοχή τους στις εχθροπραξίες.

Επίλογος - Συμπεράσματα

Με το παρόν άρθρο επιδιώξαμε, μέσα από την παράθεση και ανάλυση των διατάξεων του Διεθνούς Δικαίου, να αναδείξουμε κατά πόσον οι σημερινές PMSCs είναι αποδεκτές από διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και ποιο το status του προσωπικού τους. Καταδείχθηκε ότι οι σημερινές PMSCs δεν ταυτίζονται συνήθως με την έννοια του «μισθοφόρου», όπως αυτή αποτυπώνεται στις οικείες διατάξεις του ΔΑΔ, στις οποίες κατ’ επέκταση δύσκολα θα μπορούσε να υπαχθεί το προσωπικό των ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών. Ενώ λοιπόν η χρήση μισθοφόρων θεωρείται απαγορευμένη πρακτική, τόσο σε διεθνείς, όσο και σε μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις, οι PMSCs θεωρείται γενικώς ότι δεν εμπίπτουν σε κάποια από τις απαγορευτικές διατάξεις του ΔΑΔ, το οποίο δεν ενθαρρύνει, αλλά ούτε και απαγορεύει την συμμετοχή των μελών των ιδιωτικών εταιρειών ασφαλείας σε πράξεις ή δραστηριότητες που συνεπάγονται την εμπλοκή τους στις στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Όσον αφορά στο νομικό status του προσωπικού των εν λόγω εταιρειών, αναδείξαμε ότι, πλην των σπανίων εκείνων περιπτώσεων, κατά τις οποίες το προσωπικό αυτό θα προσληφθεί με σκοπό την ενεργό εμπλοκή σε πολεμικές επιχειρήσεις, δεν πληροί κατά κανόνα τις προϋποθέσεις για να λάβει το χαρακτηρισμό του «μαχητή», κατά τις διατάξεις του άρθρου 4 της ΣΓ ΙΙΙ ‘49, όσο και κατά τις αντίστοιχες του άρθρου 43 του ΠΠ Ι του 1977. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, το προσωπικό των PMSCs, λαμβανομένου υπόψη και του έργου για το οποίο η συντριπτική πλειονότητα των εταιρειών αυτών προσλαμβάνεται, ήτοι για την παροχή υπηρεσιών υποστήριξης, θα χαρακτηρίζονται ως πολίτες που συνοδεύουν τις ΕΔ, κατά τα καθοριζόμενα από την παρ. 4 του άρθρου 4 της ΣΓ ΙΙΙ ‘49.

9. Οπ. π. Doswald-Beck Louise, “Private Military Companies Under International Humanitarian Law”, σελ. 125. Βλ. επίσης Baxter R. Richard, ‘So-called “Unprivileged Belligerency”: Spies, Guerrillas, and Saboteurs’, British Yearbook of International Law, Vol. 28, 1951, σελ. 323-345

Όπως προέβλεψε ο Peter Singer το 2003,¹⁰ η βιομηχανία της ιδιωτικής ασφάλειας ήρθε για να μείνει. Η ευρεία χρήση των PMSCs από τη στιγμή της εμφάνισής τους και εντεύθεν από αρκετές χώρες, ακόμη και από τον ΟΗΕ (σε ρόλους ειρηνευτικών αποστολών), έχει κατατείνει στην de facto νομιμοποίηση της βιομηχανίας της ιδιωτικής ασφάλειας. Ωστόσο, η κατάργηση του κρατικού μονοπωλίου της βίας και η σταδιακή παραχώρησή του σε ιδιωτικούς φορείς, εγκυμονεί και κινδύνους, τους οποίους έχει επισημάνει με διάφορα ψηφίσματά του και το Συμβούλιο της Ευρώπης.¹¹ Τα ηθικά και νομικά διλήμματα που προκύπτουν από την ιδιωτικοποίηση της ασφάλειας, είναι αρκετά πολύπλοκα και είναι βέβαιο ότι θα συνεχίσουν να απασχολούν τη διεθνή νομική (και όχι μόνο) κοινότητα, στο προσεχές μέλλον.

Βιβλιογραφία

Μαρούδα Μ.Ν., *Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2015.

Baxter R. Richard, *So-called "Unprivileged Belligerency": Spies, Guerrillas, and Saboteurs*, British Yearbook of International Law, Vol. 28, 1951

Bothe Michael, Partsch Josef Karl and Wademar A. Solf, *New Rules for Victims of Armed Conflicts: Commentary on the Two 1977 Protocols Additional to the Geneva Conventions of 1949*, The Hague, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers, 1982.

Doswald-Beck Louise, *Private Military Companies Under International Humanitarian Law*, in Chesterman Simon & Lehnardt Chia, "From Mercenaries to Market: The rise and regulation of military companies", Oxford University Press, 2007.

Henckaerts Jean-Marie and Doswald-Beck Louise, *Customary International Humanitarian Law, Volume I Rules*, Cambridge University Press, 2005.

Klare Michael and Chandrani Yoghesh's, *World Security: Challenges for a New Century*, St' Martin's Press, New York, 1998.

Maisel Nicholas, *Strange Bedfellows: Private Military Companies and Humanitarian Organizations*, 33 Wis. Int'l J. 639 (2016), προσβάσιμο

10. Singer P.W., *Corporate Warriors - The Rise of the Privatized Military Industry*, Cornell University Press, 2008 σελ. 230.

11. Βλ. ενδεικτικά Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 4ης Ιουλίου 2017 σχετικά με τις ιδιωτικές εταιρείες ασφάλειας [2016/2238(INI)], διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0289_EL.html (πρόσβαση 10.02.2021).

στην ιστοσελίδα <https://repository.law.wisc.edu/s/uwlaw/item/86086> (πρόσβαση 14.12.2020).

Matthews Jessica, *"It's not Just Governments that Make War and Peace Now"*, άρθρο στην εφημερίδα New York Times, Νοέμβριος 1998

McFate Sean, *The Modern Mercenary: Private Armies and What They Mean for World Order*, Oxford University Press, 2014.

O' Brien A. Kevin, *What should and what should not be regulated?"*, in *Chesterman Simon & Lehnardt Chia "From Mercenaries to Market: The rise and regulation of military companies*, Oxford University Press, 2007.

Singer P.W., *Corporate Warriors - The Rise of the Privatized Military Industry*, Cornell University Press, 2008.

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0289_EL.html (πρόσβαση 10.02.2021).

http://www.privatemilitary.de/pool_doc/doc_pmc_sandline-png_1997.pdf (πρόσβαση 08.11.2020).

Wis. Int'IL.J. 639 (2016), προσβάσιμο στην ιστοσελίδα <https://repository.law.wisc.edu/s/uwlaw/item/86086> (πρόσβαση 14.12.2020).

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Αντισυνταγματάρχης (ΝΟΜ) Σάββας Κωφίδης γεννήθηκε το 1977 στη Βέροια. Αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (ΣΣΑΣ) και ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός το 2002. Υπηρέτησε διαδοχικά στα Στρατολογικά Γραφεία Ρόδου, Αττικής και Βέροιας έως το 2011. Από το 2011 μέχρι το 2013, υπηρέτησε ως Τμηματάρχης Γραμματείας και 1ου Τμήματος (Διοικητικών - Νομοθετικών θεμάτων) της Διεύθυνσης Στρατολογικού του Γενικού Επιτελείου Στρατού και από το 2013 έως το 2016 ως Επιτελής Νομικής Υποστήριξης στο Γραφείο Στρατιωτικών Νομικών Συμβούλων (ΓΣΝΣ) του ΓΕΣ. Από το 2016 μέχρι και σήμερα είναι Δντής του ΓΣΝΣ Δ' Σώματος Στρατού. Είναι πτυχιούχος Νομικού Τμήματος της Σχολής Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών του ΠΜΣ «Πολιτικές, Οικονομικές και Διεθνείς Σχέσεις στη Μεσόγειο» της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αιγαίου, καθώς και του ΠΜΣ «Αναβαθμισμένες Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές» με ειδίκευση στην κατεύθυνση «Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ανθρωπιστικού Δικαίου», της Νομικής Σχολής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Ομιλεί την αγγλική και ιταλική γλώσσα και είναι έγγαμος με δύο τέκνα.

"Η ευθύνη του Στρατιωτικού Διοικητή για τις πράξεις των υφισταμένων του"

του Τχη (ΝΟΜ) Βασιλείου Ζαλίδη,
Διδάκτορα Νομικής Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης.,
Διευθυντή Γραφείου Στρατιωτικού Νομικού Συμβούλου HQ NRDC-GR,
Ακαδημαϊκού Υπότροφου Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Η ευθύνη των στρατιωτικών διοικητών για τις πράξεις ή παραλείψεις των υφισταμένων τους αποτελεί, μια βασική αρχή του διεθνούς ποινικού δικαίου η οποία αποτυπώνεται στα στρατιωτικά δόγματα και την ποινική νομοθεσία πολλών χωρών. Προέρχεται από την αρχή της υπεύθυνης διοίκησης,¹ σύμφωνα με την οποία ο στρατιωτικός διοικητής εκπροσωπεί το κράτος του στο πεδίο της μάχης και με αυτήν του την ιδιότητα αποτελεί εγγυητή της τήρησης των διεθνών δεσμεύσεων του κράτους, αναφορικά με το Δίκαιο των Ενόπλων Συρράξεων (ΔΕΣ).²

Η εξέλιξη της αρχής της ευθύνης του διοικητή στο διεθνές δίκαιο

Η ευθύνη του στρατιωτικού διοικητή ως αρχή του διεθνούς ποινικού δικαίου εμφανίστηκε νομολογιακά μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου,

1. Regulations Respecting the Laws and Customs of War on Land, annexed to Hague Convention II with Respect to Law and Customs of War on Land, 29 July 1899, art. 1(1).

2. Στο παρόν άρθρο οι όροι «Δίκαιο Ενόπλων Συρράξεων», «Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο» και «Δίκαιο του Πολέμου» χρησιμοποιούνται με την ίδια εννοιολογική σημασία και συνιστούν τον επιμέρους κλάδο του διεθνούς δικαίου, ο οποίος εφαρμόζεται στη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων με πρωταρχικό στόχο τον περιορισμό του «πόνου» και τη μείωση των δεινών που επιφέρει ο πόλεμος στα θύματά του.

οπότε και συστάθηκαν τα πρώτα *ad hoc* δικαστήρια με αντικείμενο την εκδίκαση των σοβαρών παραβιάσεων του ΔΕΣ. Το εάν ένας διοικητής μπορεί να είναι ποινικά υπόλογος για παραβιάσεις του ΔΕΣ που διέπραξαν οι υφιστάμενοί του αποτέλεσε για πρώτη φορά κεντρικό ζήτημα στην «Υπόθεση Yamashita» του Ανώτατου Δικαστηρίου των ΗΠΑ.³ Στην εν λόγω υπόθεση ο Ιάπωνας στρατηγός, Tomiyuki Yamashita, διοικητής των ιαπωνικών δυνάμεων στις Φιλιππίνες το 1944-1945, κατηγορήθηκε ότι απέτυχε υπό τις δεδομένες περιστάσεις να ελέγξει αποτελεσματικά τους υφιστάμενους τους, οι οποίοι διέπραξαν σοβαρές παραβιάσεις του ΔΕΣ. Η πλειοψηφία του δικαστηρίου έκανε δεκτή την αρχή ότι οι νόμοι του πολέμου επιβάλλουν στον στρατιωτικό διοικητή την υποχρέωση να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα που έχει στη διάθεσή του, ώστε να ελέγχει τα στρατεύματα που βρίσκονται υπό τη διοίκησή του και να τα αποτρέπει από την παραβίαση των κανόνων του ΔΕΣ.⁴ Το ενδιαφέρον στοιχείο στην προκειμένη περίπτωση είναι ότι ο Ιάπωνας αξιωματικός, αφενός δεν συμμετείχε στη διάπραξη των αδικημάτων, αφετέρου δεν γνώριζε την τέλεσή τους, αλλά η καταδίκη του βασίστηκε στο γεγονός ότι παρέλειψε να εκπληρώσει το καθήκον του ως διοικητής για τον αποτελεσματικό έλεγχο των πράξεων των υφισταμένων του.

Εικόνα 1: "Υπόθεση Yamashita", η πρώτη δίκη στρατιωτικού διοικητή με την κατηγορία ότι απέτυχε να αποτρέψει τα εγκλήματα των υφισταμένων του (1948).

Χρειάστηκαν τριάντα περίπου χρόνια, ώστε η αρχή της ευθύνης του διοικητή να τυποποιηθεί σε συμβατικό κείμενο του ΔΕΣ. Με σαφή την επιρροή της νομολογίας των μεταπολεμικών δικαστηρίων το άρθρο 86 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου (1977)⁵ στις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 εισάγει την ευθύνη διά παραλείψεως του διοικητή ορίζοντας ότι:

Το γεγονός ότι παραβίαση των Συμβάσεων ή του παρόντος Πρωτοκόλλου διαπράχθηκε από υφιστάμενο δεν απαλλάσσει τους ανωτέρους του από ποινική ή πειθαρχική ευθύνη, κατά περίπτωση, εάν γνώριζαν, ή είχαν πληροφορίες οι οποίες θα τους έδιναν τη δυνατότητα να συναγάγουν κατά τις περιστάσεις ότι αυτός διέπραξε ή επρόκειτο

3. United States v. Yamashita, 4 Law Reports of Trials of War Criminals 1, 1948.

4. Allan Williamson, Jamie. "Some Considerations on Command Responsibility and Criminal Liability." *International Review of the Red Cross* 90, no. 870 (2008), p. 304.

5. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Additional Protocol I), 1125 UNTS 3, 8 June 1977.

να διαπράξει μια τέτοια παραβίαση και αν αυτοί δεν έλαβαν όλα τα αναγκαία μέτρα στη διάθεσή τους για την πρόληψη ή καταστολή της παραβίασης.

Η παραπάνω αρχή κωδικοποιήθηκε και στα Καταστατικά των μεταγενέστερων διεθνών ποινικών δικαστηρίων, τα οποία συνέβαλαν από την πλευρά τους στην περαιτέρω ανάπτυξη και εφαρμογή της. Τόσο το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού δικαστηρίου για τη Ρουάντα⁶ (ICTR), όσο και αυτό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY)⁷ περιέλαβαν πανομοιότυπη διάταξη αναφορικά με την ευθύνη του διοικητή στην περίπτωση που αποτυγχάνει να λάβει τα αναγκαία και εύλογα μέτρα, ώστε να αποτρέψει ποινικά κολάσιμες πράξεις των υφισταμένων του ή να τους τιμωρήσει.⁸

Η τυποποίηση της ευθύνης του διοικητή στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

Η πλούσια και σημαντική νομολογία του ICTR και του ICTY δημιούργησαν το κατάλληλο κλίμα στη διεθνή κοινότητα για την αναβίωση ενός μόνιμου Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου υιοθετήθηκε τον Ιούλιο του 1998 στη Ρώμη, με τη φιλοδοξία να αποτελέσει έναν μόνιμο μηχανισμό απόδοσης δικαιοσύνης για εγκλήματα πολέμου⁹ τα οποία τελέστηκαν μετά την 1η Ιουλίου 2002. Σε αντίθεση με το ICTR και ICTY η αρμοδιότητά του είναι συμπληρωματική υπό την έννοια ότι δεν απολαμβάνει προτεραιότητα δικαιοδοσίας έναντι των εθνικών δικαστηρίων, εκτός αν το αρμόδιο κράτος δεν μπορεί ή δεν είναι πρόθυμο να ασκήσει ποινική αρμοδιότητα σε μια συγκεκριμένη υπόθεση.¹⁰ Ως προς την ευθύνη του στρατιωτικού διοικητή, αυτή τυποποιείται στο άρθρο 28 ως εξής:

Στρατιωτικός διοικητής ή πρόσωπο που ενεργεί στην πράξη ως στρατιωτικός διοικητής υπέχει ποινική ευθύνη για εγκλήματα υπαγόμενα στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, τα οποία τελέστηκαν από

6. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα ιδρύθηκε για να δικάζει άτομα υπεύθυνα για τη γενοκτονία και άλλες σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που διαπράχθηκαν στη Ρουάντα μεταξύ 1 Ιανουαρίου 1994 και 31 Δεκεμβρίου 1994. Βλ. Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda, 8 November 1994, as established by UNSC Res. 955.

7. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία ιδρύθηκε για να δικάζει άτομα υπεύθυνα για σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που διαπράχθηκαν στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας από το 1991. Λειτουργήσε από το 1993 έως το 2017. Βλ. Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, 25 May 1993, as established by UNSC Res. 827.

8. Statute of the ICTR (1994), art. 6(3); Statute of the ICTY (1993), art. 7(3).

9. Ο όρος εγκλήματα πολέμου χρησιμοποιείται με την ευρεία έννοια περιλαμβάνοντας τα εγκλήματα κατά της ειρήνης, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τη γενοκτονία.

10. Η. Μπαντέκας, 'Διεθνές Ποινικό Δίκαιο' στο Κ. Αντωνόπουλος - Κ. Μαγκλιβέρας (επιμ.), Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας (3η αναθεωρημένη έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017), σελ. 845-847.

δυνάμεις υπό την ουσιαστική διοίκηση και τον έλεγχό του ή υπό την ουσιαστική εξουσία και έλεγχό του, ανάλογα με την περίπτωση, ως συνέπεια της παράλειψής του να ασκήσει τον κατάλληλο έλεγχο στις δυνάμεις αυτές, όταν:

(i) γνώριζε ή, κατά τις περιστάσεις σε εκείνο το χρονικό σημείο, όφειλε να γνωρίζει ότι οι δυνάμεις διέπρατταν ή επρόκειτο να διαπράξουν τέτοια εγκλήματα, και

(ii) δεν έλαβε τα απαραίτητα και εύλογα μέτρα εντός της εξουσίας του/της για την αποφυγή ή την καταστολή της διαπράξεώς τους ή δεν έθεσε το ζήτημα στις αρμόδιες αρχές προς ανάκριση και δίωξη.¹¹

Εικόνα 2: Η έδρα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου στη Χάγη, Ολλανδία.

Το σύνολο λοιπόν των δικαστηρίων μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αναγνώρισαν ότι τόσο η πράξη όσο και η παράλειψη ενέργειας σύμφωνα με ένα νομικό καθήκον θα μπορούσε να καλύψει το αντικειμενικό στοιχείο ενός εγκλήματος. Στο πλαίσιο αυτό η ευθύνη του στρατιωτικού διοικητή, η οποία αρχικώς αναπτύχθηκε στα στρατιωτικά δόγματα, απέκτησε τη σύγχρονή της μορφή στο διεθνές ποινικό δίκαιο ως διακριτή μορφή ευθύνης δια παραλείψεως.¹² Η βασική αιτία για την καθιέρωση του δόγματος της ποινικής ευθύνης των διοικητών έγκειται στο ότι τα εγκλήματα πολέμου στην πλειονότητά τους τελούνται από χαμηλόβαθμους αξιωματούχους ή στρατιωτικό προσωπικό λόγω της αποτυχίας των ανωτέρων τους να τα αποτρέψουν. Αν δεν υπήρχε αυτού του είδους η ποινική ευθύνη, οι ανώτεροι θα μπορούσαν να αποστασιοποιηθούν από οποιαδήποτε παραβατική συμπεριφορά των διοικουμένων τους,

11. Rome Statute of the International Criminal Court, 2178 UNTS 3, 17 July 1998 (entered into force 1 July 2002, στο εξής Καταστατικό ΔΠΔ). Το Καταστατικό του ΔΠΔ κυρώθηκε με τον Ν. 3003/2002, η δε προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στις διατάξεις του έλαβε χώρα με τον Ν. 3948/2011 (ΦΕΚ 71 Α')

12. A. Cassese, *International Criminal Law*, 3rd edn., Oxford University Press, Oxford, 2013, p. 210.

υποστηρίζοντας είτε ότι τα διαπραττόμενα εγκλήματα δεν έλαβαν χώρα υπό τις διαταγές τους είτε ότι οι ίδιοι δεν γνώριζαν και δεν συμμετείχαν με οποιονδήποτε τρόπο στην τέλεσή τους.¹³

Τα συστατικά στοιχεία της ευθύνης του διοικητή

Επιχειρώντας μια ανάλυση του ορισμού που προβλέπεται στο άρθρο 28 του Καταστατικού του ΔΠΔ θα διαπιστώσουμε ότι η ευθύνη του διοικητή θεμελιώνεται στα ακόλουθα στοιχεία:

1. Ύπαρξη σχέσης ανωτέρου-κατωτέρου.
2. Ο ανώτερος γνώριζε ή θα έπρεπε να γνωρίζει ότι διεθνή εγκλήματα επρόκειτο να διαπραχθούν ή διαπράχθηκαν από κατωτέρους του, και
3. Ο διοικητής απέτυχε να λάβει όλα τα αναγκαία και εύλογα μέτρα για να αποτρέψει ή να καταστείλει τη διάπραξη τους ή να υποβάλει το ζήτημα στις αρμόδιες αρχές για έρευνα και δίωξη.¹⁴

Προτού αναλυθούν τα ανωτέρω στοιχεία αξίζει να σημειωθεί ότι η φράση που χρησιμοποιείται στο άρθρο 28 του Καταστατικού του ΔΠΔ, σύμφωνα με την οποία ο στρατιωτικός διοικητής είναι υπεύθυνος για τα εγκλήματα των υφισταμένων του, φαίνεται να καθιερώνει μια συμμετοχική του ευθύνη στην τέλεση της πράξης, προσέγγιση που ωστόσο δεν υιοθέτησαν τα *ad hoc* δικαστήρια, τα οποία αντιμετώπισαν την εν λόγω ευθύνη ως ευθύνη παράλειψης εκπλήρωσης ενός θετικού καθήκοντος, της καταστολής και αποτροπής διάπραξης αδικημάτων από τους κατωτέρους του. Αυτό σημαίνει ότι ο διοικητής δεν φέρει την ίδια ευθύνη με τους αυτουργούς της πράξης, αλλά ευθύνεται για την παράλειψή του να τους αποτρέψει ή να τους τιμωρήσει κατ' αναλογία της βαρύτητας της παράβασης. Η συγκεκριμένη προσέγγιση βρίσκεται σε συμφωνία με την αρχή της ενοχής,¹⁵ σύμφωνα με την οποία η ποινή μπορεί να επιβληθεί μόνο εφόσον η εγκληματική συμπεριφορά καταλογίζεται προσωπικά σε εκείνον που την τέλεσε.¹⁶ Στην προκειμένη περίπτωση ο διοικητής φέρει ευθύνη αποκλειστικά για τις δικές του πράξεις, οι οποίες δεν είναι άλλες από την παράλειψή του να αποτρέψει ή να τιμωρήσει τα εγκλήματα των στρατιωτών του και όχι για τη διάπραξη των εγκλημάτων καθαυτή στο πλαίσιο μιας συμμετοχικής ευθύνης.¹⁷

Επανερχόμενοι στην αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 28, το πρώτο στοιχείο αφορά την ύπαρξη σχέσης ανωτέρου-κατωτέρου στο πλαίσιο

13. Williamson (2008), 306.

14. Καταστατικό ΔΠΔ, άρθρο. 28.

15. Η αρχή της ενοχής στην ελληνική έννομη τάξη κατοχυρώνεται στο άρθρο 14 του Ποινικού Κώδικα, αλλά και στο Σύνταγμα, στα άρθρα 2 παρ.1 και 5 παρ.1.

16. Prosecutor v. Halilovic (Trial Judgment), IT-01-48-T, ICTY, 16 November 2005.

17. Russell Buchan and Nicholas Tsagourias, "Autonomous cyber weapons and command responsibility." 96 International Law Studies 645 (2020), pp. 653-654.

της στρατιωτικής ιεραρχίας. Η σχέση αυτή δύναται να προκύπτει εκ του νόμου (de jure) ή να υφίσταται εκ τοις πράγμασι (de facto). Για τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις στρατιωτικός διοικητής θεωρείται κάθε πρόσωπο που ασκεί εν τοις πράγμασι εξουσία διοίκησης, ελέγχου και έκδοσης διαταγών,¹⁸ η δε σχέση ανωτέρου και κατωτέρου προκύπτει καταρχήν από τη βαθμολογική ιεραρχία και περιγράφεται στο πρώτο άρθρο του Ν.3883/10 σε συνδυασμό με το άρθρο 7 του Στρατιωτικού Κανονισμού 20-1. Από τη στιγμή που στον ορισμό του στρατιωτικού διοικητή εντάσσονται και πρόσωπα τα οποία εν τοις πράγμασι ασκούν διοίκηση, η ύπαρξη αποτελεσματικής διοίκησης και ελέγχου ανάγεται σε βασικό κριτήριο,¹⁹ η εξέταση του οποίου σχετίζεται με τη δυνατότητα των διοικητών να επιβάλλουν τη διοίκησή τους στους υφισταμένους τους γενικώς ή σε συγκεκριμένες περιστάσεις. Το κατά πόσον βέβαια αυτή η δυνατότητα υφίσταται στις ειδικότερες περιστάσεις είναι ζήτημα απόδειξης που εξετάζεται κατά περίπτωση, σε αντίθεση με την εκ του νόμου διοίκηση, η οποία εισάγει ένα μαχητό τεκμήριο αποτελεσματικής διοίκησης.²⁰

Η «Υπόθεση Bemba»²¹ υπήρξε η πρώτη δίκη στην οποία καταδικάστηκε πρόσωπο, σύμφωνα με το άρθρο 28 του Καταστατικού του ΔΠΔ. Στην εν λόγω Υπόθεση το Δικαστήριο προσδιόρισε την έννοια της άσκησης αποτελεσματικού ελέγχου ως την ουσιαστική ικανότητα του διοικητή να αποτρέπει ή να καταστέλλει τη διάπραξη εγκλημάτων ή να τα αναφέρει στις αρμόδιες αρχές και τη μετέφρασε σε μια σχέση ανωτέρου-κατωτέρου ανεξαρτήτως της ύπαρξης ενδιάμεσων κατώτερων κλιμακίων μεταξύ του διοικητή και των υφισταμένων του που προβαίνουν σε εγκληματικές πράξεις.²² Σύμφωνα με το Δικαστήριο στους παράγοντες που προσδιορίζουν θετικά την έννοια του αποτελεσματικού ελέγχου συγκαταλέγονται η επίσημη θέση των διοικητών στη στρατιωτική ιεραρχία και οι αποστολές που τους ανατίθενται, η εξουσία έκδοσης διαταγών και το προσωπικό στο οποίο αυτές απευθύνονται, η δυνατότητα εξασφάλισης συμμόρφωσης με τις ανωτέρω διαταγές και η εκχωρηθείσα σε αυτούς πειθαρχική αρμοδιότητα, η εξουσία εκχώρησης αρμοδιοτήτων σε υφιστάμενα κλιμάκια διοικήσεως, όπως και η εξουσία διενέργειας προανακρίσεων, ο έλεγχος σε στρατιωτικά μέσα και εξοπλισμούς, η ύπαρξη οικονομικής αρμοδιότητας και η εξουσία διάθεσης πόρων, καθώς και η εξουσία εκπροσώπησης των δυνάμεων σε σχετικές διαπραγματεύσεις ή επαφές με τρίτα μέρη.

18. Ν. 3948/2011, άρθρο 4.

19. Prosecutor v. Limaj et al. (Trial Judgment), IT-03-66-T, ICTY, 30 November 2005, 521.

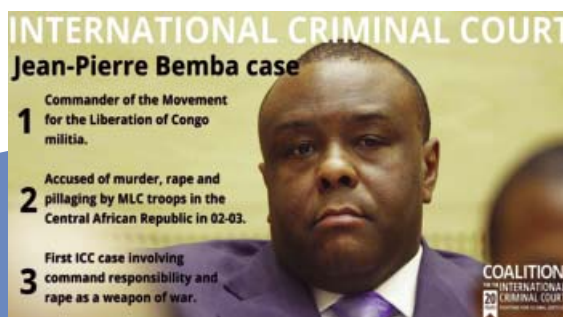
20. Buchan & Tsagourias (2020), pp. 654-655.

21. Ο Jean-Pierre Bemba Gombo υπήρξε πολιτικός, επιχειρηματίας και στρατιωτικός ηγέτης από τη Δημοκρατία του Κονγκό. Στις 21 Μαρτίου 2016 κρίθηκε ένοχος από το ΔΠΔ για δύο εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και για τρία εγκλήματα πολέμου ως εκ της δράσης του στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία και καταδικάστηκε σε 18 χρόνια φυλάκιση. Βλ. Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08-3399, Decision on Sentence pursuant to Article 76 of the Statute, 21 June 2016.

22. Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08-3343, Judgment pursuant to the Article 74 of the Statute, 21 March 2016, 184.

Παράλληλα, το Δικαστήριο προσδιόρισε και με αρνητικό τρόπο την έννοια της αποτελεσματικής διοίκησης και ελέγχου, επισημαίνοντας εκείνους τους παράγοντες η ύπαρξη των οποίων είναι ενδεικτική της απουσίας του υπό εξέταση στοιχείου. Σε αυτούς συγκαταλέγονται η ύπαρξη άλλης αποκλειστικής εξουσίας επί των δυνάμεων που έχουν προβεί σε παραβιάσεις, η αγνόηση ή μη συμμόρφωση με εντολές και οδηγίες του κατηγορουμένου, η μη σαφής σχέση ιεραρχίας, καθώς και η ύπαρξη ενδιάμεσων κλιμακίων, τα οποία εμποδίζουν τον διοικητή, ώστε να ασκήσει άμεσα αποτελεσματικό έλεγχο επί των ενεργειών των υφισταμένων του.²³

Το δεύτερο στοιχείο, αυτό της γνώσης του διοικητή ότι οι δυνάμεις του διέπραξαν ή πρόκειται να διαπράξουν εγκλήματα, συνιστά το υποκειμενικό στοιχείο του αδικήματος του άρθρου 28. Η ύπαρξη γνώσης δεν θα πρέπει να εικάζεται, αλλά συνίσταται στην πραγματική γνώση της τέλεσης του

Εικόνα 3: Ο Jean-Pierre Bemba κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας στο ΔΠΔ.

εγκλήματος είτε αυτή αποκτάται απευθείας είτε προκύπτει από ενδείξεις. Στην τελευταία περίπτωση το Δικαστήριο, για να προσδιορίσει τη στάση του κατηγορουμένου, εξετάζει μόνο το εύλογο συμπέρασμα που προκύπτει βάσει των διαθέσιμων στοιχείων και το οποίο θα πρέπει να σχετίζεται άμεσα με τον κατηγορούμενο, υπό την έννοια ότι το συμπέρασμα θα πρέπει να σχετίζεται με τη γνώση του ίδιου του διοικητή και όχι τρίτων προσώπων.²⁴

Το υποκειμενικό στοιχείο δεν περιορίζεται στη γνώση του γεγονότος, αλλά επεκτείνεται και στο τι όφειλε να γνωρίζει (should have known) ο διοικητής και υπό την έννοια αυτή το άρθρο 28 αποκλίνει από τη νομολογία των ad hoc δικαστηρίων, σύμφωνα με την οποία ο διοικητής έπρεπε να είχε λόγο να γνωρίζει (had reason to know) ότι το έγκλημα διαπράχθηκε ή επρόκειτο να διαπραχθεί, το οποίο σημαίνει ότι κάποια γενική πληροφορία ήταν διαθέσιμη σε αυτόν, ώστε να τον ειδοποιεί για τη διάπραξη εγκλημάτων από τους υφισταμένους του.²⁵ Η προϋπόθεση επομένως που εισάγει το άρθρο 28 υπερβαίνει την ύπαρξη ειδοποίησης και απαιτεί το ενεργό καθήκον ή αλλιώς τη θετική δράση από πλευράς του ανωτέρου να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για να εξασφαλίσει ότι τελεί σε γνώση της συμπεριφοράς των στρατευμάτων του και για να προβεί σε διερεύνηση, ανεξαρτήτως των διαθέσιμων πληροφοριών

23. Όπ.π., 188-190.

24. Όπ.π., 192.

25. Prosecutor v. Mucić et al., Case No. IT-96-21-T, Judgment, 333, ICTY, 16 Nov. 1998, 241.

κατά τη στιγμή της διάπραξης του εγκλήματος.²⁶ Επομένως, στο υποκειμενικό στοιχείο του άρθρου 28 περιλαμβάνεται και η αμέλεια του αρμόδιου διοικητή στην περίπτωση που αυτός αποτυγχάνει να ενημερωθεί για τη συμπεριφορά των υφισταμένων του.²⁷

Το τρίτο στοιχείο που εισάγει το άρθρο 28 κατανέμεται σε τρεις διακριτές υποχρεώσεις του διοικητή, ήτοι την αποτυχία του να λάβει όλα τα απαραίτητα και εύλογα μέτρα για την αποτροπή, την καταστολή ή την παραπομπή του ζητήματος στις αρμόδιες αρχές προς διερεύνηση και δίωξη. Προτού αναλυθούν οι τρεις υποχρεώσεις θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην έννοια των απαραίτητων μέτρων που καλείται να λάβει ο διοικητής εμπίπτουν, κατά το Δικαστήριο, εκείνα που είναι κατάλληλα-πρόσφορα, ώστε να εκπληρώσει την υποχρέωσή του, ενώ ως εύλογα θεωρούνται εκείνα τα μέτρα που εντάσσονται στην έννοια του αποτελεσματικού του ελέγχου επί των δυνάμεων που του έχουν διατεθεί.²⁸ Παράλληλα, η αναγκαιότητα και ο εύλογος χαρακτήρας των μέτρων αξιολογούνται λαμβάνοντας υπόψη το εύρος των σχετικών εγκλημάτων, την αξιοπιστία των διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων, καθώς και τους περιορισμούς που υφίστανται αναφορικά με τη διοίκηση και τον έλεγχο, όταν ο διοικητής βρίσκεται σε φυσική απόσταση από τον τόπο τέλεσης των εγκλημάτων.²⁹

Ειδικότερα, όσον αφορά την υποχρέωση αποτροπής εγκλημάτων, αυτή χρονικά προσδιορίζεται στο διάστημα που προηγείται της τέλεσής τους και μέχρι την ολοκλήρωσή τους. Επομένως, ο διοικητής οφείλει να λάβει μέτρα πρόληψης, ώστε να αποτρέψει την εκδήλωση εγκληματικών συμπεριφορών ή να σταματήσει την τέλεσή τους, εφόσον η διάπραξή τους βρίσκεται σε εξέλιξη.³⁰ Στα μέτρα πρόληψης συγκαταλέγονται η συνεχής και ουσιαστική εκπαίδευση σε ζητήματα Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, η έκδοση σχετικών διαταγών και η συνεχής υπενθύμιση του προσωπικού αναφορικά με την αποφυγή παραβατικών συμπεριφορών, η διεξαγωγή ανεξάρτητης έρευνας, όταν υπάρχουν ενδείξεις τέλεσης παράνομων πράξεων, καθώς και η άμεση λήψη πειθαρχικών μέτρων, όπως η εξαίρεση από τις επιχειρήσεις ή ο επαναπατρισμός του προσωπικού που εκδηλώνει ανάρμοστη ή βίαιη συμπεριφορά.³¹

Η υποχρέωση του διοικητή να τιμωρήσει τους δράστες ή να ενημερώσει τις αρμόδιες αρχές, στην περίπτωση που δεν έχει τη σχετική πειθαρχική αρμοδιότητα ή τα μέτρα που έχει λάβει κρίνονται ανεπαρκή, στοχεύει στο να εξασφαλίσει ότι οι εγκληματίες θα οδηγηθούν ενώπιον της δικαιοσύνης και θα λογοδοτήσουν

26. Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08-424, Decision Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute, 15 June 2009, 433.

27. Buchan & Tsagourias (2020), 661.

28. ICC, Bemba case, όπ.π. (21), 198.

29. Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08 A, Appeals Chamber Judgment, 8 June 2018, 189.

30. ICC, Bemba case, όπ.π. (21), 199.

31. Όπ.π., 203-204.

για τις πράξεις τους. Η εν λόγω υποχρέωση είναι ευρεία και εκκινεί από τη στιγμή που τελείται το αδίκημα, δύναται δε να επεκταθεί σε όλο το χρονικό διάστημα που διαρκεί αυτό, εφόσον αναφερόμαστε σε διαρκή εγκλήματα.³²

Η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 28 του Καταστατικού του ΔΠΔ, προκειμένου να θεωρηθεί ο διοικητής υπεύθυνος για τα εγκλήματα που διέπραξαν οι υφιστάμενοί του, τα εγκλήματα θα πρέπει να λαμβάνουν χώρα ως συνέπεια της παράλειψής του να ασκήσει τον κατάλληλο έλεγχο στις υπό αυτόν δυνάμεις. Η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ αποτυχημένης άσκησης διοίκησης και τελούμενων εγκλημάτων αποτελεί μια καινοτομία του ΔΠΔ, καθώς αντίστοιχο nexus δεν εισήχθη στα Καταστατικά των Ad hoc δικαστηρίων.³³ Ωστόσο, ο βαθμός της αιτιώδους συνάφειας δεν προσδιορίζεται επαρκώς στο άρθρο 28. Το Δικαστήριο στην Υπόθεση Bemba διευκρίνισε ότι «θα ικανοποιούνταν, όταν διαπιστώνονταν ότι τα εγκλήματα δεν θα είχαν διαπραχθεί, υπό τις συνθήκες που τελέστηκαν, εφόσον ο διοικητής είχε ασκήσει κατάλληλο έλεγχο, ή είχε αποτρέψει την τέλεσή τους ασκώντας τον κατάλληλο έλεγχο»,³⁴ χωρίς να προβεί σε περαιτέρω ανάλυση του σκεπτικού του. Στην πραγματικότητα ο αντικειμενικός αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της συμπεριφοράς του διοικητή και του αποτελέσματος εντοπίζεται στην αποτυχία του να αποτρέψει ή να καταστείλει την τέλεση των εγκλημάτων, χωρίς να απαιτείται να αιτιολογηθεί ο λόγος που απέτυχε να ασκήσει τον αρμόζοντα έλεγχο στους υφισταμένους του.³⁵

Επίλογος

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η ειδική σχέση μεταξύ ανωτέρου και κατώτερου ως εγγενούς στοιχείου της στρατιωτικής ιεραρχίας συνεπάγεται μια αυξημένη ευθύνη για τον στρατιωτικό διοικητή, ο οποίος καθίσταται αντικειμενικά υπόλογος για τις πράξεις των υφισταμένων του. Στο πλαίσιο αυτό καλείται να αποδείξει ότι δεν του δόθηκε καμία δυνατότητα υπό το πρίσμα των συγκεκριμένων περιστάσεων, ώστε να αποτρέψει τους υφισταμένους του από την τέλεση εγκλημάτων ή να λάβει τα προσήκοντα μέτρα για την πειθαρχική ή/και ποινική τους δίωξη.³⁶ Σε κάθε περίπτωση η απόφαση ενός δικαστηρίου επί της ενοχής ή μη ενός στρατιωτικού διοικητή για τυχόν παραλείψεις του δεν είναι εύκολη υπόθεση, καθώς οι φυσικοί δικαστές καλούνται να αξιολογήσουν ένα ευρύ φάσμα γεγονότων και παραγόντων υπό το πρίσμα πάντοτε των επικρατούσων συνθηκών.

32. Όπ.π., 206.

33. Martyna M. Falkowska, "The Bemba Trial before the International Criminal Court: Defining an Armed Conflict through the Scope of a Commander's Responsibility," *54 Military Law and Law of War Review* 267 (2015-2016), 292.

34. ICC, Bemba case, όπ.π. (21), 212-213.

35. Buchan & Tsagourias (2020), 669.

36. Β. Ζαλίδης, 'Συμμόρφωση με το ΔΕΣ και ζητήματα ευθύνης', στο Β. Καρατζιάς, Β. Ζαλίδης, Α. Λιούτας, *Εγχειρίδιο Δικαίου Ενόπλων Συγκρούσεων* (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδ. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2022), 215.

Αναμφίβολα η ανάδυση του ΔΠΔ στη διεθνή δικαιοταξία του 21^{ου} αιώνα εμπλούτισε σημαντικά το νομικό πολιτισμό της ανθρωπότητας, παρ' όλες τις επιφυλάξεις που διατυπώνονται αναφορικά με τον ρόλο του ως διεθνούς ποινικού δικαιοδοτικού θεσμού, ο οποίος συχνά ακροβατεί μεταξύ πολιτικής και δικαίου.³⁷ Το ΔΠΔ οφείλει να διασφαλίζει αποτελεσματικά, και συμπληρωματικά της εθνικής δικαιοδοσίας, την απονομή της δικαιοσύνης, ώστε να λογοδοτούν στη διεθνή κοινότητα οι υπεύθυνοι αποτρόπαιων εγκλημάτων διεθνούς ενδιαφέροντος. Στο πλαίσιο αυτό η αρχή της ευθύνης του διοικητή αποτελεί έναν κομβικής σημασίας θεσμό, η νομολογιακή εξέλιξη του οποίου κρίνεται απαραίτητη, ώστε να επιτευχθεί μια δίκαιη ισορροπία ανάμεσα στις υποχρεώσεις των διοικουμένων και των διοικούντων στο πεδίο της μάχης.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Βιβλιογραφία

Antonio Cassese, *International Criminal Law* (3rd edn., Oxford University Press, Oxford, 2013)

Βασίλειος Ζαλίδης, 'Συμμόρφωση με το ΔΕΣ και ζητήματα ευθύνης', στο Β. Καρατζιάς, Β. Ζαλίδης, Α. Λιούτας, *Εγχειρίδιο Δικαίου Ενόπλων Συγκρούσεων* (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδ. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2022)

Κρατερός Ιωάννου-Στέλιος Περράκης, *Εισαγωγή στη Διεθνή Δικαιοσύνη* (3η έκδοση, Αθήνα: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2009), 406.

Ηλίας Μπαντέκας, 'Διεθνές Ποινικό Δίκαιο' στο Κ. Αντωνόπουλος-Κ. Μαγκλιβέρας (επιμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας* (3η αναθεωρημένη έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017), σελ. 845-847.

Αρθρογραφία

Russell Buchan and Nicholas Tsagourias, "Autonomous cyber weapons and command responsibility." *96 International Law Studies* 645 (2020)

Martyna M. Falkowska, "The Bemba Trial before the International Criminal Court: Defining an Armed Conflict through the Scope of a Commander's Responsibility." *54 Military Law and Law of War Review* 267 (2015-2016)

Allan Williamson, Jamie. "Some Considerations on Command Responsibility and Criminal Liability." *International Review of the Red Cross* 90, no. 870 (2008)

Νομολογία

United States v. Yamashita, 4 Law Reports of Trials of War Criminals 1, 1948
Prosecutor v. Mucić et al., Case No. IT-96-21-T, Judgment, 333, ICTY, 16 November 1998.

37. Κ. Ιωάννου - Σ. Περράκης, *Εισαγωγή στη Διεθνή Δικαιοσύνη* (3η έκδοση, Αθήνα: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2009), 406.

Prosecutor v. Halilovic (Trial Judgment), IT-01-48-T, ICTY, 16 November 2005.
Prosecutor v. Limaj et al. (Trial Judgment), IT-03-66-T, ICTY, 30 November 2005
Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08-424, Decision Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute, 15 June 2009.
Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08-3343, Judgment pursuant to the Article 74 of the Statute, 21 March 2016.
Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08-3399, Decision on Sentence pursuant to Article 76 of the Statute, 21 June 2016.
Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08 A, Appeals Chamber Judgment, 8 June 2018.

Συνθήκες - Συμβάσεις

Regulations Respecting the Laws and Customs of War on Land, annexed to Hague Convention II with Respect to Law and Customs of War on Land, 29 July 1899, art. 1(1).

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Additional Protocol I), 1125 UNTS 3, 8 June 1977.

Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, 25 May 1993, as established by UNSC Res. 827.

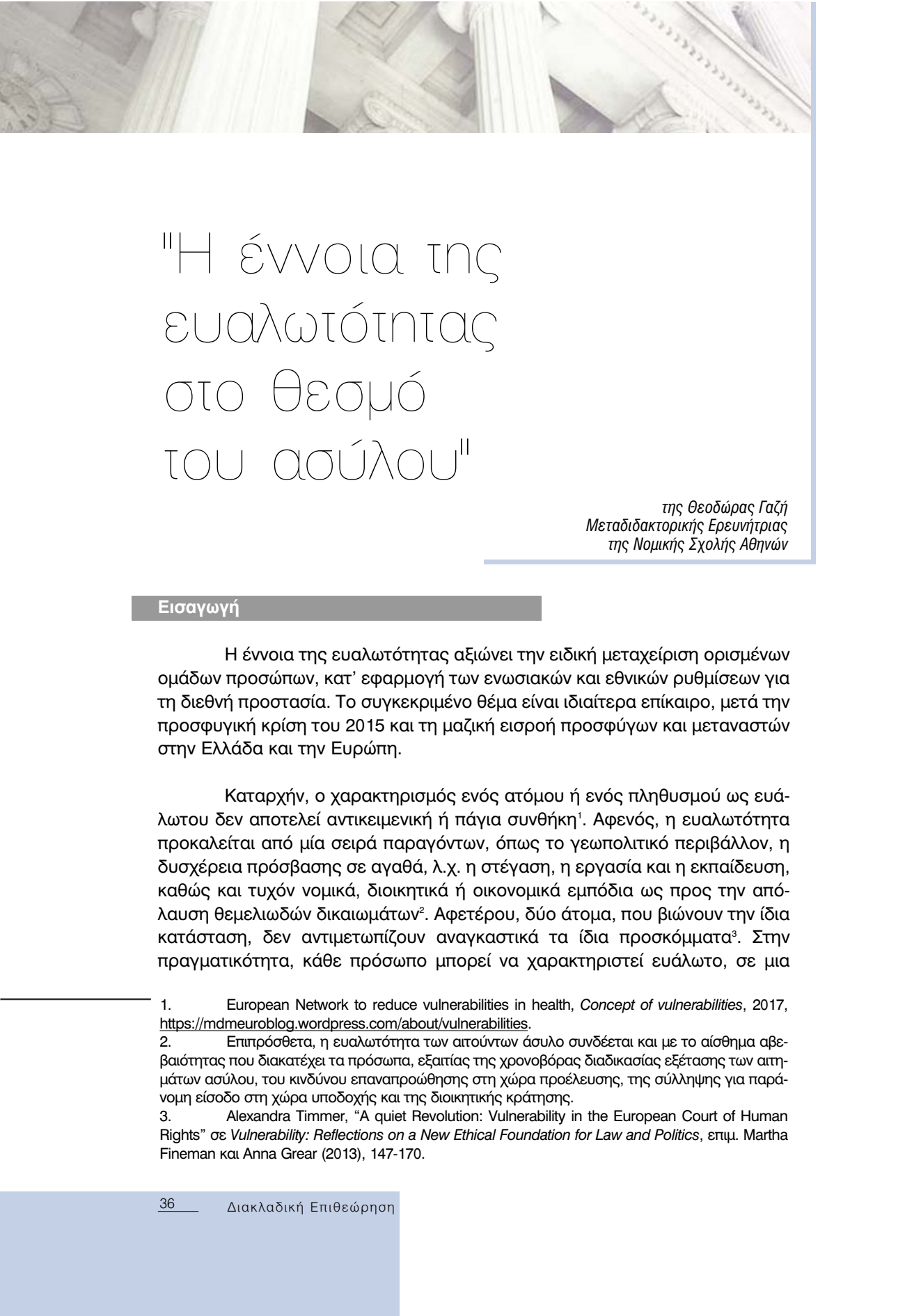
Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda, 8 November 1994, as established by UNSC Res. 955.

Rome Statute of the International Criminal Court, 2178 UNTS 3, 17 July 1998.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Τχης (ΝΟΜ) Βασίλειος Ζαλίδης είναι Αξιωματικός του Νομικού Σώματος των Ενόπλων Δυνάμεων και υπηρετεί ως Διευθυντής του Γραφείου Στρατιωτικού Νομικού Συμβούλου του NATO RAPID DEPLOYABLE COPRS - GREECE. Κατέχει διδακτορικό τίτλο σπουδών στο Διεθνές Δίκαιο από τη Νομική Σχολή του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (2022). Έχει αποφοιτήσει από τη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (2003) και έχει ολοκληρώσει τις προπτυχιακές του σπουδές στη Νομική Σχολή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2003) και στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών (2012). Είναι επίσης κάτοχος Διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών της Νομικής Σχολής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (2015). Από το έτος 2022 διδάσκει ως ακαδημαϊκός υπότροφος το μάθημα «Δίκαιο του Πολέμου» στο Προπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του Τμήματος Βαλκανικών, Ανατολικών και Σλαβικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, ενώ τα τελευταία χρόνια είναι εκπαιδευτής επί νομικών αντικειμένων στη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων, στην Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου και στο Πολυεθνικό Κέντρο Υποστηρίξεως Επιχειρήσεων Ειρήνης. Από το 2020 συμμετέχει ως ομιλητής και εκπαιδευτής στο Σχολείο Επιχειρησιακού Δικαίου (Operational Law Course) του NATO SCHOOL OBERRAMERGAU (Γερμανία). Συμμετείχε ως συγγραφέας στην εκπόνηση του Εγχειριδίου του Δικαίου των Ενόπλων Συγκρούσεων (2022) και έχει δημοσιεύσει άρθρα και μελέτες στην ελληνική και αγγλική γλώσσα. Ομιλεί την αγγλική και γερμανική γλώσσα και είναι έγγαμος με δύο τέκνα.

"Η έννοια της ευαλωτότητας στο θεσμό του ασύλου"

της Θεοδώρας Γαζή
Μεταδιδακτορικής Ερευνήτριας
της Νομικής Σχολής Αθηνών

Εισαγωγή

Η έννοια της ευαλωτότητας αξιώνει την ειδική μεταχείριση ορισμένων ομάδων προσώπων, κατ' εφαρμογή των ενωσιακών και εθνικών ρυθμίσεων για τη διεθνή προστασία. Το συγκεκριμένο θέμα είναι ιδιαίτερα επίκαιρο, μετά την προσφυγική κρίση του 2015 και τη μαζική εισροή προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα και την Ευρώπη.

Καταρχήν, ο χαρακτηρισμός ενός ατόμου ή ενός πληθυσμού ως ευάλωτου δεν αποτελεί αντικειμενική ή πάγια συνθήκη¹. Αφενός, η ευαλωτότητα προκαλείται από μία σειρά παραγόντων, όπως το γεωπολιτικό περιβάλλον, η δυσχέρεια πρόσβασης σε αγαθά, λ.χ. η στέγαση, η εργασία και η εκπαίδευση, καθώς και τυχόν νομικά, διοικητικά ή οικονομικά εμπόδια ως προς την απόλαυση θεμελιωδών δικαιωμάτων². Αφετέρου, δύο άτομα, που βιώνουν την ίδια κατάσταση, δεν αντιμετωπίζουν αναγκαστικά τα ίδια προσκόμματα³. Στην πραγματικότητα, κάθε πρόσωπο μπορεί να χαρακτηριστεί ευάλωτο, σε μια

1. European Network to reduce vulnerabilities in health, *Concept of vulnerabilities*, 2017, <https://mdmeuroblog.wordpress.com/about/vulnerabilities>.

2. Επιπρόσθετα, η ευαλωτότητα των αιτούντων άσυλο συνδέεται και με το αίσθημα αβεβαιότητας που διακατέχει τα πρόσωπα, εξαιτίας της χρονοβόρας διαδικασίας εξέτασης των αιτημάτων ασύλου, του κινδύνου επαναπροώθησης στη χώρα προέλευσης, της σύλληψης για παράνομη είσοδο στη χώρα υποδοχής και της διοικητικής κράτησης.

3. Alexandra Timmer, "A quiet Revolution: Vulnerability in the European Court of Human Rights" σε *Vulnerability: Reflections on a New Ethical Foundation for Law and Politics*, επιμ. Martha Fineman και Anna Grear (2013), 147-170.

δεδομένη στιγμή της ζωής του⁴. Επομένως, η ευαλωτότητα ενδέχεται να αποτελεί μοναδική ή συλλογική κατάσταση, ενώ η διαπίστωσή της επιδιώκει το σεβασμό της αυτονομίας και την ισότητα των ευκαιριών⁵.

Το παρόν άρθρο επιδιώκει αφενός να αποσαφηνίσει την έννοια της ευαλωτότητας, αφετέρου να καταγράψει τις νομικές λύσεις που προβλέπονται σε διεθνές επίπεδο για τη ρύθμιση της νομικής κατάστασης των ευάλωτων αιτούντων άσυλο. Και τούτο, διότι, όπως εύστοχα έχει λεχθεί, ο αιτών άσυλο συνιστά την «αχίλλειο πτέρνα των δικαιωμάτων»⁶. Πράγματι, η αποκοπή του ενεργού νομικού δεσμού με τη χώρα καταγωγής και η στέρηση της απόλαυσης της κρατικής προστασίας γεννά την ανάγκη νομικής προστασίας των αναγκαστικά εκτοπισμένων πληθυσμών, μέσω του θεσμού του ασύλου, ο οποίος οφείλει να είναι αποτελεσματικός και προσβάσιμος σε όλες τις κοινωνικές ομάδες. Στο σημείο αυτό, αναδύεται η έννοια της ευαλωτότητας των αιτούντων άσυλο, όπως αναγνωρίζεται υπό το φως των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και άλλων νομοθετημάτων⁷.

Η προστασία των ευάλωτων ομάδων υπό το φως της ΕΣΔΑ

Σε επίπεδο διεθνούς δικαίου, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ερμηνεία της ευαλωτότητας, υπό το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και, συγκεκριμένα, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής «ΕΣΔΑ»). Η ΕΣΔΑ δεσμεύει όλα τα κράτη του Συμβουλίου της Ευρώπης και συνιστά κορυφαίο διεθνές κείμενο που κατοχυρώνει ένα σύνολο ατομικών δικαιωμάτων, κατά γενικό τρόπο, τα οποία δεν εξαρτώνται από εθνικά, θρησκευτικά ή πολιτιστικά κριτήρια.

Παρότι η ΕΣΔΑ δεν κάνει λόγο για ευάλωτες ομάδες, η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (το οποίο είναι αρμόδιο για την εξέταση υποθέσεων παραβίασης της Σύμβασης, κατόπιν προσφυγής) αναφέρεται συχνά, μέσω των αποφάσεών του, στην ευαλωτότητα προσώπων και ομάδων,. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει χαρακτηρίσει ως ευάλωτα άτομα τα παιδιά⁸ και τα άτομα με αναπηρία⁹, ενώ αναγνωρίζει διάφορες ομάδες ως ευάλωτες, όπως τους Ρομά, τους αιτούντες άσυλο, τους χρή-

4. Ατομικοί παράγοντες που καθιστούν το πρόσωπο ευάλωτο αποτελούν η ηλικία, η έλλειψη εκπαίδευσης, τα ψυχασωματικά προβλήματα, η απώλεια του ελέγχου της πορείας της ζωής, ως αποτέλεσμα του εκτοπισμού, καθώς και το συναίσθημα απώλειας της αυτονομίας.

5. Tomáš Morochovic, "The Weight of Vulnerability: A Comparative Analysis of the Significance of Particular Vulnerability Attributes under EctHR Jurisprudence in Situations of Extreme Vulnerability concerning Migrants", *Exeter Law Review* 44 (2017): 85-105.

6. Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, "Η προσωρινότητα ως παράγοντας διαμόρφωσης του δικαιού του προσφύγων και μεταναστών", σε *Τιμητικό Τόμο Ζ. Παπασιώπη-Πασιά* (2020): 533 - 543.

7. Ειδικότερα σε James C. Hathaway, *International Law as a source of refugee rights* (Cambridge University Press, 2005), 31-33.

8. ΕΔΔΑ, Α. και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. προσφ. 25599/94, 23.09.1998.

9. ΕΔΔΑ, Alajos Kiss κατά Ουγγαρίας, αρ.38832/06, 20.05.2010.

ζοντες διεθνούς προστασίας, τους οροθετικούς, τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας και εμπορίας ανθρώπων, τους κρατούμενους και τα μέλη της ΛΟΑΤΙ κοινότητας.

Ειδικότερα, ως προς τους αιτούντες άσυλο, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει σταθερά τη θέση ότι αποτελούν ευάλωτη ομάδα, παραπέμποντας στην απόφαση M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδος¹⁰. Στην απόφαση αυτή, το Δικαστήριο αναγνώρισε μεν πως τα Κράτη εισόδου προσφύγων αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στη διαχείριση των ροών. Ωστόσο, ο απόλυτος χαρακτήρας του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ δεν απαλλάσσει το Κράτος από την υποχρέωση να μην υποβάλλει τα πρόσωπα σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο ανέφερε ότι ο προσφεύγων «*ανήκει σε μια ομάδα πληθυσμού ιδιαίτερα μειονεκτούσα και ευάλωτη που έχει ανάγκη ιδιαίτερης προστασίας. Η ανάγκη ιδιαίτερης προστασίας αποτελεί αντικείμενο ευρείας συναίνεσης σε διεθνή και ευρωπαϊκή κλίμακα όπως προκύπτει από την Σύμβαση της Γενεύης, από την αποστολή και τις δραστηριότητες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ καθώς και από τις απαιτήσεις που αναφέρονται στην Οδηγία για την υποδοχή*».

Είναι σημαντικό να διευκρινιστεί πως η αναγνώριση της ευαλωτότητας των αιτούντων άσυλο δεν θεμελιώνει αυτόματα την παραβίαση των διατάξεων της ΕΣΔΑ. Επομένως, η ευαλωτότητα των αιτούντων άσυλο δεν υποχρεώνει τα Κράτη να τους παρέχουν άμεσα άσυλο, στέγαση και σίτιση. Εν προκειμένω, ο προσφεύγων έζησε για μήνες, κατά παράβαση της εθνικής και ενωσιακής νομοθεσίας για την υποδοχή¹¹, σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας και αδυνατούσε να ικανοποιήσει βασικές ανάγκες, όπως η πρόσβαση σε τροφή, συνθήκες υγιεινής και στέγη. Για το λόγο αυτό, το Δικαστήριο έκρινε ότι η κατάσταση αυτή του δημιούργησε αισθήματα φόβου, άγχους ή κατωτερότητας, ικανά να τον οδηγήσουν στην απελπισία¹². Με βάση τα παραπάνω, η διαπίστωση της ευαλωτότητας των αιτούντων άσυλο θεμελιώνει την κρατική ευθύνη για την προστασία τους από την απόλυτη ένδεια, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 3 της Σύμβασης (απαγόρευση βασανιστηρίων).

Διευκρινίζεται ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, ενδέχεται να συντρέχουν δύο ή και περισσότεροι παράγοντες που εντείνουν την ευαλωτότητα ενός ατόμου. Ενδεικτικά, το Δικαστήριο αξιολογεί πως οι ασυνόδευτοι ανήλικοι¹³, δηλαδή τα παιδιά που μεταναστεύουν χωρίς τους γονείς ή κηδεμόνες τους, ανήκουν «*αναμφισβήτητα [...] στις πιο ευάλωτες κατηγορίες ανθρώ-*

10. ΕΔΔΑ, M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδος, αρ. προσφ. 30696/09, 21.01.2011.

11. Οδηγία 2013/33/ΕΕ σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία.

12. Laurens Lavrysen, "M.S.S. v. Belgium and Greece: The impact on EU Asylum Law", *Strasbourg Observers*, 24 Φεβρουαρίου 2011, <http://strasbourgobservers.com/2011/02/24/m-s-s-v-belgium-and-greece-2-the-impact-on-eu-asylum-law> (πρόσβαση στις 20 Σεπτεμβρίου 2022).

13. Αναλυτικότερα για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων βλ. UNHCR και Συνήγο-

πων της κοινωνίας»¹⁴, επομένως εναπόκειται στο Κράτος να τους προστατέψει και να αναλάβει την φροντίδα τους, με βάση τις θετικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τα άρθρα της Σύμβασης.

Με βάση τα παραπάνω, τονίζεται ότι η προσέγγιση της ευαλωτότητας από το Δικαστήριο είναι περιπτώσιολογική, βασίζεται δηλαδή στις υποθέσεις που έχουν εξετασθεί έως σήμερα. Με άλλα λόγια, δεν αποκλείεται και άλλες ομάδες να συνιστούν ή να θεωρηθούν μελλοντικά ως ευάλωτες. Επιπλέον, η ευαλωτότητα δεν αποτελεί αυτοτελή πηγή δικαιωμάτων και η διαπίστωσή της δεν θεμελιώνει πάντα την παραβίαση δικαιώματος. Η νομολογία του Δικαστηρίου αναδεικνύει ότι η ευαλωτότητα αποτελεί μία δυναμική έννοια, η οποία εξυπηρετεί στην ερμηνεία των διατάξεων της ΕΣΔΑ ή την δικονομική ευελιξία, ώστε να διευκολύνει την πρόσβαση των ευάλωτων προσώπων στην προστασία που εγγυάται η Σύμβαση.

Η ευαλωτότητα, στο πεδίο του διεθνούς δικαίου προστασίας

Η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς του Πρόσφυγα δεν αναφέρεται στην ευαλωτότητα των αιτούντων άσυλο. Εντούτοις, η απουσία ρητής αναφοράς στην ευαλωτότητα δεν απαλλάσσει τα Κράτη από την υποχρέωση να συνυπολογίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των αιτούντων άσυλο και τους αποτρεπτικούς παράγοντες που συντρέχουν για την απόλαυση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση της Γενεύης. Στην ενωσιακή έννομη τάξη, οι οδηγίες του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου αναφέρονται ρητά σε ευάλωτες ομάδες. Αναλόγως του νομοθετήματος, γίνεται αναφορά σε δικαιούχους διεθνούς προστασίας με ιδιαίτερες ανάγκες, σε αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής και σε αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων. Στις ευάλωτες ομάδες εντάσσονται οι ανήλικοι¹⁵ (ασυνόδευτοι ή μη), τα άτομα με ειδικές ανάγκες¹⁶, οι ηλικιωμένοι¹⁷, οι

ρος του Πολίτη, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα ασυνόδευτα παιδιά που ζητούν άσυλο* (2005), Human Rights Watch, *Αφημένα στη μοίρα τους: Η συστηματική αποτυχία παροχής προστασίας στα ασυνόδευτα παιδιά στην Ελλάδα*, Δεκέμβριος 2008, <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/greece1208grweb.pdf> (πρόσβαση στις 20 Σεπτεμβρίου 2022), Αντιγόνη-Μαρία Σπυροπούλου, *Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι ως πρόσφυγες και μετανάστες* (2016) και Ελίνα Σαράντου και Αγγελική Θεοδωροπούλου, *Παιδιά Έρμαια - Συγκριτική μελέτη: Αποκλεισμός και εκμετάλλευση των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία*, Νοέμβριος 2019, <https://rosalux.gr/el/publication/paidia-ermaia-sygkritiki-meleti> (πρόσβαση στις 20 Σεπτεμβρίου 2022).

14. ΕΔΔΑ, Rahimi κατά Ελλάδος, αρ. προσφ. 8687/08, 5.07.2011.

15. Άρθρο 20 παρ. 3 οδηγίας για την αναγνώριση, άρθρα 7, 15 παρ. 3 περ. ε και 25 οδηγίας για τις διαδικασίες, άρθρο 21 οδηγίας για την υποδοχή, άρθρα 6 και 8 «Δουβλίνο III» και άρθρο 24 Χάρτη.

16. Άρθρο 20 παρ. 3 οδηγίας για την αναγνώριση, αιτιολογική σκέψη 29 οδηγίας για τις διαδικασίες, άρθρο 21 οδηγίας για την υποδοχή, άρθρο 32 «Δουβλίνο III» και άρθρο 26 Χάρτη.

17. Άρθρο 20 παρ. 3 οδηγίας για την αναγνώριση, αιτιολογική σκέψη 29 οδηγίας για τις διαδικασίες, άρθρο 21 οδηγίας για την υποδοχή, άρθρο 32 «Δουβλίνο III» και άρθρο 25 Χάρτη.

εγκυμονούσες¹⁸, οι μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά¹⁹, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων²⁰, τα άτομα με πνευματικές διαταραχές²¹ και τα θύματα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων σοβαρών μορφών ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας²².

Η μελέτη της νομολογιακής πρακτικής στην Ελλάδα και σε άλλα Κράτη μέλη της ΕΕ αναδεικνύει τον καθοριστικό ρόλο της ευαλωτότητας, κατά την εκτίμηση του αιτήματος διεθνούς προστασίας. Αφενός, η ένταξη σε ευάλωτη ομάδα μπορεί να συνιστά το λόγο της δίωξης του προσώπου. Συνεπώς, ευάλωτα πρόσωπα ενδέχεται να αποτελούν μέλη ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας²³, η οποία υφίσταται δίωξη στη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής. Για παράδειγμα, η **7^η Επιτροπή Προσφυγών**²⁴ αναγνώρισε καθεστώς διεθνούς προστασίας σε ανήλικο, πολίτη Κονγκό, ο οποίος είχε πωληθεί από το θείο του ως σκλάβος και εργαζόταν σε ιδιοκτήτη ορυχείου, στη χώρα καταγωγής. Συγκεκριμένα, ως λόγος δίωξης θεωρήθηκε η ένταξη του αιτούντα σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, ήτοι στα παιδιά της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό που καθίστανται θύματα εμπορίας ανθρώπων, εξαιτίας της ανεπαρκούς κρατικής προστασίας. Όπως, χαρακτηριστικά, αναφέρει η Επιτροπή «*η ηλικία μπορεί να υπαχθεί στο ευρύτερο πεδίο εφαρμογής της έννοιας της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, εφόσον τα παιδιά αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας κοινωνικής υπο-ομάδας που καθορίζεται από έμφυτα και αναλλοίωτα χαρακτηριστικά και συχνά αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τους ενήλικες*».

Αφετέρου, όσο αυξάνεται η ευαλωτότητα ενός προσώπου, τόσο μειώνεται το ελάχιστο επίπεδο του ορίου βαρύτητας που θεμελιώνει τον κίνδυνο κακομεταχείρισης ή σοβαρής βλάβης, που απαιτείται για την επικουρική προστασία. Ενδεικτικά, το **Αυστριακό Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο**²⁵ εξέτασε

18. Άρθρο 20 παρ. 3 οδηγίας για την αναγνώριση, άρθρο 21 οδηγίας για την υποδοχή και άρθρο 32 «Δουβλίνο III».

19. Άρθρο 20 παρ. 3 οδηγίας για την αναγνώριση, άρθρο 21 οδηγίας για την υποδοχή και άρθρο 24 Χάρτη.

20. Άρθρο 20 παρ. 3 οδηγίας για την αναγνώριση, άρθρο 21 οδηγίας για την υποδοχή, άρθρο 6 παρ. 3 «Δουβλίνο III» και άρθρο 5 Χάρτη.

21. Άρθρο 20 παρ. 3 οδηγίας για την αναγνώριση, αιτιολογική σκέψη 29 οδηγίας για τις διαδικασίες, άρθρο 21 οδηγίας για την υποδοχή και άρθρο 35 Χάρτη.

22. Άρθρο 20 παρ. 3 οδηγίας για την αναγνώριση, αιτιολογική σκέψη 29 και άρθρο 24 παρ. 3 της οδηγίας για τις διαδικασίες, άρθρο 21 οδηγίας για την υποδοχή, άρθρο 32 «Δουβλίνο III» και άρθρο 4 Χάρτη.

23. Όπως διευκρινίζεται από το Δικαστήριο της ΕΕ στην απόφαση Χ και άλλοι (C-199/12, 7.11.2013, ECLI:EU:C:2013:720), μια ομάδα θεωρείται «*ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα*», σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 1 περ. δ της οδηγίας για την αναγνώριση, όταν πληρούνται δύο προϋποθέσεις, σωρευτικά. Αφενός, τα μέλη της ομάδας έχουν κοινά εγγενή χαρακτηριστικά ή κοινό ιστορικό παρελθόν το οποίο δεν μπορεί να μεταβληθεί ή έχουν από κοινού χαρακτηριστικά ή πεποιθήσεις τόσο θεμελιώδους σημασίας για την ταυτότητα, ώστε ένα πρόσωπο να μην πρέπει να αναγκάζεται να τα αποκηρύξει. Αφετέρου, η ομάδα πρέπει να έχει ιδιαίτερη ταυτότητα στην τρίτη χώρα και να γίνεται αντιληπτή ως διαφορετική ομάδα τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο.

24. 7η Επιτροπή Προσφυγών, 28828/2017, δημοσίευτη.

25. Αυστριακό Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο, αρ. προσφυγής 2017/18/0474, 21.03.2018

την ευαλωτότητα οικογένειας Αφγανών αιτούντων άσυλο, με τέσσερα ανήλικα παιδιά, για να εκτιμήσει τον κίνδυνο σοβαρής βλάβης στη χώρα καταγωγής και τη χορήγηση καθεστώτος επικουρικής προστασίας. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έκρινε ότι, παρότι η Καμπούλ αποτελεί σχετικά ασφαλή πόλη για την επιστροφή πολιτών τρίτων χωρών, ο αριθμός των ανήλικων θυμάτων βίας παραμένει πολύ υψηλός τα τελευταία χρόνια. Συνεπώς, ανέτρεψε την προσβαλλόμενη απορριπτική απόφαση, με την αιτιολογία ότι η Διοίκηση δεν πρόεβη σε ατομική αξιολόγηση του αιτήματος διεθνούς προστασίας.

Επιπλέον, η ευαλωτότητα συνεκτιμάται κατά την παροχή και την ανάκληση των υλικών συνθηκών υποδοχής που παρέχονται στους αιτούντες άσυλο. Συγκεκριμένα, το Κράτος πρέπει να εξετάζει τις ιδιαίτερες ανάγκες των ευάλωτων ομάδων, που σχετίζονται με το φύλο, την ηλικία και την κατάσταση τους και να εξασφαλίζεται η πρόσβαση σε στέγαση και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Ενδεικτικά, το **Περιφερειακό Διοικητικό Δικαστήριο του Πιεμόντε**²⁶ της Ιταλίας σε υπόθεση ανάκλησης της παραμονής Νιγηριανού αιτούντα άσυλο σε δομή φιλοξενίας, διαπίστωσε ότι η Διοίκηση δεν είχε αξιολογήσει την κατάσταση της υγείας του (ο αιτών έπασχε από φυματίωση και είχε διαγνωστεί με κατάθλιψη), με αποτέλεσμα να παραβιάζονται οι εθνικές ρυθμίσεις που ενσωμάτωσαν την Οδηγία 2013/33/ΕΕ για την υποδοχή. Αντίστοιχα, στην απόφαση **Haqbin**²⁷, το Δικαστήριο της ΕΕ διαπίστωσε πως η ανάκληση των υλικών συνθηκών υποδοχής, που αφορούν τη στέγαση, τη τροφή και την ένδυση προς τον αιτούντα άσυλο, έστω και προσωρινά, παραβιάζει το άρθρο 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, για την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Παράλληλα, το Κράτος οφείλει να συνυπολογίζει την ευαλωτότητα ορισμένων ομάδων, κατά την εκτίμηση της αναγκαιότητας διοικητικής κράτησης, ώστε να μην επιδεινώνει τη σωματική και ψυχική τους υγεία. Συγκεκριμένα, η ειδική κατάσταση των ευάλωτων πρέπει να σταθμίζεται κατά την εκτίμηση της αναγκαιότητας κράτησης και την εξέταση εναλλακτικών μέτρων²⁸. Στις περιπτώσεις που κρίνεται ως αναγκαία η επιβολή διοικητικής κράτησης, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1 της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ για την υποδοχή, τα Κράτη οφείλουν να μεριμνούν για την υγεία (ιδίως την ψυχική) και να εξασφαλίζουν την τακτική παρακολούθηση και την επαρκή υποστήριξη των κρατούμε-

σε *European Database of Asylum Law*, <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/case-law/austria-%E2%80%93-higher-administrative-court-march-21st-2018-ra-2017180474>.

26. Περιφερειακό Διοικητικό Δικαστήριο Piedmont (Ιταλία), αρ. απόφασης 01383/2018, 31.12.2018 σε *European Database of Asylum Law, Italy: Vulnerability must be assessed before withdrawal of reception conditions*, <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/italy-vulnerability-must-be-assessed-withdrawal-reception-conditions>.

27. ΔΕΕ, C-233/18, Haqbin, 12.11.2019, ECLI:EU:C:2019:956.

28. JRS, *Becoming Vulnerable in Detention, Civil Society Report on the Detention of Vulnerable Asylum Seekers and Irregular Migrants in the European Union*, Ιούνιος 2010, σελ. 11.

νων αιτούντων²⁹. Επιπλέον, οι οικογένειες κρατούνται σε χωριστό κατάλυμα, οι γυναίκες στεγάζονται χωριστά από τους άντρες³⁰, εκτός εάν αποτελούν μέλη της ίδιας οικογενείας και συγκατατίθενται στη συστέγαση, ενώ οι ανήλικοι κρατούνται μόνο ως έσχατο μέτρο.

Είναι σημαντικό να τονιστεί πως, στην πράξη, παρατηρούνται σημαντικές ελλείψεις, κατά την εφαρμογή αυτών των εγγυήσεων από τα Κράτη, ιδίως στον τομέα της διεθνούς προστασίας. Και τούτο διότι οι παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου απορρέουν από την απροθυμία σεβασμού των ρυθμίσεων και τα ανεπαρκή μέσα για την επιβολή του. Για παράδειγμα, δικαιώματα, όπως ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και η προστασία από την απόλυτη ένδεια κινδυνεύουν να καταστούν «ανενεργά», εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των ευάλωτων προσώπων και των αυξημένων αναγκών προστασίας των αιτούντων άσυλο, κατά την υποδοχή. Αντίστοιχα, οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι και οι εθνικές πολιτικές για τον έλεγχο της μετανάστευσης συρρικνώνουν τις εγγυήσεις υπέρ αυτών των προσώπων. Στο σημείο αυτό, οφείλει να τονίσει κανείς τη σημασία της αρχής της αλληλεγγύης και της δίκαιης κατανομής των ευθυνών μεταξύ των Κρατών μελών, που προβλέπεται στις ιδρυτικές συνθήκες της ΕΕ. Η αρχή της αλληλεγγύης μεταφράζεται τόσο σε οικονομική στήριξη των χωρών πρώτης εισόδου που υποδέχονται ευάλωτους αιτούντες, όσο και στον επιμερισμό των ευάλωτων σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, ώστε να διασφαλίζεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων τους.

Συμπεράσματα

Η αναγνώριση της ευαλωτότητας συνδέεται με την ισότητα των ευκαιριών. Με άλλα λόγια, η ευαλωτότητα οφείλεται στη μειωμένη ικανότητα ενός ατόμου ή μιας ομάδας να αντιμετωπίζει ή να αντιστέκεται σε συνθήκες στέρησης κατοχυρωμένων δικαιωμάτων. Εξίσου σημαντικό είναι να συνειδητοποιήσει κανείς τη δικαιολογητική βάση αναγνώρισης της ευαλωτότητας ενός προσώπου ή μιας ομάδας. Αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι τα ευάλωτα πρόσωπα χρήζουν ειδικής μεταχείρισης από τα κράτη για την απόλαυση δικαιωμάτων, ιδίως κατά την πρόσβαση στη διεθνή προστασία.

Παρότι η προστασία της ανθρώπινης ζωής και των δικαιωμάτων των προσφύγων αποτελεί νομική υποχρέωση, η διεθνής προστασία των ευάλωτων ομάδων συνεχίζει να αποτελεί αντικείμενο πολιτικοποίησης και διχασμού, που δεν εγγυώνται την εκπλήρωση της υποχρέωσης προστασίας των ευάλωτων προσώπων. Αξιοσημείωτες είναι οι καταγγελίες που δημοσίευσε η Ύπατη

29. Άρθρο 11 της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ για την υποδοχή.

30. Εξαιρέσεις στο διαχωρισμό ανδρών και γυναικών κρατούμενων επιτρέπονται, όσον αφορά τους κοινόχρηστους χώρους σίτισης ή διεξαγωγής ψυχαγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων.

Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, στις αρχές του 2022, αναφορικά με τη χρήση βίας στα σύνορα και την πραγματοποίηση άτυπων επαναπροωθήσεων³¹. Στην Ελλάδα, οι κακές συνθήκες διαμονής στις δομές των νησιών του Αιγαίου, οι καθυστερήσεις στη διεξαγωγή της εκτίμησης ευαλωτότητας και η συστηματική επιβολή του μέτρου της διοικητικής κράτησης σε ευάλωτες ομάδες αποτελούν πάγια προβλήματα του ελληνικού συστήματος υποδοχής, που δεν έχουν αντιμετωπισθεί ακόμη ικανοποιητικά.

Εν κατακλείδι, η προστασία των ευάλωτων ομάδων συνιστά υποχρέωση των κρατών, που δεν αναιρείται, ακόμα και σε συνθήκες κρίσης. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει, αφενός, από τον απόλυτο χαρακτήρα του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ και του άρθρου 4 του Χάρτη, που απαγορεύουν την υποβολή των προσώπων σε βασανιστήρια, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση και τιμωρία. Αφετέρου, στο ίδιο συμπέρασμα μας οδηγεί και η ανάλυση των διατάξεων του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου, οι οποίες δεν προβλέπουν την αναστολή εφαρμογής του προστατευτικού πλαισίου για τις ευάλωτες ομάδες. Συνεπώς, ακόμα και σε περιπτώσεις μαζικής εισροής αλλοδαπών ή άλλες συνθήκες που δεν επιτρέπουν την άμεση πρόσβασή τους στη διαδικασία εξέτασης των αιτημάτων ασύλου, τα κράτη υποχρεούνται να μεριμνούν για την προστασία των αιτούντων άσυλο και την κατάλληλη υποστήριξη των ευάλωτων ομάδων, κατ' εφαρμογήν της αρχής της μη επαναπροώθησης, του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του ενωσιακού δικαίου διεθνούς προστασίας.

Βιβλιογραφία

European Network to reduce vulnerabilities in health, *Concept of vulnerabilities*, 2017, <https://mdmeuroblog.wordpress.com/about/vulnerabilities>.

Alexandra Timmer, "A quiet Revolution: Vulnerability in the European Court of Human Rights" σε *Vulnerability: Reflections on a New Ethical Foundation for Law and Politics*, επιμ. Martha Fineman και Anna Grear, 2013: 147-170.

Tomáš Morochovic, "The Weight of Vulnerability: A Comparative Analysis of the Significance of Particular Vulnerability Attributes under EctHR Jurisprudence in Situations of Extreme Vulnerability concerning Migrants", *Exeter Law Review* 44, 2017: 85-105.

Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, "Η προσωρινότητα ως παράγοντας διαμόρφωσης του δικαίου προσφύγων και μεταναστών", σε *Τιμητικό Τόμο Ζ. Παπασιώπη-Πασιά*. 2020: 533 - 543.

James C. Hathaway, *International Law as a source of refugee rights*,

31. UNHCR, *Η Ύπατη Αρμοστεία προειδοποιεί για την αύξηση της βίας και των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα σύνορα της Ευρώπης*, Δελτίο τύπου, Δήλωση του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες Filippo Grandi, 21 Φεβρουαρίου 2022.

Cambridge University Press, 2005.

Laurens Lavrysen, “M.S.S. v. Belgium and Greece: The impact on EU Asylum Law”, *Strasbourg Observers*, 24 Φεβρουαρίου 2011, <http://strasbourg-observers.com/2011/02/24/m-s-s-v-belgium-and-greece-2-the-impact-on-eu-asylum-law> (πρόσβαση στις 20 Σεπτεμβρίου 2022).

UNHCR και Συνήγορος του Πολίτη, Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα ασυνόδευτα παιδιά που ζητούν άσυλο, 2005.

Human Rights Watch, *Αφημένα στη μοίρα τους: Η συστηματική αποτυχία παροχής προστασίας στα ασυνόδευτα παιδιά στην Ελλάδα*, Δεκέμβριος 2008, <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/greece1208grweb.pdf> (πρόσβαση στις 20 Σεπτεμβρίου 2022).

Αντιγόνη-Μαρία Σπυροπούλου, *Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι ως πρόσφυγες και μετανάστες*, 2016.

Ελίνα Σαράντου και Αγγελική Θεοδωροπούλου, *Παιδιά Έρμαια - Συγκριτική μελέτη: Αποκλεισμός και εκμετάλλευση των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία*, Νοέμβριος 2019, <https://rosalux.gr/el/publication/paidia-ermaia-sygkritiki-meleti> (πρόσβαση στις 20 Σεπτεμβρίου 2022).

JRS, *Becoming Vulnerable in Detention, Civil Society Report on the Detention of Vulnerable Asylum Seekers and Irregular Migrants in the European Union*, Ιούνιος 2010.

UNHCR, *Η Ύπατη Αρμοστεία προειδοποιεί για την αύξηση της βίας και των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα σύνορα της Ευρώπης, Δελτίο τύπου*, Δήλωση του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες Filippo Grandi, 21 Φεβρουαρίου 2022.

Βιογραφικό Σημείωμα

Η Θεοδώρα Γαζή είναι μεταδιδακτορική ερευνήτρια της Νομικής Σχολής Αθηνών και εξειδικεύεται σε θέματα που άπτονται του δικαίου αλλοδαπών και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έχει δημοσιεύσει σειρά μελετών σε ελληνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά και υπήρξε εισηγήτρια στο δικαστικό πρόγραμμα εκπαίδευσης του University of Versailles Saint-Quentin-en-Yvelines (UVSQ), καθώς και σε εκπαιδευτικά σεμινάρια του Ευρωπαϊκού Κέντρου Αριστείας Jean Monnet, με θέμα «Δίκαιο Ασύλου και Προσφύγων-Σύγχρονες Ευρωπαϊκές εξελίξεις». Σήμερα, εργάζεται ως Δικηγόρος και Υπεύθυνη Προστασίας Δεδομένων στην ActionAid Hellas και επικουρεί στη διδασκαλία μαθημάτων της Νομικής Σχολής Αθηνών και του τμήματος Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

"Η γενοκτονία της Σρεμπρένιτσα ενώπιων των διεθνών ποινικών δικαστηρίων"

της Αντχου (ΕΜ) Βασιλικής Τσουμάνη

Εισαγωγή

Εικόνα 1: Slobodan Milosević

Ο εμφύλιος πόλεμος στη πρώην Γιουγκοσλαβία στιγματίσε τη δεκαετία του 1990 χαρακτηριζόμενος από ακραίες πράξεις μεταξύ ομοεθνών και την αιματηρή επέμβαση του ΝΑΤΟ, που πυροδοτήθηκε από τα γεγονότα της Σρεμπρένιτσα. Αυτά οδήγησαν αξιωματούχους του τότε Σέρβικου στρατού (VRS) και τον ίδιο τον πρόεδρο της Σερβίας Milosević (Εικόνα 1) ενώπιον του πρώτου, μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, *ad hoc* Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρί-

ου, του Διεθνές Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY), με την κατηγορία της γενοκτονίας και στην προσφυγή της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (ICJ), κατά της Σερβίας με την κατηγορία της γενοκτονίας στο έδαφός της. Τα δύο δικαστήρια προσπάθησαν αρχικά να αποδείξουν εάν τα γεγονότα κατάσσονται στην κατηγορία της γενοκτονίας και στη συνέχεια να αποδώσουν την απαραίτητη δικαιοσύνη.

Γενοκτονία και Νομική Απαγόρευση

Η παροχή διεθνούς προστασίας στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπου η απαγόρευση δίωξης εθνικών ομάδων κατέχει εξέχουσα θέση¹, άργησε πολύ να υλοποιηθεί και για την απόδοση του όρου «γενοκτονία» χρειάστηκε να μεσολαβήσουν δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι. Οι αρχικές προσπάθειες νομικής απαγόρευσης πράξεων με χαρακτηριστικά γενοκτονίας εντοπίζονται στο 1648 στην Ειρήνη της Βεσφαλίας, με συγκεκριμένες εγγυήσεις για ορισμένες θρησκευτικές μειονότητες, ενώ η διαμόρφωση κουλτούρας ανθρωπιστικής επέμβασης υπέρ όσων διακινδύνευαν τα δικαιώματα οδήγησε στην υιοθέτηση των Συμβάσεων της Χάγης το 1907². Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι και ο Α' ΠΠ εντατικοποίησαν τις προσπάθειες για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδρύθηκε η Κοινωνία των Εθνών και στη Συνθήκη των Βερσαλλιών³ προβλέφθηκε η δημιουργία Διεθνούς Δικαστηρίου για την τιμωρία των υπευθύνων του πολέμου. Κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου του Παρισιού⁴ υπογράφηκαν συνθήκες μεταξύ των εμπλεκομένων χωρών με στόχο την αρμονική συμβίωση των λαών μεταξύ τους, ανάμεσα στις οποίες σημαντική θέση κατέχουν οι Συνθήκες των Μειονοτήτων που αποσκοπούσαν στην προστασία των μειονοτήτων εντός των κρατών.

Ακολούθως ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και τα αποτελέσματά του επανέφεραν το θέμα τιμωρίας των υπαιτίων. Οι Συμμαχικές δυνάμεις υιοθέτησαν στη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου το 1945 τη Συμφωνία για τη Δίωξη και την Τιμωρία των Σημαντικότερων Εγκληματιών Πολέμου του Ευρωπαϊκού Άξονα⁵ και κατάρτισαν το Χάρτη του Διεθνούς Δικαστηρίου. Λίγο αργότερα ξεκίνησε η δίκη της Νυρεμβέργης, το έγκλημα της γενοκτονίας όμως απουσίαζε από το κατηγορητήριο καθώς δεν υπήρχε ακόμη νομικό υπόβαθρο για την τιμωρία του.

1. Schabas, W.E *Genocide in International Law: The crime of crimes*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), 15.

2. Οπ, 15.

3. Το πλήρες κείμενό της διαθέσιμο στο http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/versailles_menu.asp

4. Paris Peace Conference, 1919-1920, διαθέσιμο στο <https://www.britannica.com/event/Paris-Peace-Conference>

5. UN, *Agreement for the prosecution and punishment of the major war criminals of the European Axis ("London Agreement")*, (London: 08 August 1945)

Τα πρώτα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση υλοποιήθηκαν μετά την ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το 1945. Στην πρώτη σύνοδο της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού αποφασίστηκε ότι το έγκλημα της γενοκτονίας αποτελεί έγκλημα διεθνούς δικαίου, ενώ με την απόφαση 96(Ι)⁶, που περιγράφει τις πράξεις που συνιστούν γενοκτονία, αυτή χαρακτηρίστηκε διεθνές έγκλημα. Προκειμένου η απόφαση να είναι νομικά δεσμευτική καταρτίστηκε η Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας⁷ που έγινε δεκτή παμψηφεί στις 09 Δεκεμβρίου 1948. Αποτελείται από 19 άρθρα, προστατεύοντας το δικαίωμα στη ζωή ολόκληρων ομάδων και όχι απλά μεμονωμένων ατόμων, θέτει το δικαίωμα ύπαρξης διαφορετικών εθνικών, φυλετικών, θρησκευτικών ομάδων υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών και αποτελεί το βασικό νομικό πλαίσιο στο οποίο στηρίζονται τα κατηγορητήρια σε βάρος ατόμων ή κρατών που παραβιάζουν τις προβλέψεις της.

Νομική Απαγόρευση Γενοκτονίας

Για να χαρακτηριστεί μια ενέργεια ως «γενοκτονία» θα πρέπει να αναγνωριστεί, να καταγγελλεί και να αποδειχθεί ως τέτοια. Στο διεθνές γίνεσθαι υφίστανται κανόνες διεθνούς δικαίου που εκ φύσεως δεσμεύουν τους πάντες μιας κι έχουν εξαιρετική σημασία. Είναι οι λεγόμενοι κανόνες αναγκαστικού δικαίου (*jus cogens*), κανόνες ή αρχές δικαίου τόσο θεμελιώδεις που δεσμεύουν τους πάντες και δεν επιτρέπουν εξαιρέσεις⁸, με κύρια χαρακτηριστικά ότι είναι δεσμευτικοί για ένα μεγάλο αριθμό κρατών, αποδεκτοί και δεσμευτικοί στο σύνολό τους. Οι κανόνες αυτοί βρίσκονται στην κορυφή της ιεραρχίας των κανόνων διεθνούς δικαίου, δεσμεύουν τα κράτη και τους Διεθνείς Οργανισμούς ως προς την τήρησή τους και παρέχουν έννομο συμφέρον για την προστασία τους, αποτελούν δηλαδή *erga omnes*⁹. Διατρέχοντας τα άρθρα της Σύμβασης για τη Γενοκτονία προκύπτει, εξ ορισμού ότι η απαγόρευση της γενοκτονίας ανήκει στους κανόνες *jus cogens*, δίνοντας σε οποιοδήποτε μέλος της ανθρωπότητας το δικαίωμα να καταγγείλει κάθε παραβίαση σχετικά με αυτή και να αξιώσει μέτρα εναντίον της.

Για να φθάσει όμως κάποιος ενώπιον της δικαιοσύνης για μια αξιόποινη πράξη θα πρέπει να έχει προηγηθεί η απόδειξη του αντικειμενικού στοιχείου της (*actus reus*), δηλαδή η διάπραξη παράνομης πράξης ή η παράλειψη

6. UN, GA/RES/96(I), *The crime of Genocide*. (UN:11 December 1946).

7. Διαθέσιμη στο https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtldsg_no=IV-1&chapter=4&lang=en#11 και στα ελληνικά στο Νάσκου-Περράκη, Παρούλα. Κώδικας Πράξεων Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 2013) 505

8. ILC, *Report of the International Law Commission*, A/74/10, (2019), διαθέσιμο στο <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/243/93/PDF/G1924393.pdf?OpenElement> (πρόσβαση 03 Μαρ 21).

9. Ρούκουνας Εμμανουήλ. *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ, 2010), 157.

πράξης. Στην περίπτωση της γενοκτονίας, η νομοτυπική μορφή του εγκλήματος καθορίζεται στο 2ο άρθρο της Σύμβασης, όπου περιγράφονται οι πράξεις που συνιστούν γενοκτονία και η παράλειψη ως προς την αποτροπή της, ενώ στο 3ο άρθρο καθορίζεται ότι εξίσου αξιόποινες είναι και «η συνεννόηση για τη διενέργειά, η προτροπή προς αυτή, η απόπειρα και η συνέργεια σ' αυτή». Δεύτερο χαρακτηριστικό που αποδίδει σε μια πράξη την ιδιότητα του εγκλήματος είναι η υποκειμενική υπόσταση (*mens rea*) η γνώση δηλαδή από το θύτη ότι η υπόψη πράξη είναι εγκληματική, εκτός εάν αυτή λάβει χώρα λόγω ατυχήματος. Σε ότι αφορά τη γενοκτονία επομένως, είναι απαραίτητο να αποδειχθεί ότι η υπόψη πράξη τελέστηκε στοχεύοντας στην καταστροφή μιας ομάδας που έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ή «εν γνώσει» ότι με την υπόψη πράξη συντελείται καταστροφή της ομάδας. Ταυτόχρονα το έγκλημα της γενοκτονίας απαιτεί ειδική πρόθεση εξόντωσης μιας συγκεκριμένης ομάδας, στρεφόμενο όχι στα άτομα σαν προσωπικότητες αλλά στην ιδιότητά τους ως μέλη της ομάδας¹⁰. Εάν λοιπόν συνυπάρχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις ο δράστης είναι υπόλογος και δικάζεται. Στην περίπτωση της γενοκτονίας είναι δύσκολη η απόδειξη ταυτόχρονης συνύπαρξης των παραπάνω προϋποθέσεων, αφού συνήθως οι δράστες φροντίζουν να μην εκδίδουν εγγράφως ανάλογες διαταγές ή τις καταστρέφουν εκ των υστέρων, αρνούνται την ανάμιξή

τους ή αναφέρουν ότι εκτελούσαν διαταγές, χωρίς να γνωρίζουν την ύπαρξη κάποιου ευρύτερου σχεδίου.

Τα γεγονότα του εμφυλίου στην πρώην Γιουγκοσλαβία οδήγησαν τον ΟΗΕ την ίδρυση ειδικού *ad hoc* ποινικού δικαστηρίου με στόχο την τιμωρία των υπευθύνων, στο καταστατικό του οποίου συμπεριλαμβάνεται η Σύμβαση για τη Γενοκτονία¹¹, ενώ και η γενοκτονία της Ρουάντα (1994) οδήγησε στη δημι-

Εικόνα 2: Βοσνία και ενεργούσες δυνάμεις

10. Ambos, K., *Selected Issues Regarding the "Core Crimes" in International Criminal Law*, *International Criminal Law: Quo Vadis*, vol 19, p.219-282 (Toulouse: Nouvelles Etudes Penales, 2004), 241, διαθέσιμο στο <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1972193>

11. UN, General Assembly, GA/Res/47/121, 1993 διαθέσιμο στο <https://undocs.org/en/A/RES/47/121>

ουργία ενός ακόμη ad hoc ειδικού ποινικού δικαστηρίου, στα πρότυπα εκείνου της Γιουγκοσλαβίας¹². Η κατανόηση της ανάγκης ενός μόνιμου διεθνούς ποινικού δικαστηρίου για την αντιμετώπιση εγκλημάτων αυτού του είδους οδήγησε στην υιοθέτηση του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου την 01 Ιουλίου 2002¹³.

Η Γενοκτονία της Σρεμπρένιτσα και Διεθνή Δικαστήρια

Ο εμφύλιος πόλεμος στη πρώην Γιουγκοσλαβία χαρακτηρίστηκε από ακραίες πράξεις και την αιματηρή επέμβαση του ΝΑΤΟ, η οποία αποφασίστηκε μετά τα γεγονότα στη Σρεμπρένιτσα. Από τον Ιούνιο του 1992 οι Σερβοβόσνιες δυνάμεις πολιορκούσαν την πόλη προκειμένου να την προσαρτήσουν στη γειτονική δημοκρατία της Σερβίας (Εικόνα 2 “σελ.48”), με τις Βόσνιες μουσουλμανικές δυνάμεις που βρισκόταν στο εσωτερικό της να επιτίθενται στα γύρω Σερβικά χωριά διαπράττοντας ακρότητες εναντίον Σέρβων. Το 1993, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ κήρυξε τη Σρεμπρένιτσα «ασφαλή περιοχή», μια αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη υπό την προστασία του ΟΗΕ. Τον Ιούλιο του 1995 η πόλη κατακτήθηκε από τις Σερβοβόσνιες δυνάμεις, με την Ολλανδική δύναμη του ΟΗΕ να αδυνατεί να την προστατεύσει. (Εικόνα 3)

Εικόνα 3: Ομαδικός τάφος στη Σρεμπρένιτσα

12. UN, General Assembly, GA/Res/955/94, 1994 διαθέσιμη στο <http://unscr.com/en/resolutions/955>

13. Sadat, Leila Nadya, *The International Criminal Court Treaty enters into force*, American society of International Law 7:4, 2002, διαθέσιμο στο <https://www.asil.org/insights/volume/7/issue/6/international-criminal-court-treaty-enters-force>

Εικόνα 4: Νεκροταφείο - μνημείο θυμάτων Σρεμπρένιτσα

Αριθμός Βόσνιων Μουσουλμάνων προσπάθησε, μάταια, να βρει καταφύγιο στο στρατόπεδο του ΟΗΕ στο Potočari, ενώ η υποστήριξη και ενίσχυση δυνάμεων που ζήτησε η Διοίκηση του στρατοπέδου δεν υλοποιήθηκε ποτέ. Αποτέλεσμα ήταν τις επόμενες ημέρες μέλη του Σερβοβόσνιου στρατού να εφαρμόσουν ένα σχέδιο εξόντωσης του άρενα μουσουλμανικού πληθυσμού της περιοχής και εκδιωγμού του υπολοίπου από την πόλη. Οι μαζικές δολοφονίες που πραγματοποιήθηκαν οδήγησαν σε 8.000 νεκρούς, θαμένους σε ομαδικούς τάφους, αποτελώντας τη μεγαλύτερη σφαγή στην Ευρώπη μετά το Β ΠΠ¹⁴. (Εικόνα 4)

Για τη διερεύνηση των εγκλημάτων πολέμου που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων στα Βαλκάνια τη δεκαετία του 1990, ανάμεσά τους και η Σρεμπρένιτσα, ιδρύθηκε το ICTY. Σύμφωνα με τα ευρήματά του την 11η και 12η Ιουλίου 1995, ο Ratko Mladić, Διοικητής του Κεντρικού Επιτελείου του VRS, και μέλη του προσωπικού του ανέπτυξαν ένα σχέδιο για τη βίαιη μεταφορά και δολοφονία εκατοντάδων Μουσουλμάνων ανδρών που είχαν βρει καταφύγιο στο Potočari που υλοποιήθηκε άμεσα. Οι συμμετέχοντες αξιωματούχοι θεωρήθηκε ότι είχαν συστήσει Κοινή Εγκληματική Οργάνωση με στόχο την εξόντωση των μη σερβικών πληθυσμών της περιοχής και το δικαστήριο έφερε ενώπιόν του τουλάχιστον 20 άτομα για την εμπλοκή τους στα γεγονότα της Σρεμπρένιτσα. Οι υποθέσεις αφορούσαν υψηλόβαθμα στελέχη του VRS και των Σχηματισμών που ενήργησαν στην περιοχή, καταδικάζοντας την πλειοψηφία όσων αρνήθηκαν τις κατηγορίες σε υψηλές ποινές, ενώ όσοι συνεργάστηκαν έτυχαν μειωμένης ποινής. Αθώωση υπήρξε μόνο για τον

14. ICTY, διαθέσιμο στο <https://www.icty.org/>

Εικόνα 5: Διαδήλωση στη Σερβία υπέρ του Mladic

Αρχηγό ΓΕΣ της Γιουγκοσλαβίας και τον επικεφαλής των Βόσνιων δυνάμεων στην περιοχή, ενώ προς αποσυμφόρησή του πιο χαμηλόβαθμα στελέχη παραπέμφθηκαν σε δίκη στα εθνικά δικαστήρια της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης¹⁵.

Οι σημαντικότερες δίκες που αντιμετώπισε το δικαστήριο ήταν εκείνες που αφορούσαν τους Radovan Karadzic, πρόεδρο της Σέρβικης Δημοκρατίας στη Βοσνία Ερζεγοβίνη, Ratko Mladic, τοπικού επικεφαλής του VRS αλλά και του Προέδρου της Σερβίας Slobodan Milosevic. Οι δύο πρώτοι διέφευγαν της σύλληψης για αρκετά χρόνια, ευρισκόμενοι στο εσωτερικό της Σέρβικης Δημοκρατίας αφού για το λαό τους αποτελούσαν ένα είδος εθνικού ήρωα. (Εικόνα 5). Δημιουργήθηκε αρχικά, ερήμην τους, κοινό κατηγορητήριο, που διαχωρίστηκε μετά τη σύλληψη του Karadzic. Σύμφωνα με αυτό στη Σρεμπρένιτσα έλαβε χώρα γενοκτονία, η μοναδική σε όλη την επικράτεια της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, την οποία διέταξε ο Karadzic ως πολιτικός ηγέτης και την υλοποίησε ο Mladic ως στρατιωτικός ηγέτης. Για τη συνολική τους δράση κατά τον εμφύλιο καταδικάστηκαν ο πρώτος σε 40 χρόνια κάθειρξη και ο δεύτερος σε ισόβια¹⁶. Ο Πρόεδρος της Σερβίας Slobodan Milosevic, συνελήφθει πολύ νωρίτερα, το 2001, και στη δίκη του απαγγέλλθηκαν για πρώτη φορά κατηγορίες από Διεθνές Δικαστήριο σε εν ενεργεία αρχηγό κράτους και μάλιστα για το έγκλημα της γενοκτονίας. Όντας δικηγόρος εκπροσώπησε τον

15. Οπ

16. *Prosecutor vs Karadzic & Mladic*. IT-95-18-I (ICTY, November 1995) διαθέσιμο στο <https://www.icty.org/x/cases/mladic/ind/en/kar-ii951116e.pdf> *Prosecutor vs Karadzic*. IT-95-5R61 (ICTY, 16 July 1996) και *Prosecutor v. Mladic*. IT-95-18-R61 (ICTY, 11 July 1996) διαθέσιμο στο <https://www.icty.org/x/cases/mladic/related/en/rev-ii960716-e.pdf>

εαυτό του και υποστηρίξε την αθωότητά του υιοθετώντας μια επιθετική αγόρευση για τις ενέργειες της διεθνούς κοινότητας και του NATO σε σχέση με τη Σερβία. Ο ξαφνικός θάνατός του το 2006 έκλεισε τη δίκη χωρίς ετυμηγορία και απόφαση.

Τα γεγονότα της Σρεμπρένιτσα απασχόλησαν όμως και το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, όργανο του ΟΗΕ υπεύθυνο για την επίλυση διαφορών μεταξύ κρατών. Η Βοσνία Ερζεγοβίνη προσέφυγε κατά της Σερβίας σχετικά με παραβιάσεις από μέρους της των διατάξεων της Σύμβασης για τη Γενοκτονία και μετά από διαδικασίες 14 ετών αποφασίστηκε ότι τα γεγονότα της Σρεμπρένιτσα αποτελούν μεν γενοκτονία, αυτή όμως δεν μπορεί να αποδοθεί στα κρατικά όργανα της πρώην Γιουγκοσλαβίας και της διαδόχου της Σερβίας, μιας και η απόφαση για την τέλεσή της λήφθηκε από μεμονωμένα μέλη της ηγεσίας, χωρίς να έχουν δοθεί οδηγίες από το κεντρικό κράτος. Κρίνοντας όμως ότι οι αρχές είχαν πλήρη γνώση της κατάστασης στην περιοχή και το πού αυτή θα οδηγούσε, δεν εξάσκησαν όμως την απαραίτητη πίεση για την αποφυγή των γεγονότων, αποφάσισε ότι παραβιάστηκε από τη Σερβία το διεθνές δίκαιο μιας και δεν λήφθηκαν μέτρα για την πρόληψη της γενοκτονίας¹⁷.

Κάποια χρόνια αργότερα (2002) οι σύζυγοι και μητέρες των θυμάτων συνέστησαν τη Μη Κυβερνητική Οργάνωση, Mothers of Srebrenitsa που υπέβαλλε μήνυση σε ολλανδικό δικαστήριο εναντίον του ΟΗΕ και της Ολλανδίας, κατηγορώντας τους ότι απέτυχαν στο να προστατεύσουν τους οικείους τους από τη γενοκτονία. Μετά την απόφαση των δικαστηρίων της Ολλανδίας ότι ο ΟΗΕ χαίρει ασυλίας η οργάνωση κατέθεσε μήνυση στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Αυτό σημείωσε πως ο καταλογισμός ευθυνών για τη σφαγή της Σρεμπρένιτσα ή των συνεπειών της, είτε στα Ηνωμένα Έθνη, είτε στην Ολλανδία ή σε οποιοδήποτε άλλο νομικό ή φυσικό πρόσωπο δεν είναι ζήτημα που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης για τη Γενοκτονία, έκρινε ότι είναι αναρμόδιο να εξετάσει κατά πόσον ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών είχε την ηθική ή νομική υποχρέωση να άρει την ασυλία του Οργανισμού και ότι η Ολλανδία δεν είχε παραβιάσει τα άρθρα 6 και 13 της Σύμβασης, για τα οποία είχαν προσφύγει οι ενδιαφερόμενοι, απορρίπτοντας έτσι την προσφυγή ως αβάσιμη¹⁸.

17. Mennecke, Martin & Tams, Christian J., *The Genocide Case Before the International Court of Justice, Sicherheit und Frieden (S+F) / Security and Peace* 25:2, p.71-76 (Nomos Verlagsgesellschaft mbH:2007), σελ..73 διαθέσιμο στο <https://www.jstor.org/stable/24231609>

18. Rynjaert Cedric & Schrijver Nico, *Lessons Learned from the Srebrenica Massacre: From UN Peacekeeping Reform to Legal Responsibility, Netherland International Law Review*, vol.62, p.219-227, (2015), διαθέσιμο στο <https://link.springer.com/article/10.1007/s40802-015-0034-x>

Τα γεγονότα στη Σρεμπρένιτσα και τα κατηγορητήρια που συνδέθηκαν μαζί τους οδήγησαν στο να συμπεριληφθεί η γενοκτονία ξεκάθαρα μεταξύ των εγκλημάτων που εκδικάστηκαν στο ICTY¹⁹, τηρώντας τις αρχές της ισονομίας και καταλήγοντας σε καταδίκη μόνο κατόπιν αποδείξεων τόσο για το έγκλημα όσο και για την ειδική πρόθεση. Οι επικριτές αντιτείνουν ότι στόχος στη Σρεμπρένιτσα δεν ήταν η καταστροφή των Βόσνιων Μουσουλμάνων αλλά η εξάλειψη της στρατιωτικής απειλής και ότι το δικαστήριο βιάστηκε να κατατάξει τα γεγονότα ως γενοκτονία στοχεύοντας στην αυτοεπιβεβαίωσή του υπονομεύοντας έτσι την αξιοπιστία του²⁰.

Οι ποινικές δίωξεις που ασκήθηκαν από το ICTY στους παραβάτες ανέπτυξαν το σκεπτικό και τη νομολογία σχετικά με τη διάπραξη γενοκτονίας και τα μοντέλα ατομικής ποινικής ευθύνης, όπως για παράδειγμα η ευθύνη διοίκησης και η βοήθεια και συνέργεια μέσω πράξεων ή παραλήψεων, ενώ βοήθησαν ώστε η εθνοκάθαρση ως βίαιος εκτοπισμός να συνιστά πλέον γενοκτονία και να αναπτυχθεί νομολογία σχετικά με το *actus reus* της γενοκτονίας, τη φύση των προστατευόμενων ομάδων, την ποσοτική διάσταση του εγκλήματος και την έννοια της πρόθεσης για αυτό²¹.

Το ICTY από την άλλη κατάφερε να καταστήσει υπόλογη για το έγκλημα της γενοκτονίας τη Σερβοβόσνια ηγεσία, διαδικασία δύσκολη μιας και δεν είχαν οι ίδιοι διαπράξει τα εγκλήματα αλλά κατηγορήθηκαν ότι τα σχεδίασαν, φροντίζοντας να μην υπάρχουν αποδείξεις, δείχνοντας ότι ακόμη και οι υψηλά ιστάμενοι λογοδοτούν για τις πράξεις τους. Υπήρξαν όμως και αστοχίες καθότι εάν ο κανόνας της δικαιοσύνης είχε εφαρμοστεί κατά γράμμα ο Milosević θα είχε κατηγορηθεί και παραπεμφθεί από το 1995, αν όχι νωρίτερα. Οι ανεπάρκειες όμως του δικαστηρίου σε συνδυασμό με την πεποίθηση ότι ήταν απαραίτητος ως εταίρος για την ειρήνη στο Ντέιτον, καθυστέρησαν την προσαγωγή του²².

Το Δικαστήριο επίσης δεν έδωσε την πρόπουσα προσοχή στη Σέρβικη θυματοποίηση. Αν και τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν εναντίων των Σέρβων στα περίχωρα της Σρεμπρένιτσα, πριν την 11 Ιουλίου 1995, ήταν αντίστοιχης βαρύτητας αφού θανατώθηκαν περί 3.500 Σέρβοι σε χωριά γύρω από το

19. Schabas W., *Was Genocide Committed in Bosnia and Herzegovina? First Judgments of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, (Fordham International Law Journal 25, αρ. 1, 2001)] p.25-29

20. Southwick, K. G., *Srebrenica as Genocide? The Krsti Decision and the Language of the Unspeakable*, (Yale Human Rights & Development Law Journal:2005), vol8:1, p.88-227, διαθέσιμο στο <https://digitalcommons.law.yale.edu/yhrdlj/vol8/iss1/5/>

21. Schabas W. 2001 p.29-30

22. Οπ, σελ.53

θύλακα, ο επικεφαλής των μουσουλμανικών δυνάμεων αθώωθηκε από το δικαστήριο και τα θύματα δεν έτυχαν αντίστοιχης αναγνώρισης²³.

Τα παραπάνω, οι επικρίσεις ότι τα κίνητρα της σύστασης του Δικαστηρίου δεν ήταν η απονομή δικαιοσύνης αλλά η εύρεση δικαιολογίας για μη στρατιωτική παρέμβαση και το γεγονός ότι αυτό δεν συστάθηκε με ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ αλλά του ΣΑ, ίσως ως μοχλός πίεσης για το πάγωμα των εχθροπραξιών, θα μπορούσαν να το αμφισβητήσουν ως μηχανισμό απονομής δικαιοσύνης στα Βαλκάνια.

Η προσφυγή της Βοσνία-Ερζεγοβίνης κατά της Σερβίας στο ICJ αποτέλεσε τομή στην ιστορία του διεθνούς δικαίου, αφού για πρώτη φορά εκδικάστηκε υπόθεση κυρίαρχου κράτους με την κατηγορία της γενοκτονίας. Αυτή όμως διήρκησε πολύ μιας κι έπρεπε να προσδιορίσει εάν το δικαστήριο είχε δικαιοδοσία επί της υποθέσεως και περιορίστηκε μόνο στο αδίκημα της γενοκτονίας, περιορίζοντας τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου σχετικά με τα εγκλήματα που έλαβαν χώρα. Το δικαστήριο στηρίχθηκε κατά κόρον στα αποδεικτικά στοιχεία, τη νομολογία και αποφάσεις του ICTY, χωρίς να μπει στη διαδικασία δικής του έρευνας, περιορίζοντας τους πόρους του και αποδυναμώνοντας την εξουσία της δικής του απόφασης.

Βέβαια η απόφαση απαλλαγής της Σερβίας από την κατηγορία διάπραξης ή συνέργειας σε γενοκτονία από τη μια αφήνει σκιές σχετικά με πόσο απαλλαγμένη από διεθνείς πιέσεις και αμερόληπτη ήταν η όλη διαδικασία, αφού συνέπεσε με διεθνείς συνομιλίες για μερική ανεξαρτησία στο Κοσσυφοπέδιο αλλά και τις δυτικές προσπάθειες ενίσχυσης δημοκρατικών και φυλοδυτικών δυνάμεων στη χώρα, ενώ από την άλλη, πιθανά, είχε στόχο να τηρηθούν οι διεθνείς ισορροπίες, μιας και μια καταδίκη της Σερβίας ως γενοκτονικού κράτους, θα είχε σοβαρότατες συνέπειες στο κύρος και στο λαό της. Όμως το Δικαστήριο δεν μπορούσε να παραβλέψει το γεγονός ότι ο Mladic συνέχιζε να παραμένει ασύλληπτος, με ισχυρές υπόνοιες ότι κρυβόταν στο εσωτερικό της, γι' αυτό και τη κατέστεισε υπόλογη για τη μη αποτροπή της γενοκτονίας. Το Δικαστήριο λοιπόν υπογράμμισε την υποχρέωση του κράτους να μην διαπράτει γενοκτονία, κατοχυρώνοντας και την κρατική ευθύνη γι αυτή, ενώ επιβεβαίωσε την υποχρέωση για την πρόληψη και την αποτροπή της.

Συμπεράσματα

Η σφαγή της Σρεμπρένιτσα αποτελεί μια μελανή σελίδα στη σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία. Ερευνώντας την σε βάθος ο κάθε οργανισμός μπορεί

23. Mehler, D, *Understanding Normative Gaps in Transitional Justice: The Serbian Discourse on the Srebrenica Declaration 2010*, *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*:2012,11:4, p.127-154, διαθέσιμο στο <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2012/Mehler.pdf>

να εξάγει τα λάθη που έλαβαν χώρα σε κάθε τομέα και να ενεργήσει για τη μελλοντική αποφυγή τους.

Η αντιμετώπιση της υπόθεσης από τη δικαιοσύνη συνετέλεσε τόσο στην τιμωρία των ενόχων όσο και στην ομαλότερη μεταρρύθμιση της χώρας, τη συμφιλίωση των εθνοτήτων και την αποδοχή της ιστορίας, αποδεικνύοντας ότι η λογοδοσία είναι αναγκαία και για την κοινωνική ειρήνη.

Ταυτόχρονα συνέδραμε στην ιστορική καταγραφή των γεγονότων, φέρνοντας την παγκόσμια κοινότητα αντιμέτωπη με τις συνέπειες της ολιγωρίας της, ενώ κατέσπει δυνατό να ανακαλυφθούν οι τοποθεσίες αρχικής και δευτερεύουσας ταφής των θυμάτων ώστε να τους αποδωθούν τα πρέποντα.

Η εκδίκαση των υποθέσεων βοήθησε στη διαμόρφωση κοινωνικής γνώσης για τις μαζικές θηριωδίες και τέθηκαν ερωτήματα και προβληματισμοί σχετικά με τις αναγκαίες ενέργειες για την αποτροπή τους, εντοπίστηκαν τα κενά των θεσμικών κειμένων και καταβλήθηκε προσπάθεια για τη συμπλήρωσή τους.

Δεν έγινε εκμετάλλευση όμως της ευκαιρίας, ίσως για λόγους διεθνούς ισορροπίας, να αποδωθεί για πρώτη φορά στην ιστορία κρατική ευθύνη για διάπραξη γενοκτονίας, ενέργεια που ίσως θορυβούσε κράτη που εφαρμόζουν ακόμη και σήμερα ανάλογες πολιτικές.

Τέλος τέθηκε υπό διερεύνηση η διεθνής ευθύνη σχετικά με την αδυναμία προστασίας των αδυνάμων από γενοκτονικές συμπεριφορές. Αμφισβητήθηκαν οι ενέργειες του ΟΗΕ και αναδείχθηκαν οι παραλείψεις και οι παραβλέψεις των ιθυνόντων, αναγκάζοντάς τον Οργανισμό να αναθεωρήσει τις πρακτικές του και προωθήθηκε η ανάγκη ανάπτυξης θεσμών και μηχανισμών που θα διασφαλίζουν την απόδοση λογοδοσίας των ειρηνευτικών δυνάμεων όταν είναι απαραίτητο.

Επίλογος

Αν και τα γεγονότα της Σρεμπρένιτσα ήταν αδιαμφισβήτητα χρειάστηκε αγώνας προκειμένου οι υπεύθυνοι να φθάσουν ενώπιον της δικαιοσύνης και κυρίως να αποδωθεί σε αυτά γενοκτονικός χαρακτήρας. Η επιτυχία επομένως της αντιμετώπισης της υπόθεσης από τα διεθνή ποινικά δικαστήρια έγκειται ακριβώς στο γεγονός ότι για πρώτη φορά μετά το Β ΠΠ κατέσπει δυνατό να αναγνωριστεί μια γενοκτονία και να αποδωθεί κάποιος βαθμός δικαιοσύνης σε αυτή, με στόχο να μην επαναληφθούν ανάλογα γεγονότα.

Βιβλιογραφία

Ambos, K., *Selected Issues Regarding the "Core Crimes" in International Criminal Law*, International Criminal Law: Quo Vadis, p.219-282 (Toulouse: Nouvelles Etudes Penales, 2004), 241, διαθέσιμο στο <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1972193>

Mehler, D, Understanding Normative Gaps in Transitional Justice: The Serbian Discourse on the Srebrenica Declaration 2010, Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe: 2012, 11:4, p.127-154, διαθέσιμο στο <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2012/Mehler.pdf>

Mennecke, Martin & Tams, Christian J., *The Genocide Case Before the International Court of Justice, Sicherheit und Frieden (S+F) / Security and Peace* 25:2, p.71-76 (Nomos Verlagsgesellschaft mbH: 2007), διαθέσιμο στο <https://www.jstor.org/stable/24231609>

ICTY, διαθέσιμο στο <https://www.icty.org/>

ILC, Report of the International Law Commission, A/74/10, (2019), διαθέσιμο στο <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/243/93/PDF/G1924393.pdf?OpenElement>

Paris Peace Conference, 1919-1920, διαθέσιμο στο <https://www.britanica.com/event/Paris-Peace-Conference>

Prosecutor vs Karadzic & Mladic. IT-95-18-I (ICTY, November 1995) διαθέσιμο στο <https://www.icty.org/x/cases/mladic/ind/en/kar-ii951116e.pdf>

Prosecutor vs Karadzic. IT-95-5R61 (ICTY, 16 July 1996)

Prosecutor v. Mladic. IT-95-18-R61 (ICTY, 11 July 1996) διαθέσιμο στο <https://www.icty.org/x/cases/mladic/related/en/rev-ii960716-e.pdf>

Ryngaert Cedric & Schrijver Nico, *Lessons Learned from the Srebrenica Massacre: From UN Peacekeeping Reform to Legal Responsibility*, *Netherlands International Law Review*, vol.62, p.219-227, (2015), διαθέσιμο στο <https://link.springer.com/article/10.1007/s40802-015-0034-x>

Sadat, Leila Nadya, The International Criminal Court Treaty enters into force, *American society of International Law* 7:4, 2002, διαθέσιμο στο <https://www.asil.org/insights/volume/7/issue/6/international-criminal-court-treaty-enters-force>

Schabas, W.E, *Genocide in International Law: The crime of crimes*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2000)

Schabas W., Was Genocide Committed in Bosnia and Herzegovina?

First Judgments of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, (Fordham International Law Journal 25, αρ. 1, 2001)]

Southwick, K. G., *Srebrenica as Genocide? The Krstić Decision and the Language of the Unspeakable*, (Yale Human Rights & Development Law Journal:2005), vol8:1, p.88-227, διαθέσιμο στο <https://digitalcommons.law.yale.edu/yhrdlj/vol8/iss1/5/>

UN, *Agreement for the prosecution and punishment of the major war criminals of the European Axis* ("London Agreement"), 1945

UN, GA/RES/96(I), *The crime of Genocide*, 1946

UN, General Assembly, GA/Res/47/121, 1993 διαθέσιμο στο <https://undocs.org/en/A/RES/47/121>

UN, General Assembly, GA/Res/955/94, 1994 διαθέσιμη στο <http://unscr.com/en/resolutions/955>

Νάσκου-Περράκη, Παρούλα. *Κώδικας Πράξεων Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου* (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 2013)

Ρούκουνας Εμμανουήλ. *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ, 2010)

Βιογραφικό Σημείωμα

Η Αντισυνταγματάρχης (ΕΜ) Βασιλική Τσουμάνη είναι απόφοιτος Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων, τάξεως 2002. Έχει υπηρετήσει σε Μονάδες εκστρατείας με τα καθήκοντα του Δρίτη, Δκτή Λόχου ΕΜ και Υδκτή Επιχειρησιακής Μονάδας ΕΜ, ενώ ως ανώτερη Αξκός έχει υπηρετήσει σε Σχηματισμούς ΔΜ με τα καθήκοντα του Τμηματάρχη και του Δντή Επιτελικών Γραφείων. Έχει αποφοιτήσει από τα υποχρεωτικά σχολεία του κλάδου του ΣΞ, την Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου και από το σχολείο Μεταφορέων των ΗΠΑ. Ομιλεί την αγγλική, ιταλική και ισπανική γλώσσα ενώ είναι κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου στις Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγικές Σπουδές. Είμαι παντρεμένη και μητέρα 2 κοριτσιών 7 και 5 ετών.

Πολιτιστικά Μονοπάτια

"Η Αρχαία Όλυνθος"

της Δήμητρας Ακτοελή
Αρχαιολόγου

Εισαγωγή - Ιστορική επισκόπηση

Κοντά στις ακτές του Τωρωναίου Κόλπου στη Χαλκιδική, πάνω σε δύο λόφους που δεσπόζουν στην περιοχή, βρίσκονται τα ερείπια μιας σημαντικής αρχαίας πόλης· η Όλυνθος (εικ. 1), η ονομαστή πρωτεύουσα των Χαλκιδέων, αποτέλεσε την πρωτεύουσα της Χαλκιδικής Συμμαχίας και το σημαντικότερο οικονομικό-στρατιωτικό κέντρο της περιοχής, από τις τελευταίες δεκαετίες του 5ου αι. π.Χ. έως και την καταστροφή της από τον Φίλιππο Β΄ το 348 π.Χ. Σύμφωνα με την παράδοση, η πόλη, το προελληνικό όνομα της οποίας σημαίνει αγριοσυκιά, οφείλει την ίδρυσή της στον Όλυνθο, γιο του θρακικού ποτάμιου θεού Στρυμόνα ή γιο του Ηρακλή με τη νύμφη Βόλβη. Ο Ηρόδοτος,

Εικ 1. Αρχαία Όλυνθος. Βόρειος και Νότιος λόφος από τα νοτιοανατολικά

ωστόσο, αναφέρει, ότι «κτίστες-ήρωες» της Ολύνθου ήταν οι Βοττιαίοι της Ημαθίας, στην περιοχή του Αξιού, που μετά την εκδίωξή τους από τους Μακεδόνες, στα τέλη του 7ου αι. π.Χ., κατέφυγαν στη Χαλκιδική. Φαίνεται πάντως, πως οι Βοττιαίοι δεν ήταν οι πρώτοι κάτοικοι της Ολύνθου, αφού τα αρχαιότερα κατάλοιπα στην περιοχή προέρχονται από τη νεότερη νεολιθική περίοδο (5400-4500 π.Χ.).

Την πρώτη αυτή πόλη, όπου εγκαταστάθηκαν οι Βοττιαίοι, κατέστρεψαν το 479 π.Χ. οι Πέρσες κατά την επιστροφή τους στην Ασία, μετά την ήττα τους στις Πλαταιές. Οι κάτοικοί της σφαγιάστηκαν, η πόλη καταστράφηκε σχεδόν ολοκληρωτικά και παραδόθηκε στους Χαλκιδείς.

Μετά τους περσικούς πολέμους, η πόλη έγινε μέλος της πρώτης Αθηναϊκής Συμμαχίας, από την οποία αποσκίρτησε το 440 π.Χ., για να εξελιχθεί λίγο αργότερα, μέσα από τον συνοικισμό, στην πολυανθρωπότερη και πλουσιότερη πόλη της Χαλκιδικής: το 432 π.Χ., ο βασιλιάς των Μακεδόνων Περδίκας Β΄ πείθει τους κατοίκους πολλών παραθαλάσσιων πόλεων της Χαλκιδικής να αποστατήσουν από την Αθηναϊκή Συμμαχία, να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και για ασφάλεια να εγκατασταθούν στην Όλυνθο (εικ. 2). Η πόλη γνωρίζει μεγάλη ακμή, γίνεται η πρωτεύουσα του Κοινού των Χαλκιδέων, μιας ομοσπονδίας πόλεων της Χαλκιδικής, με διοίκηση που βασίζεται στις αρχές της ισοπολιτείας, του αμοιβαίου σεβασμού και της ελευθερίας. Δημιουργήθηκε μια ισχυρή οχυρωμένη πόλη που απλώθηκε και στον βόρειο λόφο και εξελίχθηκε στην ισχυρότερη πόλη της περιοχής. Για έναν αιώνα έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στα πολιτικά γεγονότα της Χαλκιδικής. Η μεγάλη ανάπτυξη της Ολύνθου μοιραία την έφερε αντιμέτωπη με τον Αμύντα Γ΄ της Μακεδονίας (393-370 π.Χ.). Σε ρήξη θα έρθει και με την Αθήνα (368-358 π.Χ.)

Εικ 2. Αρχαία Όλυνθος, η κλασική πόλη

για το θέμα της Αμφίπολης, γεγονός από το οποίο θα επωφεληθεί ο βασιλιάς της Μακεδονίας, Φίλιππος Β', πατέρας του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Ο τελευταίος δεν θα μπορούσε να ανεχθεί την ύπαρξη κι άλλης δύναμης, ικανής να αμφισβητήσει την παντοδυναμία του. Οργάνωσε μεγάλη φιλομακεδονική μερίδα μέσα στην Όλυνθο και κινήθηκε με μεγάλες δυνάμεις εναντίον των χαλκιδικών πόλεων, καταστρέφοντας όλες τις πόλεις της Συμμαχίας. Οι Ολύνθιοι ζήτησαν τη βοήθεια της Αθήνας, ενώ παράλληλα ο γνωστός ρήτορας Δημοσθένης εκφώνησε με πάθος στην Εκκλησία του αθηναϊκού Δήμου τους περίφημους «Ολυνθιακούς», προσπαθώντας να πείσει τους συμπατριώτες του, ότι ο πόλεμος στο βόρειο Αιγαίο είναι ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντά τους. Οι Αθηναίοι όμως δεν είχαν συνειδητοποιήσει το μέγεθος του κινδύνου που διέτρεχαν και αντέδρασαν μάλλον χαλαρά. Έτσι, το 348 π.Χ., ο Φίλιππος καταλαμβάνει την Όλυνθο, την ισοπεδώνει και πουλά τους κατοίκους της ως δούλους. Η πόλη δεν κατοικήθηκε ποτέ ξανά.

Η ανακάλυψη της Ολύνθου

Εικ 3. Χάλκινη αιχμή βέλους με επιγραφή ΦΙΛΙΠΠΟ (Φιλίππου), μέσα 4ου αι. π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Πολυγύρου

Αυτή την τόσο σημαντική αρχαία πόλη έχει φέρει στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη. Στο διάστημα 1928-1938, για τέσσερις ανασκαφικές περιόδους, διενεργήθηκαν ανασκαφές από την Αμερικανική Αρχαιολογική Σχολή υπό τη διεύθυνση του καθηγητή David Moore Robinson. Αποκαλύφθηκαν περισσότερες από 100 κατοικίες της κλασικής πόλης, πολλές με ίχνη πυρκαγιάς και οι περισσότερες με ένα παχύ στρώμα κεραμιδιών από την κατάρρευση των στεγών. Μολύβδινα βλήματα και χάλκινες αιχμές βελών που έφεραν χαραγμένο το όνομα του Φιλίππου βρέθηκαν σκόρπιες σε όλη την περιοχή (εικ. 3).

Εικ 4. Αρχαία Όλυνθος. Άποψη της κλασικής πόλης

Τα αποτελέσματα της ανασκαφής δημοσιεύτηκαν σε δεκατέσσερις τόμους, και μαρτυρούν μια πόλη έξοχα σχεδιασμένη, με φαρδείς δρόμους, θαυμάσιο υδρευτικό και αποχετευτικό σύστημα (εικ. 4). Τα ευρήματα, από τα

οποία αντλούμε πολύτιμες πληροφορίες για την καθημερινή ζωή της ευημερούσας πόλης της Ολύνθου, και εκτός από λίγα που βρίσκονται στο Μουσείο του Πανεπιστημίου του Μισισσιπή, φυλάσσονται και εκτίθενται στα Αρχαιολογικά Μουσεία Πολυγύρου και Θεσσαλονίκης.

Στο διάστημα 1990-2000 και χάρη στο προσωπικό και επίμονο ενδιαφέρον της αείμνηστης προϊσταμένης της τότε αρμόδιας ΙΣΤ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Ιουλίας Βοκοτοπούλου, προσωπικότητας με όραμα και μεγάλες ικανότητες, η πόλη εντάχθηκε σε πρόγραμμα συντήρησης, αποκατάστασης και ανάδειξης, με χρηματοδότηση του Υπουργείου Πολιτισμού και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αποκαταστάθηκαν οι κατεστραμμένες λιθοδομές, τα κατώφλια και οι στάθμες των δωματίων στα αρχικά τους επίπεδα (εικ. 5, 6), επανατοποθετήθηκαν οι λίθινες βάσεις των κιόνων και των παραστάδων στη θέση των αρχικών, συντηρήθηκαν τα επιχρίσματα, τα ψηφιδωτά, τα λιθόστρωτα των αυλών και των στενωπών (εικ. 7), οι αγωγοί αποστράγγισης και τοποθετήθηκαν αντίγραφα λουτήρων. Αρμός από κονίαμα παρεμβάλλεται ανάμεσα στα αυθεντικά και τα προστιθέμενα τμήματα των λιθοδομών. Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι το πρόγραμμα θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο αν όχι αδύνατον να υλοποιηθεί, αν δεν υπήρχε η δημοσίευση του Robinson, και με βάση τα σχέδια, τις φωτογραφίες και τις περιγραφές του.

Εικ 5. 6. Οικοδομικά τετράγωνα και σπίτια της κλασικής πόλης μετά την αποκατάσταση

Εικ 7. Σπίτια της κλασικής πόλης και στενωπός μετά την αποκατάσταση

Εικ 8. Πήλινο σφονδύλι με εγχάρακτη διακόσμηση. Νεότερη Νεολιθική περίοδος. Αρχαιολογικό Μουσείο Πολυγύρου

Εικ 9. Μαρμάρινο ειδώλιο γυναικείας μορφής. Νεότερη Νεολιθική περίοδος. Αρχαιολογικό Μουσείο Πολυγύρου

Η αρχαία πόλη

Αρχικά κατοικήθηκε ο Νότιος λόφος, ο οποίος ήταν μικρότερος σε έκταση. Στο νοτιότερο τμήμα του εντοπίστηκε μικρός οικισμός των Νεολιθικών χρόνων· τα σπίτια είχαν δωμάτια ορθογώνια ή τραπεζιόσχημα με τοίχους από ποταμίσιες κροκάλες και λάσπη στα θεμέλια, ωμές πλίνθους στην ανωδομή τους. Σε ολόκληρη την έκταση του Νότιου λόφου εγκαταστάθηκαν οι Βοττιαίοι, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο. Δρόμοι, τμήματα μικρών οικιών, καθώς και δύο τρία κτήρια δημόσιου χαρακτήρα στο βόρειο τμήμα του αποκαλύφθηκαν από αυτή την αρχαϊκή πόλη, η οποία καταστράφηκε από τους Πέρσες το 479 π.Χ. Ο εξοπλισμός των σπιτιών μαρτυρά ορισμένες από τις δραστηριότητες των κατοίκων. Περιλαμβάνει αγγεία διαφόρων σχημάτων και μεγεθών που προορίζονταν για μαγείρεμα, αποθήκευση και κατανάλωση φαγητού και ποτού, οστέινα και λίθινα εργαλεία και πήλινα εξαρτήματα για την επεξεργασία ινών και την υφαντική (εικ. 8). Επίσης, εντοπίστηκαν ειδώλια από λίθο και πηλό, που αποδίδουν σχηματικά την ανθρωπινή μορφή (εικ. 9).

Η νέα πόλη

Ως το 432 π.Χ., η Όλυνθος ήταν μια σχετικά μικρή πόλη. Όταν τον Αύγουστο του 432 π.Χ. αποφασίστηκε η συνένωση πολλών χαλκιδικών πόλεων και μοιραία ο πληθυσμός αυξήθηκε απότομα, η πόλη επεκτάθηκε και στον Βόρειο λόφο, που μέχρι τότε ήταν ακατοίκητος· χαρακτηριστικό είναι, ότι η πόλη είχε 3000-4000 (σύμφωνα με άλλους μελετητές 5600-6000) κατοίκους πριν τον «συνοικισμό», ενώ στα μέσα του 4ου αι. π.Χ. 9000 (ή 10.000) κατοίκους.

Η νέα πόλη σχεδιάστηκε σύμφωνα με το ιπποδάμειο σύστημα. Ο Ιππόδαμος από τη Μίλητο, φημισμένος αρχιτέκτονας πολεοδόμος της αρχαιότητας, θεωρητικός ενός πολεοδομικού συστήματος που ανταποκρινόταν στις πολιτικές ιδέες του Αριστοτέλη, για μια ιδανική πόλη με 10.000 κατοίκους, χωρισμένους σε τεχνίτες, γεωργούς, στρατιωτικούς και με τη γη διαιρεμένη για θρησκευτική, δημόσια και ιδιωτική χρήση, είχε σχεδιάσει τις πόλεις του Πειραιά, των Θουρίων στην Ιταλία και της Ρόδου. Παράλληλες λεωφόροι και κάθετα τεμνόμενοι σε αυτές δρόμοι δημιουργούσαν ένα πλέγμα κανονικών οικοδομικών τετραγώνων (εικ. 10).

Εικ 10. Η κλασική πόλη από ψηλά

Στην Όλυνθο, τα κανονικά οικοδομικά τετράγωνα, μήκους περίπου 100 μ. και πλάτους περίπου 40 μ., χωρίζονται από λεωφόρους πλάτους 5-7 μ. και κάθετους προς αυτές δρόμους, πλάτους περίπου 5 μ. Κάθε οικοδομικό τετράγωνο, περίπου 86x36 μ., διέθετε δέκα οικίες, τοποθετημένες σε δύο παράλληλες σειρές σε κάθε μακρά πλευρά του τετραγώνου, με λιθόστρωτη στενωπό ενδιάμεσα για την απορροή των ομβρίων (εικ. 11). Περιμετρικά, η πόλη προστατευόταν με τείχος, αποτελούμενο από ωμές πλίνθους σε λίθινη θεμελίωση, το οποίο κατά διαστήματα είχε πύργους και πύλες.

Εικ 11. Άποψη της κλασικής πόλης με λεωφόρους και οικοδομικά τετράγωνα

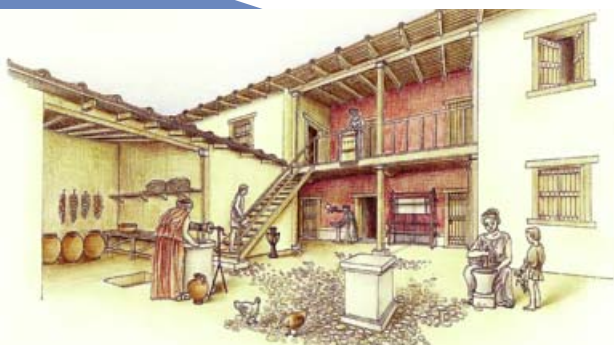
Στα νότια του οικοδομημένου χώρου, σε μια έκταση παραλληλόγραμμη, βρίσκεται η αγορά, ενώ σε περιοχή στα δυτικά η δημόσια κρήνη της πόλης. Σε κοίλωμα της νότιας πλευράς του νότιου υψίπεδου τοποθετείται το θέατρο.

Η ολυνθιακή κατοικία

Τα σπίτια της Ολύνθου είναι τα αρχαιότερα γνωστά, σχεδόν τα μόνα γνωστά της κλασικής εποχής. Ήταν περίπου τετράγωνα, με πλευρά γύρω στα

17 μ., καλοκτισμένα, ορισμένα διώροφα και λίγα είχαν ψηφιδωτά δάπεδα με εικονιστικές παραστάσεις, από τα παλιότερα γνωστά του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Στην ιστορία της οικιστικής αρχιτεκτονικής στην κλασική αρχαιότητα ο «ολυνθιακός τύπος» κατοικίας ή «κατοικία με παστάδα» καταλαμβάνει σημαντική θέση.

Περισσότερες από 100 κατοικίες, συχνά ίδιων διαστάσεων, έχουν αποκαλυφθεί και διακρίνονται από ένα, σε γενικές γραμμές, παρόμοιο σχέδιο. Το ίδιο μέγεθος των σπιτιών αυτών, σε συνδυασμό και με τη σχεδόν τυποποιημένη κάτοψή τους, μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως η ανέγερσή τους βασίστηκε σε προδιαγραφές νομοθετημένες εκ των προτέρων από την ολυνθιακή πολιτεία, που ήθελε τους πολίτες της, αυτούς τουλάχιστον που ζούσαν εντός των τειχών, ίσους. Με άλλα λόγια, στην αρχαία Ολυνθο δεν μπορούσε ο καθένας να κτίσει όπως ήθελε και ας είχε την οικονομική δυνατότητα να φτιάξει ακόμη και σπίτι-παλάτι με πλήθος ανέσεων.

Εικ 12. Αναπαράσταση καθημερινής ζωής σε αρχαία ολυνθιακή κατοικία (Φ. Αθανασίου - Μ. Μίτζα)

Εικ 13. Πήλινος λουτήρας (αντίγραφο) μέσα στον χώρο του λουτρού οικίας

Γύρω από μια κεντρική λιθόστρωτη αυλή, μέσα στην οποία υπήρχαν συνήθως πηγάδια ή μικρές δεξαμενές για την αποθήκευση του νερού και στο κέντρο της ο βωμός για την οικιακή λατρεία του Έρκειου Δία, οργανώνονται τα δωμάτια, συνήθως οκτώ έως δεκατρία. Η κεντρική είσοδος του σπιτιού βρισκόταν στα νότια της αυλής, ενώ στα βόρεια υπήρχε η παστάς, στεγασμένη στοά για τις εργασίες του νοικοκυριού, όπως το άλεσμα των σιτηρών, την ύφανση των ρούχων, κατά τους καλοκαιρινούς μήνες (εικ. 12). Η παστάς επικοινωνούσε προς βορρά με τα διαιτητήρια, δηλαδή τους χώρους για την υποδοχή και την καθημερινή διαμονή των ξένων. Ο οίκος διέθετε μια κτιστή εστία στο κέντρο του για τη θέρμανση και το μαγείρεμα και αποτελούσε την καθημερινή τραπεζαρία. Η κουζίνα (οπνάνιον ή ιπνός) με την καπνοδόχο (καπνοδόκη ή κάπνη) και το λουτρό (βαλανείον) συνήθως με πήλινο λουτήρα (πύελος) (εικ. 13) ήταν οι κύριοι χώροι του σπιτιού. Ο πιθεών

αποτελούσε ένα είδος αποθηκευτικού χώρου για την αποθήκευση τροφίμων, ενώ άλλοι χώροι χρησιμοποιούνταν ως εργαστήρια και μαγαζιά.

Το επισημότερο δωμάτιο της ολυνθιακής κατοικίας ήταν ο ανδρών, η αίθουσα των συμποσίων. Συνήθως βρισκόταν στο βόρειο τμήμα ή στην πρόσοψη του σπιτιού, προκειμένου να έχει περισσότερο φωτισμό, ενώ συχνά είχε προθάλαμο. Οι ένοικοι απολάμβαναν στον «ανδρώνα» του ισογείου μαζί με τους προσκεκλημένους τους τα δείπνα, με τη σκιά να τους δροσίζει τους καλοκαιρινούς μήνες και τον ήλιο να τους ζεσταίνει τις χειμωνιάτικες μέρες, ξαπλωμένοι στα ανάκλιντρα, τα οποία βρισκόνταν περιμετρικά του δωματίου και πάνω σε υπερυψωμένη ζώνη. Οι τοίχοι του «ανδρώνα» ήταν επιχρισμένοι και χρωματισμένοι και το κεντρικό τμήμα του διακοσμούσαν με ψηφιδωτό δάπεδο. Στα πόδια τους απλώνονταν εντυπωσιακά ψηφιδωτά δάπεδα από ποταμίσια χαλίκια, που απέδιδαν φυτικά μοτίβα ή πολυπρόσωπες μυθολογικές παραστάσεις: ο Βελλεροφόντης φονεύει τη Χίμαιρα (εικ. 14), γρύπες κατασπαράσσουν ελάφια, Νηρηίδες. Τα ψηφιδωτά της Ολύνθου χρονολογούνται στα τέλη του 5ου με αρχές του 4ου αι. π.Χ., είναι τα αρχαιότερα που βρέθηκαν στον ελληνικό χώρο και αποτελούνται από φυσικά ποταμίσια βότσαλα. Ορισμένα σπίτια είχαν έναν επιπλέον όροφο, όπου οδηγούσε μια ξύλινα σκάλα από την αυλή. Εκεί βρισκόταν ο γυναικωνίτης, όπου αποσύρονταν οι γυναίκες του σπιτιού για τις δικές τους ασχολίες.

Οι ανασκαφές στις περισσότερες από 100 κατοικίες που αποκαλύφθηκαν, έφεραν στο φως ένα σημαντικό μέρος της οικοσκευής των κατοίκων της Ολύνθου (εικ. 15, 16). Διάφορα, ποικίλης χρήσης, οικιακά σκεύη (εικ. 17),

Εικ 14. Ψηφιδωτό δάπεδο ανδρώνα σε ιδιωτική οικία. Ο Βελλεροφόντης πάνω στον Πήγασο σκοτώνει τη Χίμαιρα. Στο κατώφλι γρύπες σπαράσσουν ελάφι. 4ος αι. π.Χ.

Εικ 15. Χάλκινο ρόπτρο θύρας, κοσμημένο με λεοντοκεφαλή. Τέλος 5ου αι. π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Πολυγύρου

Εικ 16. Χάλκινο κλειδί θύρας, Τέλος 5ου αι. π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Πολυγύρου

Εικ 17. Χάλκινη κρεάγγρα (λαβίδα για κρέας). Κλασικοί χρόνοι. Αρχαιολογικό Μουσείο Πολυγύρου

Εικ 18. Χάλκινο μαγκάλι. 4ος αι. π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Πολυγύρου

Εικ 19. Πυξίδα (κοσμηματοθήκη) από αλάβαστρο. 450-400 π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Πολυγύρου

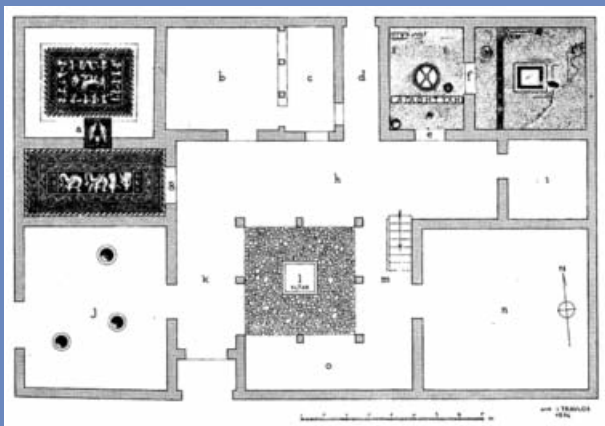
λουτήρες, πύραυνοι (μαγκάλια) (εικ. 18), σε συνδυασμό και με το σημαντικό μέγεθος των οικιών αυτών, μαρτυρούν ότι ο αγροτικο-κτηνοτροφικός πληθυσμός της Ολύνθου ευημερούσε (εικ. 19).

Οι επαύλεις

Στο νοτιοανατολικό τμήμα και έξω από τα τείχη της πόλης εντοπίστηκε ο νεότερος τομέας της, κτισμένος μετά το 379 π.Χ., επίσης με το ιπποδάμειο σύστημα. Η θέση του νέου αυτού τομέα πρόσφερε προστασία από τους βόρειους ανέμους και ορατότητα τόσο στο βουνό όσο και στη θάλασσα. Εκεί κτίστηκαν πλούσιες κατοικίες, επαύλεις, γνωστές με τις συμβατικές ονομασίες, όπως η Έπαυλη της Αγαθής Τύχης, του Ηθοποιού, των Δίδυμων Ερώτων, κοσμημένες με εντυπωσιακά ψηφιδωτά δάπεδα. Σήμερα οι επαύλεις δεν είναι επισκέψιμες.

Η Έπαυλη της Αγαθής Τύχης αποκαλύφθηκε το 1934 και αποτελεί την μεγαλύτερη κατοικία της Ολύνθου. Επίσης, εδώ αποκαλύφθηκε το πιο σημαντικό, πολυπρόσωπο και πολύχρωμο σύνολο ψηφιδωτών δαπέδων σε τέσσε-

ρις από τους χώρους της. Άλλωστε, η ονομασία της οφείλεται σε ένα από αυτά τα ψηφιδωτά.

Εικ 20. Έπαυλη Αγαθής Τύχης. Κάτοψη

Η έπαυλη ήταν διώροφη με οκτώ δωμάτια στο ισόγειο (εικ. 20). Η κύρια είσοδος στη νότια πλευρά οδηγούσε στην υπαίθρια εσωτερική αυλή με τον οικιακό βωμό στο κέντρο. Σε

κάθε μία από τις τέσσερις πλευρές της υπήρχε στοά με κιονοστοιχία (περιστύλιο). Στη βορειοδυτική της γωνία υπήρχε ο «ανδρών», δηλαδή η αίθουσα των συμποσίων, με τον προθάλαμό του. Τόσο ο προθάλαμος όσο και το κέντρο του δαπέδου του ανδρώνα κοσμούσαν εντυπωσιακά ψηφιδωτά δάπεδα: στον προθάλαμο απεικονίζεται η παράδοση των όπλων από τις Νηρηίδες και τη Θέτιδα στον γιο της Αχιλλέα. Ο ομηρικός ήρωας αποδίδεται καθιστός σε βράχο, καθώς τον πλησιάζουν η Θέτις και δύο Νηρηίδες που κρατούν τα όπλα του και ιππεύουν ιππόκαμπους. Φυτικά και γεωμετρικά μοτίβα πλαισιώνουν την κεντρική παράσταση. Το κατώφλι του ανδρώνα κοσμεύεται με δύο μορφές Πανός που πλαισιώνουν έναν μεγάλο κρατήρα (αγγείο ανάμιξης του κρασιού), ενώ στον ίδιο τον ανδρώνα παρουσιάζεται μια εξαιρετική πολυπρόσωπη παράσταση (εικ. 21): στο κέντρο, ο Διόνυσος πάνω σε άρμα που το σέρνουν δύο πάνθηρες συνοδευόμενος από έναν Σάτυρο και έναν ιπτάμενο Έρωτα πλαισιώνεται από ζωφόρο, όπου απεικονίζεται ο θάσος του θεού, Μαινάδες, Σάτυρος και Πάνας που χορεύουν και περιβάλλονται από ζώνη με ανθέμια και κυματοειδή μοτίβα.

Εικ. 21. Έπαυλη Αγαθής Τύχης. Ψηφιδωτό δάπεδο ανδρώνα. 4ος αι. π.Χ. Ο Διόνυσος πάνω σε άρμα που το σέρνουν πάνθηρες και γύρω Σάτυροι και Μαινάδες

Στο ένα από τα δύο δωμάτια της βορειοανατολικής γωνίας της έπαυλης απεικονίζεται τροχός και η επιγραφή Αγαθή Τύχη, από όπου και πήρε η έπαυλη το όνομά της. Στο διπλανό δωμάτιο συναντούμε τις επιγραφές Αφροδίτη Καλή και Ευτυχία Καλή. Αυτά τα σύμβολα και οι επιγραφές μέσα στους χώρους της οικίας ερμηνεύονται ως επίκληση των ιδιοκτητών προς τις θεότητες για να προσφέρουν την εύνοια και την προστασία τους.

Τα ψηφιδωτά της Ολύνθου

Σε ένδεκα οικίες από τις 100 που έχουν ανασκαφεί στην Όλυνθο αποκαλύφθηκαν ψηφιδωτά δάπεδα με εικονιστικές διακοσμήσεις, σε οικίες στον Βόρειο λόφο και στις επαύλεις, που ανήκουν στα πιο σημαντικά και εντυπωσιακά στον ελληνικό χώρο. Τα περισσότερα προέρχονται από τους ανδρώνες και το κατώφλι της εισόδου, λιγότερα από τις αυλές, σε δύο περιπτώσεις από την πασάδα και σε μία άλλη από χώρο δημόσιου κτηρίου.

Εικ 22. Ψηφιδωτό δάπεδο ανδρώνα σε ιδιωτική οικία. Ο Βελλεροφόντης πάνω στον Πήγασο σκοτώνει τη Χίμαιρα. 4ος αι. π.Χ.

Εικ 23. Ψηφιδωτό δάπεδο με διακόσμηση αστεριού

Εικ 24. Ψηφιδωτό δάπεδο με διακόσμηση τροχού

Για τα ψηφιδωτά της Ολύνθου συνήθως έχουν χρησιμοποιηθεί λευκά και μαύρα φυσικά βότσαλα, καθώς επίσης και βότσαλα βαθυκόκκινου, κίτρινου και πράσινου χρώματος σε διάφορες αποχρώσεις. Οι μορφές αποδίδονται με ανοιχτόχρωμα βότσαλα ακανόνιστων διαστάσεων πάνω σε σκούρο βάθος. Η τεχνική τους, η γραμμικότητα των μορφών σε συνδυασμό με την έλλειψη βάθους και την περιορισμένη πολυχρωμία, τα συνδέει με την ερυθρόμορφη αγγειογραφία. Χρονολογούνται μέσα από ένα στενό χρονολογικό πλαίσιο, από τα τέλη του 5ου έως και το α' μισό του 4ου αι. π.Χ., δηλαδή από την ανάδειξη της πόλης ως πρωτεύουσας του Κοινού των Χαλκιδέων έως την καταστροφή της από τον Φίλιππο Β' το 348 π.Χ.

Εκτός από τα εντυπωσιακά ψηφιδωτά δάπεδα που κοσμούν τις επαύλεις της Ολύνθου, σε ανδρώνες άλλων οικιών μέσα στην πόλη συναντώνται μυθολογικά και διακοσμητικά θέματα. Στην παστάδα της οικίας AVI1 απεικονίζονται Νηρηίδες πάνω σε δελφίνια και ιππόκαμπους, οι οποίες πιθανόν αποτελούν μέλη της πομπής στον γάμο του Ποσειδώνα με την Αμφιτρίτη. Στον ανδρώνα της οικίας AVI 3, ο Βελλεροφόντης πάνω στον φτερωτό Πήγασο χτυπά με το δόρυ του τη Χίμαιρα κοσμεύ τον ανδρώνα (εικ. 22), γρύπες που κατασπαράσσουν ελάφι απεικονίζονται στο κατώφλι του ανδρώνα, ενώ η αυλή της έφερε ψηφιδωτό δάπεδο με παράσταση Κενταυρομαχίας.

Αγαπητά θέματα ο ρόδακας, το αστέρι (εικ. 23) και ο τροχός (εικ. 24) που εγγράφονται σε κύκλο και ανθέμια που

επίσης εγγράφονται σε κύκλο. Συνήθη πλαίσια των κεντρικών πινάκων ή των ζωφόρων αποτελούν οι σύνθετοι μαίανδροι, η τρέχουσα σπείρα, η βλαστό-σπείρα, η σειρά διπλών ανθεμίων, τα φύλλα και το κλαδί κισσού, τα εναλασσόμενα λευκά και μαύρα τρίγωνα, τα μεμονωμένα ή σε παράταξη ανθέμια, το λέσβιο κυμάτιο καθώς και τα φύλλα δάφνης.

Τα νεκροταφεία

Τρία νεκροταφεία έχουν εντοπιστεί και εν μέρει ανασκαφεί στην Όλυνθο. Το παραποτάμιο, στην όχθη του αρχαίου ποταμού Σάνδανου, ήταν το κυριότερο και οι έρευνές του απέδωσαν πλήθος ευρημάτων, όπως πήλινα αγγεία (εικ. 25, 26), ειδώλια, χάλκινα αντικείμενα, κοσμήματα, νομίσματα. Ένα μικρότερο νεκροταφείο εντοπίστηκε βορειότερα (βόρειο νεκροταφείο) και ένα τρίτο, το ανατολικό, στα νοτιοανατολικά των λόφων. Συνολικά ερευνήθηκαν περίπου 600 τάφοι, κιβωτιόσχημοι με ξύλινες σαρκοφάγους, κεραμοσκεπείς καλυβίτες (δηλαδή καλυμμένοι με μεγάλα κεραμίδια), λακκοειδείς και εγχυτρισμοί (ταφές μέσα σε αγγεία).

Ευρήματα

Ένας μεγάλος αριθμός ευρημάτων προέρχεται από τις οικίες της αρχαίας πόλης της Ολύνθου και μας παρέχουν πλήθος πληροφοριών για την καθημερινή ζωή της. Αγγεία και σκεύη για το μαγείρεμα, την αποθήκευση και την κατανάλωση τροφής και ποτών, φορητά μαγκάλια, αγνύθες, υφαντικά βάρη και εργαλεία που σχετίζονται με όλες τις εργασίες του νοικοκυριού, το γνέσιμο του μαλλιού, την ετοιμασία των ενδυμάτων, το ζύμωμα, το πλύσιμο. Ρόπτρο, κλειδιά και τμήματα κλειδαριών αποτελούν υπολείμματα από τα στοιχεία των οικιών. Φορητοί βωμοί και πήλινα ειδώλια ή πήλινες γυναικείες προτομές για την οικιακή λατρεία· σκεύη και αγγεία για τα συμπόσια, που αποτελούσαν την επίσημη διασκέδαση και απευθυνόταν κυρίως στους άνδρες. Τέλος, σύμφωνα με ανασκαφικά δεδομένα, σε αρκετά σπίτια της κλασικής πόλης αποκαλύφθηκαν στοιχεία που αποδεικνύουν δραστηριότητες

Εικ 25. Αττική ερυθρόμορφη πελίκη (αποθηκευτικό αγγείο) με παράσταση της γέννησης-ανάδυσης της Αφροδίτης. 370-360 π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Πολυγύρου

Εικ 26. Αττική ερυθρόμορφη υδρία (αγγείο μεταφοράς νερού) με σκηνή Αμαζονομαχίας. Περίπου 370 π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Πολυγύρου

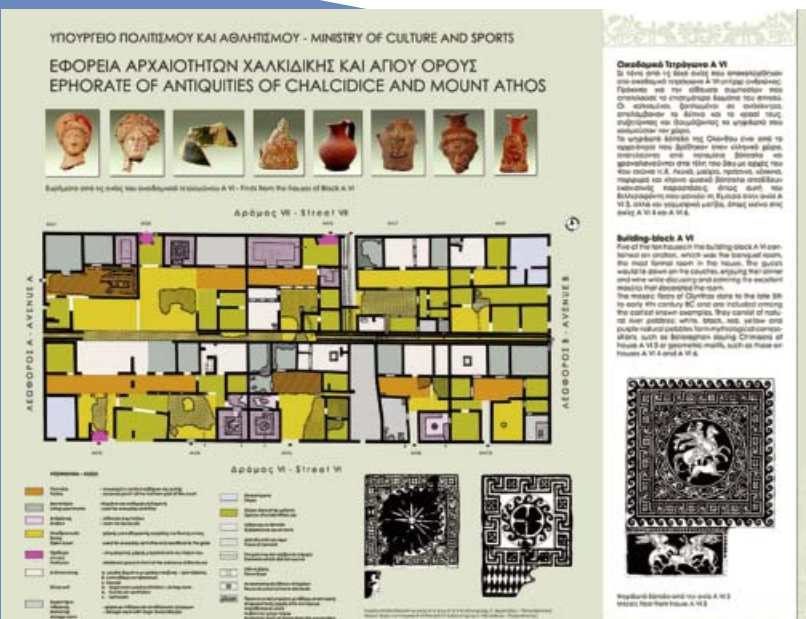

Εικ 27. Πήλινη μήτρα προτομής της Κυβέλης, φρυγικής θεάς της μητρότητας και της βλάστησης, και γύψινο εκμαγείο. Αρχές 4ου αι. π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Πολυγύρου

σχετικές με τη γεωργία και την οικιακή παραγωγή μεγαλύτερης κλίμακας από αυτήν που απαιτούνταν για τις ανάγκες του νοικοκυριού. Η αποθήκευση, για παράδειγμα, λαδιού ή κρασιού σε μεγάλη κλίμακα μέσα σε αποθηκευτικούς χώρους υποδηλώνει την ύπαρξη καταστημάτων που εξυπηρετούσαν εμπορικούς σκοπούς. Αντίστοιχα, ο μεγάλος αριθμός υφαντικών βαρών που υποδηλώνουν την ύπαρξη πολλών αργαλειών υποδηλώνουν υφαντική δραστηριότητα μεγάλης κλίμακας. Τέλος, πολλές μήτρες κατασκευής πήλινων αντικειμένων (εικ. 27), ειδωλίων και ανθρωπομορφων ή ζωόμορφων αγγείων («πλαστικά» αγγεία), σχετίζονται με τους τεχνίτες και τα εργαστήρια κοροπλαστικής στην πόλη.

Η συντήρηση και η ανάδειξη του χώρου, καθώς και η συνεχής προσπάθεια για την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων πληροφοριών, προκειμένου να εξασφαλίζεται η κατανόηση των ιστορικών φάσεων των αρχαιοτήτων, συνεχίζονται από την αρμόδια σήμερα Εφορεία Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και

Αγίου Όρους. Οι πινακίδες πληροφοριακού χαρακτήρα και σήμανσης εντός του χώρου προσφέρουν πολύχρωμο, πλούσιο εποπτικό υλικό (εικ. 28, 29), ενώ προγραμματισμένες είναι και άλλες αλλαγές, προκειμένου ο επισκέπτης να φεύγει με την καλύτερη δυνατή εικόνα μιας πόλης πλούσιας και ισχυρής.

Εικ 28. Δείγμα πινακίδας πληροφοριακού περιεχομένου (2021) για το οικοδομικό τετράγωνο A VI

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

G.E. Mylonas, Excavations at Olynthus 1. The Neolithic Settlement, Βαλτιμόρη 1929

D. M. Robinson, Excavations at Olynthus 2-14, Βαλτιμόρη 1930-1952

D. M. Robinson, Mosaics from Olynthus, AJA 36.1, 1932, 16-24

D.M. Robinson, The Villa of Good Fortune at Olynthus, AJA 38.4, 1934, 501-510

M. Ανδρόνικος, Για τα τείχη της Ολύνθου, Μακεδονικά 2, 1941-1952, 129-142

D.M. Robinson, The Wheel of Fortune, Classical Philology 41.4, 1946, 207-216

Σ. Πρωτοψάλτη - Φ. Αθανασίου, Αρχαία Όλυνθος: η αρχαιολογική έρευνα και οι εργασίες αποκατάστασης και ανάδειξης του χώρου, Αρχαιολογία και Τέχνες 63, 1997, 73-78

N. Cahill, Household and City Organization at Olynthus, New Haven 2002

Hallie M. Franks, The World Underfoot. Mosaics and Metaphor in the Greek Symposium, Νέα Υόρκη 2018

Φ. Αθανασίου - Ε. Μπ. Τσιγαρίδα, Αρχαία Όλυνθος, Αθήνα 2021

Εικ 29. Δείγμα πινακίδας πληροφοριακού περιεχομένου (2021) για την Οικία A VII 4, που αποτελεί τυπικό δείγμα ολυνθιακής κατοικίας

Βιογραφικό Σημείωμα

Η Δήμητρα Ακτσελή σπούδασε Κλασική Αρχαιολογία, Κλασική Φιλολογία και Αιγυπτιακή στο Πανεπιστήμιο Julius-Maximilians του Würzburg Γερμανίας. Από το 1995 είναι κάτοχος διδακτορικού διπλώματος της Φιλοσοφίας του Τμήματος Αρχαιολογικών Επιστημών του Πανεπιστημίου του Marburg Γερμανίας· τίτλος της διατριβής «Οι βωμοί στην αρχαϊκή και κλασική τέχνη: παρατηρήσεις στην εικονογραφία και την τυπολογία». Από το 2006 υπηρετεί ως αρχαιολόγος στο Υπουργείο Πολιτισμού, αρχικά στην ΙΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και στη συνέχεια στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και Αγίου Όρους με κύριο αντικείμενο την επιμέλεια, την επίβλεψη και την υλοποίηση της νέας μόνιμης έκθεσης στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πολυγύρου.

Δραστηριότητες ΑΔΙΣΠΟ

Αποφοίτηση 19ης Εκπαιδευτικής Σειράς

Την Παρασκευή 01 Ιουλίου 2022, πραγματοποιήθηκε στην έδρα της Σχολής, η τελετή απονομής των Πτυχίων Διακλαδικού Επιτελούς στους αποφοίτους σπουδαστές της 19ης Εκπαιδευτικής Σειράς.

Η απονομή των πτυχίων στους αποφοίτους έγινε από τον Υφυπουργό Εθνικής Άμυνας Κο Νικόλαο Χαρδαλιά παρουσία του Υπαρχηγού ΓΕΕΘΑ Αντιναύαρχου Ιωάννη Δρυμούση ΠΝ ως εκπροσώπου του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Στρατηγού Κωνσταντίνου Φλώρου.

Στην τελετή παρέστησαν, πολιτικές, θρησκευτικές, προξενικές, ακαδημαϊκές και στρατιωτικές αρχές, καθώς επίσης συγγενείς και φίλοι των αποφοίτων.

Συνολικά αποφοίτησαν 276 Αξιωματικοί: 128 του Στρατού Ξηράς, 48 του Πολεμικού Ναυτικού, 65 της Πολεμικής Αεροπορίας, 1 του Κοινού Σώματος, 1 της Ελληνικής Αστυνομίας, 1 του Λιμενικού Σώματος, 1 του Πυροσβεστικού Σώματος, 25 Αξιωματικοί της Κυπριακής Δημοκρατίας, καθώς επίσης και 6 Αξιωματικοί ξένων χωρών και συγκεκριμένα από την Αίγυπτο, Αλβανία, Βόρεια Μακεδονία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη (2) και Ιορδανία.

Υπογραφή Προγραμματικής Συμφωνίας Ίδρυσης Κοινού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στις «Στρατηγικές Σπουδές»

Στο πλαίσιο αναβάθμισης της εκπαίδευσης των Αξιωματικών της ΑΔΙΣΠΟ, σε συνεργασία με ΑΕΙ και λοιπούς εκπαιδευτικούς φορείς του εσωτερικού και εξωτερικού, την Τετάρτη 06 Ιουλίου 2022, υπογράφηκε Προγραμματική Συμφωνία της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου με τη Νομική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, για την ίδρυση Κοινού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στις «Στρατηγικές Σπουδές». Την Προγραμματική Συμφωνία υπέγραψαν ο Υποπτεράρχος (Ι) Ιωάννης Μπιρμπίλης, Διοικητής της ΑΔΙΣΠΟ, και ο Κοσμήτορας της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ Καθηγητής Παναγιώτης Γκλαβίνης.

Το Κοινό πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών παρέχει την δυνατότητα στους σπουδαστές και αποφοίτους της Σχολής απόκτησης Διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στις «Στρατηγικές Σπουδές». Περιλαμβάνει τρεις κατευθύνσεις/εξειδικεύσεις στην Ενέργεια και Βιώσιμη Ανάπτυξη, Επικοινωνίες και Νέες Τεχνολογίες (ICT) και Διοίκηση Έργου (Project Management), που αφορούν σε τομείς εκπαιδευτικού και ερευνητικού ενδιαφέροντος των Ενόπλων Δυνάμεων. Επιπρόσθετα ανοίγει ορίζοντες συνεργασίας με το Γαλλικό Ινστιτούτο Ανωτέρων Σπουδών Εθνικής Άμυνας (Institut des Hautes Etudes de Défense Nationale).

Διεθνές Σχολείο Διακλαδικής Επιχειρησιακής Σχεδίασης - ΔΙΣΕΣ (Joint Operations Planning Course-JOPC)

Ολοκληρώθηκε με την τελετή αποφοίτησης, την Παρασκευή 7 Οκτωβρίου 2022, το Διεθνές Σχολείο Επιχειρησιακής Σχεδίασης (ΔΙΣΕΣ), που πραγματοποιήθηκε στις εγκαταστάσεις της Σχολής.

Σκοπός του Σχολείου, είναι η εμβάθυνση επί των αρχών επιχειρησιακής σχεδίασης και διεξαγωγής διακλαδικών επιχειρήσεων.

Το Σχολείο διεξήχθη στην Αγγλική γλώσσα και συμμετείχαν σπουδαστές από φίλιες χώρες και την Ελλάδα.

Επίσκεψη του Διοικητή της ΑΔΙΣΠΟ στο “Command and Staff College” της Σαουδικής Αραβίας

Την 10 Οκτωβρίου 2022 ο Διοικητής της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου, Υποπτέραρχος (Ι) Ιωάννης Μπιρμπίλης, επισκέφθηκε με συνοδεία επιτελών του το “Command and Staff College” της Σαουδικής Αραβίας σε ανταπόδοση προηγούμενης επίσκεψης του Κολλεγίου στην Ελλάδα και στο πλαίσιο σύσφιξης των σχέσεων που προωθεί το ΓΕΕΘΑ, μεταξύ των ΕΔ της Ελλάδος και της Σαουδικής Αραβίας.

Συνεργασία Περιφερειακού Ινστιτούτου Επιμόρφωσης Θεσσαλονίκης (ΠΙΝΕΠΘ) με την Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ)

Την 21 Οκτωβρίου 2022, ολοκληρώθηκαν τα ακόλουθα σχολεία επιμόρφωσης του Περιφερειακού Ινστιτούτου Επιμόρφωσης Θεσσαλονίκης (ΠΙΝΕΠΘ):

- Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών
- Διαπραγματεύσεων
- Διαχείρισης Έργων

Τα Σχολεία πραγματοποιήθηκαν στις εγκαταστάσεις της Σχολής και σε αυτά συμμετείχαν νεοστοποθετημένοι εκπαιδευτές και επιτελείς της Σχολής. Σκοπός των Σχολείων είναι η προετοιμασία του προσωπικού της Σχολής για την αποτελεσματική εξάσκηση των καθηκόντων τους.

Η Βιβλιοθήκη μας

Η στήλη με τις βιβλιογραφικές - αναγνωστικές προτάσεις από το σύνολο των τίτλων που διαθέτει η βιβλιοθήκη της Σχολής

Συγγραφέας: Μιλτιάδης Χ. Σαρηγιαννίδης Τίτλος: Η πολεμική κατοχή στο διεθνές δίκαιο Εκδόσεις: Σάκκουλα

Το δίκαιο της πολεμικής κατοχής αντιμετωπιζόταν για πολλά χρόνια ως ένας αναχρονισμός, ουσιαστικά το κατάλοιπο μιας άλλης εποχής. Μια γρήγορη επισκόπηση της νομικής βιβλιογραφίας αποκαλύπτει τη φανερή έλλειψη ενδιαφέροντος για αυτό το δικαϊκό πεδίο, σαν να θεοπίστηκε το δίκαιο της πολεμικής κατοχής άπαξ με την υιοθέτηση της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης και το τέλος της κατοχής στη Γερμανία και την Ιαπωνία. Ακόμα και η περίπτωση των κατεχόμενων παλαιστινιακών εδαφών δεν έχει προκαλέσει ιδιαίτερο νομικό ενδιαφέρον έξω από τα σύνορα του Ισραήλ.

Σχεδόν εξήντα χρόνια αργότερα, η κατοχή του Ιράκ πυροδότησε το ενδιαφέρον για το δίκαιο της πολεμικής κατοχής, και ανέδειξε τα κενά του ενόψει των νομικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών αλλαγών που είχαν ήδη συντελεστεί, και τα οποία βρέθηκαν στο επίκεντρο της σύγχρονης έριδας. [...] (Από τον πρόλογο της έκδοσης).

Ο Μιλτιάδης Χ. Σαρηγιαννίδης είναι πτυχιούχος του Τμήματος Νομικής της Σχολής Νομικών & Οικονομικών Επιστημών ΑΠΘ (1994). Έχει παρακολουθήσει μεταπτυχιακά προγράμματα ειδίκευσης στην Ελλάδα και το εξωτερικό και του απονεμήθηκαν οι αντίστοιχοι τίτλοι με τον βαθμό «Άριστα»: (α) ΜΔΕ στις «Διεθνείς Σπουδές», Νομική Σχολή ΑΠΘ (1996), (β) MA in "International Conflict Analysis", Department of Politics & International Relations, University of Kent at Canterbury (1998) και (γ) ΜΔΕ στη «Συστηματική Φιλοσοφία», Τμήμα Φιλοσοφίας & Παιδαγωγικής, Φιλοσοφική Σχολή ΑΠΘ (2014). Αναγορεύθηκε διδάκτορας Διεθνούς Δικαίου στο Τμήμα Νομικής του ΑΠΘ με βαθμό «Άριστα» (2003). Εξελέγη και διορίστηκε Λέκτορας (2006) και Επίκουρος Καθηγητής «Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου» (2012) στη Νομική Σχολή ΑΠΘ. Διδάσκει στο Προπτυχιακό και το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών και στο ξενόγλωσσο Ευρωπαϊκό Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Κινητικότητας LLP/Erasmus.

Επιπλέον, έχει διδάξει στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, στη Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών του Διεθνούς Πανεπιστημίου Ελλάδος, στο Τμήμα Τυποποίησης & Διακίνησης Προϊόντων του ΤΕΙ Κεντρικής Μακεδονίας, και στο Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων & Επικοινωνίας του ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας. Περαιτέρω, ως επισκέπτης καθηγητής/διαλέκτης έχει διδάξει στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, στην Αστυνομική Ακαδημία/Σχολή Μετεκπαίδευσης & Επιμόρφωσης Βόρειας Ελλάδας (Βέροια), στην Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας (Θεσσαλονίκη) και στο Πολυεθνικό Κέντρο Εκπαίδευσης Επιχειρήσεων Υποστήριξης της Ειρήνης (Κιλκίς). Επιβλέπει την εκπόνηση διδακτορικών διατριβών και διπλωματικών εργασιών και προετοιμάζει τη συμμετοχή των φοιτητών σε Μοντέλα Προσομοίωσης σε Διεθνείς Οργανισμούς (MUNs) και σε Διεθνείς Εικονικές Δίκες (International Moot Court Competitions). Είναι μέλος της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ΑΠΘ, μέλος κοσμητορικών επιτροπών και της Γενικής Συνέλευσης της Νομικής Σχολής. Επίσης είναι μέλος του ΔΣ της Ελληνικής Εταιρείας Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων και μέλος διεθνών επιστημονικών ενώσεων. Τέλος, είναι σύμβουλος (Civilian Expert) για ζητήματα Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στο NATO Rapid Deployable Corps (NRDC-GR) με έδρα τη Θεσσαλονίκη (Το παρόν βιογραφικό σημείωμα είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ).

Συγγραφέας: Εμμανουήλ Γ. Γούναρης
Τίτλος: Επίκαιρα θέματα της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και του Διεθνούς Δικαίου
Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη

Στο βιβλίο αυτό παρατίθενται διάφορες μελέτες σχετικές με επίκαιρα θέματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και του Διεθνούς Δικαίου.

Το Α' μέρος αφορά σε μελέτες για τις θαλάσσιες ζώνες της χώρας μας στο Αιγαίο, στο Ιόνιο, στην Νότιο Αδριατική και στην Αν. Μεσόγειο, με τρόπο εύκολο και συγχρόνως σύντομο, δίδοντας ιδιαίτερο βάρος στις σχέσεις της χώρας μας με την Τουρκία στα θέματα οριοθετήσεως υφαλοκρηπίδος και γενικά στις παράνομες διεκδικήσεις της γείτονος σε βάρος της χώρας μας. Συγχρόνως, γίνεται αναφορά και στα προβλήματα που αντιμετω-

πίζουμε όσον αφορά στις οριοθετήσεις των θαλασσίων ζωνών μας με τα υπόλοιπα γειτονικά μας κράτη Αίγυπτο, Κύπρο, Λιβύη, Ιταλία, Αλβανία και τις επιπτώσεις αυτών στην ελληνική εξωτερική πολιτική. Ακόμη στο Α' μέρος περιλαμβάνεται και μελέτη για τον Διεθνή Ναυτιλιακό Οργανισμό.

Στο Β' μέρος παρατίθενται μελέτες σχετικά με την Αρκτική και την Ανταρκτική, περιοχές για τις οποίες έχουμε δείξει αρκετό ενδιαφέρον, στα πλαίσια της Συνθήκης του Svalbara/Spitzbergen του 1920, της Συνθήκης για το νομικό καθεστώς της Ανταρκτικής του 1959, της Συνθήκης για την προστασία των θαλασσίων βιολογικών πόρων της Ανταρκτικής του 1980, της Συνθήκης του Γουέλινγκτον του 1988 για την εκμετάλλευση των μεταλλευτικών πόρων της Ανταρκτικής και του Πρωτοκόλλου της Μαδρίτης του 1991 για την προστασία της Ανταρκτικής.

Στο Γ' μέρος περιλαμβάνονται μελέτες και ιστορικό χαρτογραφικό υλικό για το λεγόμενο «σκοπιανό», και την ελληνικότητα της Μακεδονίας μας, με βάση την ελληνική και διεθνή ιστορία. Ιδιαίτερη παρουσίαση γίνεται της μελέτης του αείμνηστου ιστορικού Ιωάννη Πετρώφ εκ Μόσχας, για τη Μακεδονία με πολύτιμους ιστορικούς χάρτες.

Στο Δ' μέρος περιέχονται χάρτες σχετικά με τα θέματα του έργου, φωτογραφικό υλικό των διεθνών συναντήσεων και διασκέψεων, κατά την διάρκεια των οποίων δημιουργήθηκαν οι αναφερόμενες στο βιβλίο διεθνείς συνθήκες και όχι μόνον.

Στο Ε' μέρος παρουσιάζεται η σχετική βιβλιογραφία.

Ο Εμμανουήλ Γ. Γούναρης, υιός του γεωπόνου Γεωργίου Σ. Γούναρη και της Πηνελόπης Γούναρη το γένος Αλεξοπούλου, γεννήθηκε στην Πάτρα και μεγάλωσε στη Λευκάδα. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του, σπούδασε Πολιτικές, Οικονομικές, Κοινωνικές, Νομικές επιστήμες και Ιστορία στα Πανεπιστήμια της Βιέννης, της Γοττίγγης, της Θεσσαλονίκης και του Βερολίνου, ανακηρυχθείς το 1976 Διδάκτωρ Φιλοσοφίας (PhD) του τομέα Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Δυτικού Βερολίνου (F.U.). Έκτοτε εισήλθε στο Υπουργείο των Εξωτερικών, στον κλάδο των Εμπειρογνομόνων, όπου και υπηρέτησε ως Εμπειρογνώμων Πρεσβευτής μέχρι το 2009. Έκτοτε, ως Εμπειρογνώμων Πρεσβευτής επί τιμή βρίσκεται στη διάθεση του Υπουργείου Εξωτερικών.

Ως Διεθνολόγος-Ιστορικός ασχολείτο στο Υπουργείο Εξωτερικών με θέματα Δικαίου της Θαλάσσης, Αρκτικής, Ανταρκτικής και Γεωγραφικών Ονομάτων, εκπροσωπώντας την Ελλάδα ως αρχηγός ή μέλος Ελληνικών Αντιπροσωπειών σε Διεθνείς Διασκέψεις σε όλους τους Διεθνείς Πολιτικούς Οργανισμούς που ασχολούνται με τα θέματα αυτά. Συγχρόνως δίδασκε ως Επίκουρος Καθηγητής Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματική Ιστορία στο Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Αιγαίου στη Ρόδο. Έχει γράψει αρκετά άρθρα για θέματα Διεθνούς Δικαίου και Διπλωματικής Ιστορίας, όπως επίσης βιβλία και μονογραφίες στα Ελληνικά, Αγγλικά, Γερμανικά και Ιταλικά.

Απάνθισμα Σοφίας

Δίκαιο

*Το δίκαιον ουκ άλλο τι ή του κρείττονος συμφέρον.
“Το δίκαιο δεν είναι τίποτε άλλο παρά το
συμφέρον του ισχυρού”.*

Πλάτων, 427-347 π.Χ., Φιλόσοφος

*Όσπερ σώμα στερηθέν ψυχής πίπτει, ούτω καί πόλις,
μή όντων νόμων, καταλύεται.
“Όπως το σώμα, όταν στερηθεί την ψυχή πεθαίνει, έτσι και η
πόλη, όταν δεν υπάρχουν νόμοι, καταλύεται”.*

Αριστοτέλης, 384-322 π.Χ., Αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος

*Μάχεσθαι χρη τον δήμον υπέρ του νόμου ώσπερ τείχους.
“Ο λαός πρέπει να υπερασπίζεται τον νόμο
σαν να είναι το τείχος [της πόλης]”.*

Ηράκλειτος, 544-484 π.Χ., Ίων φιλόσοφος

*Ουδείς ανάγκης μείζον ισχύει νόμος.
“Δεν υπάρχει νόμος που να είναι πιο ισχυρός από την ανάγκη”.*

Μένανδρος, 4ος αιώνας π.Χ., Αρχαίος Έλληνας ποιητής

*Μηδενί δίκην δικάσης, πριν αμφοίν μύθον ακούσης.
“Μην καταδικάσεις κανέναν πριν ακούσεις
την ιστορία και από τους δύο”.*

Φωκυλίδης, 5ος αιώνας π.Χ., Αρχαίος Έλληνας ποιητής από τη Μίλητο

Ὡσπερ το ευθύ ευθέος ου δείται, ούτως ουδέ το δίκαιον δικαίου.
“Ὅπως το ίσιο δεν χρειάζεται χάρακα, έτσι και
το δίκαιο δεν χρειάζεται δικαιοσύνη”.

Επίκτητος, 50 μ.Χ.-120 μ.Χ, Στωικός φιλόσοφος

Ουδέν διαφέρει ή μη κείσθαι ή μη χρήσθαι τους νόμους.
“Σε τίποτα δεν διαφέρει το να μην υπάρχουν νόμοι από το να
μην εφαρμόζονται οι νόμοι”.

Αριστοτέλης, 384-322 π.Χ., Αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος

Ερωτηθείς τι εστι νόμος είπε: «των μεν δειλών φόβος,
των δε τολμηρών κόλασις».
Όταν ρωτήθηκε τι είναι νόμος, απάντησε: «ο φόβος
των δειλών και η τιμωρία των τολμηρών».

Σόλων, 630-560 π.χ., Αρχαίος Αθηναίος νομοθέτης & φιλόσοφος

Νικά δ' ο μείων τον μέγαν δίκαι' έχων.
“Ο μικρός νικάει τον μεγάλο όταν έχει δίκιο.”

Ευριπίδης, 480-406 π.Χ., Αρχαίος τραγικός

Δίκαια δράσας, συμμάχους έξεις θεούς.
“Αν ενεργείς δίκαια, θα έχεις συμμάχους τους θεούς.”

Μένανδρος, 4ος αιών π.Χ., Αρχαίος Έλληνας ποιητής

Onus probandi incumbit ei qui dicit, non ei qui negat.
“Αυτός που κατηγορεί πρέπει να μπορεί να αποδείξει τις
κατηγορίες.”

(αρχή του ρωμαϊκού δικαίου)

ΑΔΙΣΠΟ

ΑΝΩΤΑΤΗ

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ

ΣΧΟΛΗ

ΠΟΛΕΜΟΥ

Αποστολή ΑΔΙΣΠΟ

Αποστολή της Α.Δ.Σ.Π.Ο. είναι η παροχή διακλαδικής εκπαίδευσης σε ανώτερους αξιωματικούς των τριών κλάδων και των Κοινών Σωμάτων (Κ.Σ.) των Ενόπλων Δυνάμεων (Ε.Δ.), σε αξιωματικούς της Ελληνικής Αστυνομίας (ΕΛ.ΑΣ.), του Πυροσβεστικού Σώματος (Π.Σ.) και του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής (Λ.Σ. - ΕΛ. ΑΚΤ.), καθώς και σε αξιωματικούς ξένων κρατών, επί στρατιωτικών και ακαδημαϊκών θεμάτων, συναφών με τα καθήκοντα που θα αναλάβουν να εκτελέσουν μετά την αποφοίτησή τους.

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ
www.adispo.gr / e-mail: info@adispo.gr

